

ION EREMI

CHESTIUNEA BASARABIEI

POLIGON
PENTRU INTRUȘI?

Concepție grafică: Simion Coadă, Mihai Sava
Editare și tipar: Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

CZU 94(478)
E 65
ISBN 978-9975-80-649-7

Rezumat

Studiul dat este consacrat examinării lucrării autorului olandez Meurs, care a încercat să examineze subiectul *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*. Autorul își prezintă cartea sa într-o manieră exagerat de pretențioasă, începând cu titlul și continuând cu declarațiile de intenție: obiectivitate, echilibru, examinarea întregii istoriografii comuniste, mod de tratare nou, „modelul meu”, cum îl definește dânsul. Autorului nu-i lipsește nici pretenția că abordează subiectul în cauză de pe poziții strict științifice, absolut obiectiv, chiar tinerețea sa și lipsa strămoșilor ruși sau români, sunt invocate în sensul că acestea contribuie, în mod natural, la obiectivitatea lui.

Copleșit de toate aceste declarații de intenție, cititorul se așteaptă la un studiu fundamental, la o analiză minuțioasă a literaturii istorice, cel puțin din URSS și România, consacrate chestiunii Basarabiei, anume așa cum era înțeleasă și interpretată această problemă în aceste două state foste comuniste. Dar, citind cartea dată te convingi din ce în ce mai mult că titlul ține mai mult de imagine, de faptul ca el să fie atractiv, incitant, pentru a-i asigura succesul temporar pe piață și nu de obiectul de studiu.

Cu părere de rău, sunt nevoit să constat că, de fapt, întreaga demonstrație a autorului nu este subordonată acestei idei-cheie, fundamentale pentru istoria spațiului dintre Nistru și Prut. Mai întâi aflăm, în pofida pretențiosului titlu, că este totuși vorba doar de istoriografia comunistă din URSS și România, ignorându-se faptul că și în alte state comuniste chestiunea Basarabiei, într-o măsură mai mare sau mai mică, a fost abordată.

De fapt, Meurs nici nu a conștientizat până la capăt sintagma „istoriografia comunistă”, ba ne spune că ea s-ar fi încheiat la 1985, ba în martie 1990.

Meurs are un mod ciudat de înțelegere a „chestiunii basarabene”, declarația de intenție a sa este chestiunea Basarabiei, dar în realitate el a prezentat, destul de confuz, o „istorie a acestei regiuni”.

Meurs, cel puțin la nivel declarativ, pare să fie absolut conștient de faptul că „un studiu istoriografic cere o bogată cunoaștere de fond”. Dar iată anume această latură, „cunoașterea de fond”, dânsului îi lipsește. Necunoașterea literaturii sovietice, necunoașterea totală a documentelor de partid referitoare la aceea ce ele numeau dezvoltarea științei istorice în cele două state comuniste, deficiențele de traducere, numeroasele erori factologice, prezentarea încurcată a biografiilor istoricilor, etc., demonstrează cu lux de amănunte lipsa a aceea ce Meurs, foarte exact, definește prin sintagma „cunoaștere de fond”.

Întreaga lucrare a lui Meurs, este, în primul rând un mit istoriografic, esența căruia constă în faptul că autorul își imaginează și a rămas la ideea că într-adevăr, el a analizat chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă.

Abstract

The study is focused on analysing the work of the Dutch scholar Meurs whose intention was to examine the subject of *Bessarabian Question in communist historiography*. The author presents his book in an overly demanding form, which can be observed starting from the title and continuing with statements of intent: objectivity, balance, examining of all communist historiography, a new approach defined as „my model“. The author also claims that he approaches the subject from the strictly scientific position, with absolute objectivity, and his youth and the lack of Russian or Romanian ancestors are invoked in such a manner that they naturally ought to contribute to his objectivity.

Overwhelmed by all these statements of intent, the reader expects a fundamental study on a thorough analysis of historical bibliography dedicated to the issue of Bessarabia, at least from USSR and Romania, namely in the way the issue was understood and interpreted in the two former communist countries. Nevertheless, after reading the book you become convinced that the title is more about image: it is attractive, exciting, in order to ensure the success on the market and do not relate to the subject.

Unfortunately, I am compelled to note that, in fact, the whole argumentation of the author is not subject to the key ideas that are fundamental to the history of space between Prut and Nistru rivers. First of all, despite the pretentious title, the author analyses the communist historiography only from the USSR and Romania, thus ignoring the fact that in other communist countries Bessarabian issue was also addressed to a greater or a lesser degree.

In fact, the term „communist historiography“ remained for Van Meurs partially clarified, as he states once that the chronological frame for its development would be the year of 1985, later he insists on March 1990.

Van Meurs has a strange understanding of „Bessarabian question“ which he declared that he intended to examine; in reality he presented a quite confusing „history of the region“.

Van Meurs acknowledges, at least at the declarative level, that „a historiography study requires rich background knowledge“. The lack of knowledge of the Soviet literature and of the Party documents on the development of historical science in the two communist countries, deficiencies of translation, many factual errors, a confused presentation of historians' biographies, etc. demonstrates in detail that the author lacks exactly what he understands as „background knowledge“.

The whole work of Van Meurs is first of all a historiography myth, whose essence is that the author remained at the idea that he indeed presented Bessarabian question in communist historiography.

Cuprins

Năluca naționalismului	7
------------------------------	---

<i>Prefață,</i> sau ce crede Denis Deletant despre cartea lui Meurs.....	10
---	----

<i>Introducere,</i> sau de ce și ce vrea Meurs să scrie.....	14
---	----

Capitolul unu în care Meurs își crează iluzia că cunoaște <i>istoriografia</i> <i>sovietică</i> , dar o prezintă după studiile istoricilor din Occident	21
---	----

<i>Capitolul doi,</i> sau cum trebuie scrisă, și ce este, după Meurs, <i>o istorie scurtă a Basarabiei</i>	23
--	----

Capitolul trei, <i>Republica Moldovenească</i> în care Meurs a dorit să realizeze o sinteză temeinică a tendințelor demografice, politice și culturale din Republica Moldova după 1945 (corect, RSS Moldovenească – I. E.) în care, de fapt de la p. 129, de unde începe capitolul și până la p. 156, conține material până la 1941, iar de la pp. 156-170 se aduc unele date și de după 1945	57
---	----

Capitolul patru, în care Meurs prezintă istoriografia moldovenească, adică, cum ne spune la p. 173, „toate scrierile privitoare la istoria moldovenească publicate în Republica Moldova”	67
---	----

Capitolul cinci în care Meurs repetă (inversat) și puțin modificat titlul cărții lui Vlad Georgescu și crede că a înțeles problema <i>Istoriei și politicii</i> <i>în România</i> , mai bine decât acesta, de aceea s-a încumetat să o explice și altora	96
--	----

Capitolul șase, în care Meurs se oprește la <i>Aspectele sovietice ale problemei</i> , pe care el o vede ca temă „din istoriografia sovietică, în legătură cu istoria Basarabiei și a Republicii Moldova”	107
--	-----

Capitolul șapte, în care Meurs se oprește la <i>Aspectele românești ale problemei</i> , pe care el le vede ca „subiecte istorice care au creat probleme istoriografiei românești”	117
--	-----

<i>Concluzii</i> , sau ce crede Meurs că a realizat în scrierea sa	129
---	-----

<i>Bibliografie</i> sau fața de la sfârșitul cărții lui Meurs	135
--	-----

<i>Concluzii</i> sau ce cred eu că a realizat Meurs în scriitura sa	138
--	-----

Năluca naționalismului

În luna mai 2012 s-a împlinit o aniversare tragică în istoria Țării Moldovei și a poporului român de aici – 200 de ani de la dezbinarea a încă a unei părți a statului Țara Moldovei și anexarea părții de răsărit a lui, situată între râurile Nistru și Prut, de către Rusia țaristă, regiune denumită de către autoritățile țariste începând cu anul 1813, Basarabia. Cu alte cuvinte, țarul Alexandru I (1801-1825) a repetat fapta “eroică” a sultanilor otomani, care, începând cu 1484 au comis rapturi teritoriale, a Mariei Terezia (1740-1780), care, anterior, la 1775, anexase o altă parte a Țării Moldovei – Bucovina. Înfăptuite sub lozinca “eliberării” creștinilor de sub jugul otoman, în realitate esența “eliberării” de către țarul rus și împărăteasa austriacă s-a redus la aceea că “eliberatorii” au “uitat” să plece acasă¹ și prin tratatele impuse Porții Otomane la 1775 și 1812 și-au “legiferat” prezența lor aici. Cu alte cuvinte, suzeranitatea otomană a fost înlocuită cu ocupația austriacă și țaristă.

Subiectului dat i-au fost consacrate, chiar din primii ani de după anexare, o serie de studii, care au căutat să explice fenomenul dat. În 1996 la editura ARC din Chișinău a apărut o lucrare semnată de Wilhelmus Petrus van Meurs cu titlul *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*², un titlu destul de pretențios, care reflectă mai degrabă o grandomanie nejustificată a autorului prin faptul că pretinde că se va examina tot ce s-a scris în istoriografia comunistă la subiectul

¹ I. D. Ceban, în articolul publicat în revista sovietică *Вопросы истории* (1945) amintea de tratatul semnat de Dimitrie Cantemir cu țarul Petru I, redat după *Letopisețul* lui Ioan Neculce, conform căruia, după îndeplinirea misiei de eliberare a Moldovei, trupele rusești urmau să plece acasă: „Numai deodată prin cetăți să aședze moscalii oșteni, pân’s-a întemeie țara, iar apoi să lipsască oastea moschicească”. Alte articole ale tratatului, de asemenea, nu stimulau răspândirea influenței rusești în Moldova: „Din moscali să nu s-amestece la boeriile Moldovii, nici să s-nsoare în țară, nici moșii să cumpere”. Așa reda Ioan Neculce (*Ureche Grigore, Costin Miron, Neculce Ion, Letopisețul Țării Moldovei* ... Cronică/Îngr. textelor, glosar și indici de Tatiana Celac, Chișinău, Hyperion, 1990, p. 377) aceste două clauze ale tratatului. I. Ceban le prezintă însă ca patru articole bine distincte: „1... . На время, укрепленные места занимают русскими войсками, но когда господство будет приведено в надлежащий порядок, их сменяют молдавские войска ... 8. Русские никогда не могут занимать должностей в государстве. 9. Русские никогда не могут покупать имений в Молдавии. 10. Равным образом они не могут жениться на молдаванках” (И. Чебан, *О взаимоотношениях Молдавии с Московским государством в XV-XVIII веках*, Вопросы истории, №2, 1945, с. 66). Evident, organele „competente” nu au observat semnificația articolului care prevedea părăsirea cetăților de către trupele rusești, dar și pe celelealte, realizarea cărora într-adevăr ar fi însemnat eliberarea Moldovei de sub suzeranitatea otomană, fără ca să fie înlocuită cu dominația rusească.

² Wilhelmus Petrus van Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, Traducător: Ion Stanciu, doctor în istorie, cercetător științific la Institutul “N. Iorga”, Editura ARC, Chișinău, 1996 (în continuare, pentru a nu supraîncărca referințele din subsol, se va cita: Meurs, 1996).

dat. Declarația de intenție a autorului, în esența ei, de la bun început, trezește serioase semne de îndoială. Reieșind din opinia preconcepută că naționalismul este un aspect cultural în scrierea istoriei Uniunii Sovietice (capitolul întâi), Moldovei Sovietice (capitolul patru) și României (capitolul cinci), autorul trece la “renașterea naționalismului în Est”, la ideea “expansiunii explosive a naționalismului”. Este absolut logică întrebarea, dacă naționalismul a fost un aspect cultural al scrierii istoriei în statele comuniste amintite, cum poate el să mai renască după înlăturarea regimului comunist? Sau poate a fost o perioadă de timp când el a încetat să se mai manifeste ? Această “năluca a naționalismului” este prezentă permanent pe paginile cărții lui Meurs.

Titlul acestui studiu s-a conturat abia atunci când am ajuns să citesc *Concluziile* autorului. Meurs este flatat de faptul, imaginar sau real, că istoricii români din toate colțurile lumii “au fost încântați de realizarea cercetării mele privitoare la chestiunea Basarabiei”. De fapt, cred că ei au fost “încântați” nu de cercetarea propriu-zisă, fiindcă la faza inițială a călătoriilor sale studiul încă nu era realizat, ci de declarațiile de intenție inițiale ale autorului, atunci când el a călătorit în România și a discutat, după cum aflăm din *Mulțumiri*, cu mai mulți istorici. Uimirea istoricilor români, crede Meurs, vine chiar din faptul că, uitați-vă domnilor, chiar un istoric străin, olandez de această dată, se ocupă de o problemă, cum o apreciază Meurs, de “interes național” pentru România.

Bunătatea și încântarea istoricilor români, în opinia lui Meurs, s-ar manifesta până acolo, încât lor le-ar fi chiar “indiferent de calitatea lucrării”. Iată aici Meurs greșeste profund, istoricii pot manifesta indiferență totală față de o lucrare prost scrisă, dar nici într-un caz față de calitatea ei, ori, sunt convins că istoricii, indiferent de țara de unde provin, prețuiesc, în primul rând, calitatea lucrării și nu patria de origine a autorului. Meurs, de asemenea, scrie că cercetările sale «au fost apreciate pentru “obiectivitatea” lor». Faptul că Meurs a luat în ghilimele cuvântul obiectivitate, în realitate ar vorbi de lipsa acesteia, fiindcă, “în contextul de scriere a istoriei românești”, continuă dânsul, «“obiectivitatea” tinde să aibă conotația de „pe linia intereselor naționale românești”»³.

Iată deci despre ce este vorba. Lucrarea sa, ca atare este obiectivă, dar ea, crede deci Meurs, nu respectă interesele naționale românești,

³ Meurs, 1996, p. 409.

așa cum le percep istoricii români. Adăugăm la acestea și sentința disprețuitoare a lui Meurs referitoare la “sentimentele tradițional naționaliste ale populației”⁴ românești și obținem tabloul integru al “naționalismului” românesc până și după 1989, tablou care ar putea fi apreciat drept românofobia dânsului.

Cu alte cuvinte, istoriografia românească, din oficiu, nu poate să fie obiectivă, în sensul real al acestui termen, fiindcă obiectiv pentru ea este doar aceea ce ține “de interesele naționale românești”. Meurs își face iluzia că el depășește această situație, că el într-adevăr este obiectiv (fără ghilimele-I. E), prezintă obiectivitatea absolută, de aceea concluziile sale, se autoapreciază dânsul, “pot dezamăgi pe cititorii români”, deci nu numai pe istorici, ci în general, pe toți cititorii români: cu alte cuvinte, nimeni în România nu poate fi obiectiv. Apostolul redării obiective a chestiunii Basarabiei este numai Meurs.

Despre o eventuală atitudine a istoricilor și a cititorilor din Republica Moldova, sau poate și din alte republici ale fostei URSS, nici nu se amintește. Prin această tăcere autorul olandez manifestă o atitudine de îngâmfare nedisimulată în raport cu aceștea, fiți buni și primiți domnilor “obiectiva” cercetare și prinde-ți la minte. Sau poate prin filorusismul lui, manifestat pe paginile cărții sale, dar dosit cu grijă și prudență sub acoperișul nevinovatului termen “echilibru”, față de literatura și evenimentele care au avut loc aici, cu toată aparența critică, critică la unele detalii, dar nu la un sistem integru, la ce am adăuga selecția bizară a literaturii istorice examinate, după criterii necunoscute și neargumentate, este convins că scriitura sa nu-i va deranja pe aceștea, poate cu excepția celor puțini, apreciați de Meurs drept “radicali și zgomotoși”, de opinia cărora autorul nici nu se gândește să țină cont?

⁴ Această “calitate”, negativă prin esența ei, este o acuzație gravă, absolut neîntemeiată, adusă românilor și nicidecum nu se înscrie în declarațiile de intenție a autorului de a prezenta o analiză obiectivă, echilibrată a problemei examinate. Mai jos voi mai reveni la acest subiect.

Prefață, sau ce crede Denis Deletant despre cartea lui Meurs

Lucrarea începe cu o *Prefață* semnată de istoricul Dennis Deletant, care, ceea ce surprinde chiar din primele rânduri, este extrem de politizată. Deja în fraza a doua a *Prefeței*, autorul asimila chestiunea Basarabiei (RSSM) și cea a Transilvaniei care “erau folosite drept o contrapondere în relațiile triumphiulare dintre România, Ungaria și Uniunea Sovietică”⁵. De fapt, prin aceasta, este apreciat și tonul general al cărții, nu un studiu obiectiv, științific, cum se pretinde, chemat să rezolve o problemă științifică, o *problemă istoriografică*, ci, în realitate, mai degrabă, un fel de intrigă politică. Se evidențiază încă odată în plus cum istoria, nefiind un instrument al puterii politice, a fost utilizată de aceasta în calitate de instrument în promovarea și realizarea politicii sale, ceea ce nu contribuie la depolitizare și depolarizare.

Tot din *Prefața* dată mai aflăm că unul din aspectele lucrării este “o incursiune în trecutul Basarabiei și al diferitelor interpretări date acestui trecut de către istoricii români, cât *și* (!!!) de către istoricii sovietici”. Fraza, pe de o parte, diminuează total pretențiile titlului, e vorba doar de istoricii români și sovietici, deci nu de istoriografia comunistă în întregime, pe de altă parte, precizează că lucrarea se referă la “trecutul Basarabiei”, adică la istoria Basarabiei în general și la interpretările date acestui trecut de istorici și nicidecum la chestiunea Basarabiei, așa cum era ea înțeleasă în istoriografia din URSS și România. Cercetarea dată, cel mai probabil este vorba de *Capitolul doi*, conform autorului *Prefeței*, se face pentru “o înțelegere a controversei româno-sovietice privitoare la Basarabia, care a izbucnit în ultimul an al regimului Gheorghiu-Dej și apoi a mocnit de-a lungul perioadei lui Ceaușescu”⁶, adică scurta istorie a Basarabiei, care include un segment cronologic de circa 2 000 de ani, este chemată să explice problemele politice existente între cele două state comuniste. Întreprinderea dată este destul de riscantă, în situația în care suntem atenționați de aceasta de un istoric, care, pe bună dreptate, se consideră “dintr-o societate deschisă, pluralistă”⁷. Dar oare într-adevăr așa să fie? Nu am găsit nicăieri în scriitura lui Meurs că ea a fost realizată pentru “o înțelegere

⁵ Meurs, 1996, p. 7.

⁶ Meurs, 1996, p. 7.

⁷ Meurs, 1996, p. 9.

a controversei româno-sovietice ...”. Istoricul are misiunea să prezinte aceea ce el numește adevărul istoric, în cazul de față istoriografia comunistă a problemei Basarabiei, și este puțin probabil că din această examinare, cititorul să înțeleagă esența amintitei controverse româno-sovietice, cu atât mai mult că conform opiniilor exprimate în istoriografia comunistă din URSS și România, problema Basarabiei nu are o istorie atât de îndelungată, de cca 2 000 de ani.

„Problema începe chiar cu utilizarea denumirilor” nu numai pentru cititorul occidental, cum sublinia D. Deletent, ci pentru toți cititorii. Ion Țurcanu, într-un studiu publicat în 2009, formula concluzia: „Dar deși acest nume i-a interesat pe mulți cercetători, încă din evul mediu, și cu toate că uneori, ca în cazul lui Boldur, s-a sugerat cu destulă insistență ideea că studierea trecutului Basarabiei trebuie să înceapă anume de la numele ei, *problema nu și-a găsit soluția adecvată nici pînă astăzi* (subl. – I. E.)”⁸. De aceea, afirmația categorică a lui Deletant că numele Basarabia provine de la „numele stăpânitorului ei Basarab I” nu poate trezi nimic altceva decât nedumerire⁹. Meurs afirmă în schimb altceva: „Acestui teritoriu i s-a spus „Basarabia”, după numele dinastiei valahe a Basarabilor”¹⁰. Dar iarăși sunt nevoit să repet: problema denumirii Basarabia nu se înscrie în contextul a aceea ce istoriografia sovietică și românească înțelegeau prin „chestiunea Basarabiei”.

„Partea de vest a Moldovei, continuă D. Deletant, a devenit, la momentul potrivit, una dintre cele două componente statale pe care s-a bazat întemeierea României moderne”¹¹. Și această teză a autorului necesită o precizare esențială, ea, cât nu ar părea de paradoxal, corespunde întru totul istoriografiei sovietice. Nimeni nu pune la îndoială faptul că începutul României moderne a fost pus la 1859 prin unirea unei părți a Moldovei și a Țării Românești. Dar este necesar de atenționat asupra unui moment foarte important, anume la aceea că la 1859, când se începe „întemeierea României moderne”, partea de sud-vest a regiunii dintre Nistru și Prut, cuprinsă între localitățile Cotu

⁸ Ion Țurcanu, *Câteva observații asupra numelui Basarabia*, în: Istros (Brăila), XV, 2009.

⁹ Problema hotarelor Țării Moldovei în această zonă a fost examinată și de C. Cihodaru (C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1990, p. 210-219), care concluzionează: „Istoricii care s-au ocupat de această perioadă au fost, în general, de acord, că stăpânirea domnilor din Țara Românească s-a întins spre răsărit până în regiunea gurilor Dunării, pe ambele maluri ale fluviului, cuprinzând în cadrul ei și portul Chilia. Un singur lucru nu s-a putut stabili cu precizie și anume, la ce dată a avut loc extinderea hotarelor Țării Românești spre răsărit”. Mai nou C. Rezachevici, *Rolul românilor în apărarea Europei de expansiunea otomană. Secolele XIV-XVI. Evoluția unui concept în contextul vremii*, București, editura Albatros, 2001, p. 102 și urm.

¹⁰ Meurs, 1996, p. 57.

¹¹ Meurs, 1996, p. 8.

Morii și spre sud, ceva mai la nord de Tatarbunar, apoi spre răsărit la Tatarbunar și mai departe puțin mai la vest de Balabanovca Mare, spre Marea Neagră, Dunăre și Prut, adică o parte din Basarabia, încă din anul 1856, conform prevederilor tratatului de pace de la Paris, era parte componentă a Principatului Moldovei¹² și a participat nemijlocit la acest eveniment și nu doar „partea de vest a Moldovei”, adică partea Moldovei dintre Prut și Carpați¹³.

Interesante, dar incomplete, sunt reflecțiile autorului pe marginea problemei privind „inevitabilitatea istorică”, referitor la *unirea* Basarabiei cu România la 1918 și *anexarea* Basarabiei de către Uniunea Sovietică. Această sarcină a fost pusă în fața istoricilor nu numai de autoritățile comuniste și a stat nu numai în fața lui Nicolae Iorga, ci și în fața istoricilor din Imperiul Rus de după 1812, dar și a istoricilor sovietici, anexarea Basarabiei în anul amintit fiind prezentată drept rezultatul inevitabil al luptei comune împotriva Imperiului Otoman.

Această situație, conform autorului, dispare „într-o societate deschisă, pluralistă”, unde „istoricii pot urmări propria lor agendă, bazată pe ideea că ceea ce are cu adevărat valoare este demersul dezinteresat. În urmărirea acestui demers, istoricii discută pe baza dovezilor istorice și ceea ce pot ei realiza, în cazul cel mai bun, este să descurce aceste dovezii”¹⁴.

Prin această afirmație, „agenda” lui D. Deletant este destul de semnificativă: utilizarea în două rânduri a termenului „*români*” pentru desemnarea locuitorilor din Republica Moldova, utilizarea termenului

¹² Clauzele tratatului de pace de la Paris din 18/30 martie 1856 privind cedarea unor părți din Basarabia către Principatul Moldovei vezi în: *Сборник договоров России с другими государствами. 1856-1917*, Москва, Государственное издательство полититической литературы, 1952, с. 29. (“СТАТЬЯ XX Взамен городов, портов и земель, означенных в статье 4-й настоящего трактата, и для вящего обеспечения свободы судоходства по Дунаю, е. в. император всероссийский соглашается на проведение новой граничной черты в Бессарабии. Началом сей граничной черты постановляется пункт на берегу Черного моря в расстоянии на один километр к востоку от соленого озера Бурнаса; она примкнет перпендикулярно к Акерманской дороге, по коей будет следовать до Траянова вала, пойдет южнее Болграда и потом вверх по реке Ялпугу до высоты Сарацика и до Катамори на Пруте. От сего пункта вверх по реке прежняя между обеими империями граница остается без изменения. Новая граничная черта должна быть означена подробно нарочными комиссарами договаривающихся держав. СТАТЬЯ XXI Пространство земли, уступленное Россией, будет присоединен к Княжеству Молдавскому под верховной властью Блистательно Порты. Живущие на сем пространстве земли будут пользоваться правами и преимуществами, присвоенными Княжествам, и в течение трех лет им дозволено будет переселяться в другие места и свободно распорядиться своей собственностью”). A se vedea și studiile publicate către 1996. Mihai Cojocaru, *Basarabia în contextul unirii Principatelor*, în: Cugetul, 1, Chișinău, 1991, p. 46-50; Paul Cernovodeanu, *Inițiative românești de redobândire a Basarabiei în perioada războiului Crimeii (1854-1856)*, în: Revista istorică, 1-2, 1992, pp. 81-96.

¹³ A se vedea Harta hotarului între Moldova și Imperiul Rus, 1856-1878, în: <http://istoria.md/Harti/>, (ultima accesare 9 ianuarie 2012).

¹⁴ Meurs, 1996, p. 9.

unire, pentru evenimentul din 1918 și *anexare* pentru evenimentul din 1940, în linii mari, îl plasează pe autorul dintr-o „societate deschisă, pluralistă”, exact în rândurile istoricilor români din perioada comunistă de după începutul anilor 60 și în rândurile istoricilor români de după 1989, dar și a unei bune părți, cu excepția așa-numiților „moldovenеști”, a istoricilor din Republica Moldova. Termenul *unire*, în înțelesul istoricilor din perioada comunistă însemna unirea, unificarea națiunilor în rezultatul autodeterminării libere a națiunilor. În același timp, termenul *anexare*, în *Dicționarele limbii ruse*, era explicat în înțelesul dat de V. Lenin: „*аннексия есть нарушение самоопределения нации, есть установление границ государства вопреки воле населения*”¹⁵.

Pe de altă parte, autorul utilizează și sintagma „*reocuparea temporară a teritoriului (Basarabiei – I. E.) de către România în vremea războiului*”, adică sintagma utilizată de istoriografia comunistă sovietică, ceea ce ne îndeamnă să înțelegem că anterior, la 1918, România a ocupat Basarabia și dacă a *ocupat* Basarabia, despre ce fel de *unire* mai poate fi vorba.

Cu alte cuvinte, *pluralismul* în tratarea istoriei, este „demonstrat” de autor cu lux de amănunte. Nu cred că pluralismul înseamnă utilizarea termenilor care se exclud reciproc. Și ar mai fi încă de atenționat la aceea că poate la 1940 nu a avut loc „anexarea republicii” de către sovietici, cum crede D. Deletant, or, Basarabia, în componența României nu a fost „republică”. „Republica” a fost formată de sovietici la 2 august 1940.

În sfârșit, autorul *Prefetei* ne mai spune că și pentru perioada comunistă „identificarea emoțională cu obiectivele politice a distorsionat scrierea istoriei și s-a ajuns ... la nivelul polemicilor”, de aceea „mare parte din disputa privitoare la chestiunea Basarabiei a fost umbrată de polemici”. Meurs, scrie Deletant „pune în lumină și discută acest aspect, iar procedând astfel el oferă cititorului o imagine mai echilibrată a istoriei Basarabiei”. La drept vorbind, din titlul cărții, ar trebui să ne așteptăm la altceva, anume la examinarea problemei Basarabiei în istoriografia comunistă și nu la „o imagine mai echilibrată a istoriei Basarabiei”, problema Basarabiei fiind doar un aspect, un aspect politic al istoriei Basarabiei. Și încă ceva, de ce un istoric dintr-o societate pluralistă nu acceptă polemica? Personal, sunt convins că anume discuțiile sunt chemate să elucideze problemele istorice și să restabilească cât mai obiectiv situația, inclusiv și în cazul chestiunii Basarabiei.

¹⁵ *Словарь русского языка*, т. I, А-Й, Издание второе, Москва, Издательство Русский язык, 1981, с. 38.

Introducere, sau de ce și ce vrea Meurs să scrie

De ce? Un student, ca și mulți alții, pe nume Meurs, care, după cum ne informează dânsul, studia, printre altele, și istoria României, la un anumit moment a fost intrigat de „misterioasele manuscrise” ale lui Karl Marx, publicate de academicianul român Andrei Oțetea în 1964, manuscrise care l-au intrigat pe autor nu de atâta că erau „misterioase”, ci pentru că se păstrau în arhivele din Amsterdam, care erau la o distanță de doar 50 de km de locuința studentului. O întâmplare destul de fericită a evenimentelor! Dacă aceste manuscrise s-ar fi aflat la o distanță mai mare, oare interesul pentru problema dată nu ar fi apărut la studentul respectiv? În cazul nostru, a-și putea afirma cu certitudine că, oricum, emoțiile și nu interesul științific au favorizat preocuparea de această problemă.

De la bun început, au fost formulate și obiectivele, fără îndoială, științifice, ale autorului, care, a „conceput această teză, ca pe o istorie obiectivă a Basarabiei”, desigur, reieșind din faptul că tot ce știa autorul la acel timp despre Basarabia, era neobiectiv. Evident, o istorie obiectivă poate fi scrisă doar în baza examinării faptelor. Nu știm din ce cauze, dar autorul „repede” a renunțat „la această misiune de descoperitor al faptelor”. Aceasta este, în conceptul studentului Universității, misiunea istoricului, concept care nu a fost modificat până la apariția cărții în limba română.

Această măreață sarcină, urma să fie „bazată pe o evaluare temeinică a literaturii occidentale, românești și sovietice”. Iată aici autorul nu a procedat bine, fiindcă, citind doar literatura istorică, nu ai nici o șansă de a descoperi nici un fapt nou și mărețul obiectiv de a scrie „o istorie obiectivă a Basarabiei” nu poate fi realizat niciodată. Asemenea sarcină măreață nu poate fi realizată în temeiul citirii literaturii de specialitate: este nevoie de o muncă asiduă în arhive în vederea depistării de noi documente, valorificarea celor publicate și, abia acum, evaluarea temeinică a istoriografiei.

Modificarea obiectivelor propuse, conform autorului, se datorează faptului că «scrierea istoriei din perspectiva comunistă s-a dovedit a fi cu mult mai interesantă și mult mai incitantă decât scrierea istoriei din perspectiva „burgheză”, prerevoluționară». Desigur, aici apare întrebarea, dar scrierea istoriei din perspectiva unui istoric,

cum afirma ceva mai sus Denis Deletant, dintr-o „societate deschisă, pluralistă”, unde „istoricii pot urmări propria lor agendă, bazată pe ideea că ceea ce are cu adevărat valoare este demersul dezinteresat. În urmărirea acestui demers, istoricii discută pe baza dovezilor istorice și ceea ce pot ei realiza, în cazul cel mai bun, este să descurce aceste dovezi”, cum este? Neinteresantă și neincitantă, ca și cea „burgheză”, prerevoluționară? Dar interesant, despre ce revoluție este vorba?

Conform autorului, teza de doctorat are principalul obiectiv „relația dintre politică și scrierea istoriei într-un sistem comunist”. Pentru ilustrarea subiectului, el a apelat la un studiu de caz, problema Basarabiei, ca fiind „deosebit de revelatoare în acest sens”, lucru realizat de autor în rezultatul „a cinci ani de cercetare”. Segmentul cronologic dedicat cercetării nu este chiar atât de mare, poate chiar foarte mic, ținând cont de temă, chestiunea Basarabiei, și de obiectivele propuse. Poate de aceea și raționamentele lui Meurs despre politică sunt destul de contradictorii. Autorul crede că tinerețea sa, neafectată de „războiul rece” și lipsa strămoșilor ruși sau români, îi limitează subiectivitatea sa personală. Evident, trag de aici concluzia că dacă Meurs ar fi discutat probleme de istorie a Olandei, această subiectivitate nu ar fi fost limitată din cauza ... strămoșilor. Mai mult chiar, Meurs declară tot atât de serios și de categoric că se află „*de partea savanților împotriva politicianilor*”. Și în acest caz mă întreb, poate oare un istoric realiza un studiu științific în care principalul obiectiv este „relația dintre politică și scrierea istoriei”, pornind de la faptul că este „împotriva politicianilor”? Dar de ce împotriva lor, care ar fi explicația? Reieșind din acest postulat, destul de discutabil, autorul, cu o aroganță aproape deșănțată declară categoric: „deoarece fiecare capitol reprezintă o verigă esențială în argumentarea acestei cărți, chiar și experții în domeniu (evident, de unde ar fi ei, din Est sau din Vest-I. E) ar trebui să aibă în vedere lectura acestor capitole”. Ce să zic, boala modestiei nu l-a afectat de loc pe autor, care, în cazul de față ar putea fi apreciat și în alți termeni.

„În contradicție clară cu Marx, eu consider politica drept o bază a istoriei”, declară Meurs cu aceeași fermitate, care nu mai lasă loc altor opinii.

Evident, în toate aceste cazuri, despre o judecată echilibrată, obiectivă a autorului nici nu poate fi vorba, or, considerând politica drept o bază (ar fi bine să fi fost indicate și celelalte baze – I. E.) ale

istoriei, el deosebește știința de politică, ultima fiind și ea, conform aprecierilor general recunoscute, știința și practica de guvernare a unui stat, îi deosebește net pe politicieni de savanți și se pronunță categoric împotriva primilor, adică împotriva acelor care fac politică, împotriva celor ce făuresc această bază a istoriei. Este imposibil de înțeles aceste raționamente „teoretice” ale lui Meurs. Dar nu-i nimic, încercăm să ne descurcăm ...

După cum s-a menționat mai sus, Meurs este categoric contra lui Karl Marx, care, chipurile, nu considera politica o bază a istoriei. În acest context cred că este bine să ne adresăm lui Vladimir Ilici Lenin, care, consider eu, cunoștea mult mai bine marxismul decât Meurs. În articolul *Încă o dată despre uniunile profesionale, despre momentul actual și despre greșelile lui Troțkii și ale lui Buharin*, la compartimentul **Politicul și economicul, Dialectica și eclectismul**, V. I. Lenin scria destul de limpede că: „politicul nu poate să nu aibă întâietate asupra economicului. A gândi altfel înseamnă a uita abecedarul marxismului”¹⁶. Așadar, Meurs care se crede că nu este marxist, chiar contra lui Marx, în realitate, reieșind din cele ce scrie V. Lenin, constatăm faptul că el pur și simplu nu cunoaște marxismul, „abecedarul marxismului”, cum afirma Lenin și, prin declarația făcută, așa ca și Don Quijote, pur și simplu se bate cu morile de vânt.

Raționamentul lui Meurs că „în Est, idealul unității naționale statale a fost importat din Vest în secolul al XIX-lea”¹⁷ pare iarăși, prea categoric. Totuși o observație a autorului merită toată atenția: „spre deosebire de Vest (în Est – I. E.) granițele naționale sau etnice coincideau arareori cu hotarele statale. Aceasta însemna că identitatea națională nu era niciodată legată de sentimentul subiectiv al apartenenței la un stat, ci de criteriile obiective ale existenței unei națiuni, cu o istorie comună, cu limbă și etnicitate comună”. Dar, acest gând sănătos, peste câteva pagini se va transforma în naționalism.

Cred că exemplul națiunii române este cât se poate de elocvent în acest sens. Cărturarii și domnii moldoveni din secolul al XVII-lea știau foarte bine acest lucru. În anul 1643, prin străduințele mitropolitului Moldovei Varlaam la tipografia de la Trei Ierarhi vedea lumina zilei lucrarea *Carte românească de învățătură dumenecile preste an și la praznice împărătești și la svânți mari...*, cunoscută și sub denumirea

¹⁶ V. I. Lenin, *Opere*, Chișinău, Editura de Stat Cartea Moldovenească, 1959, vol. 32, p. 73.

¹⁷ Meurs, 1996, p. 16.

de *Cazania* lui Varlaam. În această *Carte* avem *Predislovia* scrisă de domnul Moldovei Vasile Lupu: „Cuvânt împreună cătrî toată semenția romenescî..., dar și milă, pace și spăsenie a toată *semenția românească pretutindere ce să află pravoslavnici într-această limbă*, dăruim și noi acest dar *limbii românești*, carte pre *limba românească* (subl. n. – I. E.)”. Deci, în această *Carte* tipărită la Iași se arată fără echivoc că este scrisă în limba românească și este adresată seminției românești de pretutindeni, seminție din care fac parte și locuitorii Moldovei. La 1644 Varlaam va scrie o nouă lucrare, *Cartea care se cheamă Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*. Varlaam nu uită să menționeze că, în primul rând, ea este adresată „către creștinii den Ardeal, credincioși pravoslavnici și adevărați svintei noastre besearici apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam, români...”.

Așa dar, nimeni nu poate nega faptul că încă de la mijlocul secolului al XVII-lea, politicienilor și cărturarilor români din Moldova le era caracteristic sentimentul unității naționale, sentimentul unității etnice, indiferent de faptul unde locuiau românii. Anume acest sentiment reliefează izvorul menținerii ortodoxiei și necesității protejării românilor de acțiunile, considerate dăunătoare pentru suflet, ale calvinilor. În acest context, este absolut logică întrebarea, oare chiar “idealul unității național statale” să-l fi împrumutat din Vest?

Un alt mare cărturar moldovean care a abordat problemele date a fost Dimitrie Cantemir. Pentru a desemna teritoriul de la nordul Dunării, D. Cantemir folosește vechiul termen *Dacia*, care, după opinia sa, includea teritoriul viitoarei Moldove, al Munteniei și al Ardealului¹⁸. Apoi, continuă Cantemir, după schimbarea numelui *Dacia* în *Volohia* de către bulgari, toate acele țări cu acest nume nou s-au numit. Ulterior, *Dacia* de mijloc s-a numit Ardeal, iar celelalte două – Valahia Mică (Muntenia) și Valahia Mare (Moldova). Sub numele de Țara Valahiei, D. Cantemir înțelegea „Țara Românească”¹⁹. Scopul lui Cantemir, după cum aflăm chiar din afirmațiile sale, a fost anume de a scrie „Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor a toată Țara Românească (care apoi s-a împărțit în Moldova, Muntenia și Ardeal)”²⁰, „Hronicul daco-romaniii, adecă a Țărilor Românești”²¹

¹⁸ D. Cantemir, *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*, București, 1901, p. 57, 61, 104.

¹⁹ D. Cantemir, *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*, București, 1901, p. 305.

²⁰ D. Cantemir, *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*, București, 1901, p. 57.

²¹ D. Cantemir, *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*, București, 1901, p. 181.

și, încheind opera sa, domnul cărturar ne spune că a scris Hronicul „pentru vechime *Româno-Moldo-Vlahii*”²².

Așa dar, poziția lui D. Cantemir este cât se poate de clară. Moldova, Muntenia și Ardealul sunt trei țări românești, care, la o anumită etapă a evoluției lor, s-au divizat dintr-o singură Țară Românească existentă anterior năvălirii tătarilor și „descălecării” lui Dragoș și Radu Negru. Fiind conștient de fosta unitate teritorială a *Țărilor Românești* (subl – I. E.), cum numește D. Cantemir Moldova, Transilvania și Țara Românească, primul dintre români le desemnează cu sintagma dată, oare nu putea să-i vină în minte lui sau altor cărturari după el, de necesitatea refacerii fostei unități statale?

Să nu uităm nici de ideea Ecaterinei a II-a (1762-1796) care a lansat faimosul „proiect grecesc”²³, care prevedea formarea Daciei. Așa dar, chiar dacă admitem un anumit import din Vest, el nu s-a făcut pe teren gol, mai degrabă ar fi vorba despre evoluția consecutivă a ideii de la popor unic la stat unic, care s-a materializat în anumite condiții favorabile, având și exemplul Vestului în acest sens.

Meurs confundă două noțiuni, care nicidecum nu pot fi identice. „Națiunea moldoveană, scrie el, fusese inventată de ruși pentru a preveni (re)nașterea unei conștiințe naționale românești la populația basarabeiană”. Nu poate fi admisă confundarea acestor noțiuni, ori, în conceptul rușilor, „națiunea moldoveană” sunt băștinașii, dar sub „populația basarabeiană”, ar trebui de înțeles toți locuitorii Basarabiei, inclusiv populația alolingvă, care vine masiv în Basarabia în secolul al XIX-lea. Este limpede că primejdia „(re)nașterii” la aceasta a unei conștiințe naționale românești și chiar moldovenești, a lipsit și lipsește și astăzi, cu desăvârșire.

Autorul mai susține că nu a atras atenție nici „tratărilor privitoare la feudalism și șerbie” din simplul motiv că „opiniile istoricilor moldoveni reflectă pur și simplu rezultatele complicatelor dezbateri de la Moscova”. Da, dar asemenea dezbateri, nu mai puțin complicate, sunt și în literatura occidentală, dar pe care, Meurs, probabil, nu le-a înțeles niciodată. Pe de altă parte, există o bogată istoriografie românească referitoare la aceste probleme și desigur, apare întrebarea, de ce și aceasta a fost ignorată? Cel mai important însă este faptul că tratările

²² D. Cantemir, *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*, București, 1901, p. 484.

²³ Vezi mai nou: Стечный П. В. *Еще раз о греческом проекте Екатерины II. Новые документы из АВПРИ МИД России*, în: *Новая и новейшая история*, 2002, № 4, с. 100-118.

„privitoare la feudalism și șerbie” nu au nici o relevanță la subiectul propus: chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă.

De asemenea, este absolut limpede că în conceptul istoriografiei comuniste din URSS și din România, „chestiunea Basarabiei” nu cuprinde „două mii de ani de istorie”, cum afirmă Meurs. Cu regret, dar Meurs nu a reliefat clar, chiar la începutul lucrării sale, ce a semnat pentru istoriografia comunistă din cele două state menționate, „chestiunea basarabească”. De aici confundarea și substituirea neîntemeiată a „chestiunii basarabene”, așa cum era ea înțeleasă de reprezentanții celor două istoriografii, sovietice și românești, și cum, conform titlului lucrării, urma să evolueze cercetarea, cu istoria Basarabiei.

Autorul neglijează „componenta social-economică a istoriei Basarabiei, deoarece subiectele social-economice au fost de o importanță marginală în dezbaterile istoriografice”. Cred că autorul greșește profund, el, de fapt, a trecut „pe lângă” istoriografia comunistă a problemei Basarabiei, în sensul în care își propune realizarea subiectului, ori, aspectul politic, așa cum îl înțelege Meurs, în istoriografia sovietică, practic nu a fost discutat. În centrul atenției a stat „importanța progresistă a alipirii Basarabiei la Rusia”, importanță care era „demonstrată”, conform „învățăturii marxist-leniniste”, doar în temeiul „argumentelor” social-economice, problemele politice fiind total neglijate. Un loc important în aceste dezbateri l-a avut problema ocupației de bază a locuitorilor din Moldova, problemă de care autorul olandez habar nu are.

În sfârșit, „ultima dintre probleme”, scrie autorul, „este aceea a creșterii cu fiecare zi a literaturii privitoare la chestiunea Basarabiei”. Nu cred că poate fi pusă această problemă, creșterea volumului de publicații alături de aceea ce semnifică sintagma „chestiunea Basarabiei”? Sunt lucruri total diferite. Cu atât mai mult că el are un segment cronologic bine determinat – perioada comunistă, iar creșterea volumului de publicații privind problema dată se plasează în perioada următoare a evoluției istoriografiei.

Autorul se pronunță și pe problema, ce totuși „stă la îndemâna istoricilor occidentali să zdruncine vechiul mit istoriografic și să depolitizeze, pe această cale, controversile istoriografice și să depolarizeze conflictele politice”? Răspunsul este și aici destul de simplu: „călătoriile în Republica Moldova și România”, călătorii care

l-au convins pe autor că „vederile celor mai mulți dintre istoricii români nu par să se fi schimbat cu mult, care, ca și colegii lor moldoveni, sunt preocupați de trecutul comunist și de importanța politică a problemei Basarabiei”.

Și ar mai fi o problemă, „vechiul mit istoriografic”, care trebuie „zdruncinat”, dar care anume mit, nu este schițat de autor nici în cele mai mari linii. Evident, neștiind despre ce să discute la concret, ce mit trebuie demitizat, la ce să ne așteptăm în continuare? La demitizarea a două mituri, care sunt evidențiate, mitul *prieteniei popoarelor* și *formula răului mai mic*. Meurs face încercarea să demitizeze și mitul *națiunii moldovene*, dar ajunge la concluzia că situația politică curentă (deci către anul 1996 – I. E.) din Republica Moldova, „a transformat ... mitul țarist de ieri într-o realitate”²⁴. Cred că este cea mai fantastică demitizare din istorie!

²⁴ Meurs, 1996, p. 17.

Capitolul unu

în care Meurs își crează iluzia că cunoaște istoriografia sovietică, dar o prezintă după studiile istoricilor din Occident

În *Capitolul unu* (p. 19-51), Meurs „examinează” *Istoriografia sovietică*, capitol care include trei compartimente, fiecare, la rândul lor, divizate în trei, două și respectiv, în patru părți. Titlul capitolului ne spune destul de limpede că autorul ar trebui să examineze literatura istorică sovietică și să realizeze obiectivele pe care și le propune. Ce constatăm însă? Întreg capitolul este scris în baza studiilor a 29 (douăzeci și nouă) de autori occidentali, 4 (patru) autori sovietici sunt citați după autori occidentali și doar 1 (una) lucrare sovietică, articolul M. Necikina, publicat în 1951, în volum de 8 pagini este, dacă credem referinței, utilizată nemijlocit de Meurs. El operează cu numele lui Stalin, Lenin, Hrușciiov, Partidul comunist etc., fără să facă vreo referință la scrierile acestora, ceea ce denotă că autorul nu a citit absolut nimic din operele semnate de ei, nu a citit nimic din hotărârile de partid ce țin de problema dezvoltării științei istorice. De aici putem desprinde doar o singură concluzie: Meurs nu cunoaște absolut de loc istoriografia sovietică, el a citit doar un singur articol la subiect și ceea ce a prezentat în acest capitol, în cel mai bun caz, nu este altceva decât un simplu conspect, mai mult sau mai puțin reușit, nu pot să judec gradul reușitei, fiindcă nu cunosc lucrările savanților occidentali citate de dânsul, savanți care s-au ocupat de problemele respective și care, vreau să cred, spre deosebire de Meurs, au citit lucrările istoricilor sovietici și documentele de partid, și au prezentat, cel puțin s-au străduit să prezinte obiectiv situația.

Îndoielile mele referitor la reușita acestui conspect realizat de autor, vin din modul de citare de către Meurs a unui editorial din jurnalul *Вопросы истории*, care, conform indicației din jurnal, a fost dat la tipar pe 23 decembrie 1965, a fost publicat în ianuarie 1966, dar citat de către Meurs după studiul istoricului occidental R. W. Allen, studiu publicat în anul 1965²⁵. Un asemenea “miracol istoriografic”, este chiar inexplicabil. Necesitatea reluării studierii istoriografiei sovietice de către un istoric occidental, apare cu mult mai necesară, fiindcă

²⁵ Meurs, 1996, p. 20.

chiar Meurs constată că “literatura occidentală asupra istoriografiei sovietice în era lui Gorbaciov este la fel de bogată pe cât de săracă este literatura privitoare la cei patruzeci de ani anteriori”²⁶. Meurs, în pofida pretențiosului titlu al capitolului unu, *Istoriografia sovietică*, s-a mulțumit cu această sărăcie existentă în literatura istorică occidentală, a scripuit un conspect al acesteia absolut futil problemei propuse spre cercetare și nu a contribuit cu nimic la elucidarea subiectului supus cercetării.

Cu toate acestea, cum am menționat și mai sus, pretențiile lui Meurs frapează: „Deoarece fiecare capitol reprezintă o verigă esențială în argumentarea acestei cărți, chiar experții în domeniu ar trebui să aibă în vedere lectura acestor capitole”²⁷. Adică, domnilor experți în domeniu, nu cumva să încercați să nu citiți *Capitolul unu* al cărții lui Meurs. Cât mă privește, sunt absolut sigur că orice expert care se respectă, din orice parte a globului pămânesc nu ar fi el, nu ar sta să citească un capitol despre istoriografia sovietică, capitol în care este citată ca fiind utilizată, doar o singură lucrare a unui istoric sovietic, capitol realizat în baza literaturii occidentale, după cum constată chiar Meurs, sărace și ea. De asemenea, sunt absolut convins că experții vor citi acele materiale, autorii cărora într-adevăr utilizează literatura sovietică de specialitate.

²⁶ Meurs, 1996, p. 34.

²⁷ Meurs, 1996, p. 17.

Capitolul doi, sau cum trebuie scrisă, și ce este, după Meurs, o *istorie scurtă a Basarabiei*

Conștient de faptul că „s-ar putea ca puțini cititori să aibă o cunoaștere adâncă a istoriei Basarabiei”, în *Capitolul doi*, Meurs ne prezintă o *Scurtă istorie a Basarabiei* (p. 51-128), istorie destul de modestă ca volum, dar care „îmbrățișează 2000 de ani”. Pe de o parte, sunt absolut convinși că nu numai un istoric, ci chiar și un simplu cititor își va da seama cât de profund poate fi expusă istoria de 2000 de ani a Basarabiei pe cca 70 de pagini. Pe de altă parte, capitolul abundă de erori, tot atât de lungi ca și segmentul cronologic indicat. Fără îndoială, acest capitol este adresat, în primul rând, cititorului simplu occidental, care desigur, în cazul în care va citi capitolul dat, cel mai probabil, îl va crede pe Meurs. Cu toate acestea, titlul de pe copertă, indică la o altă orientare a cărții, dar, dacă Meurs a hotărât să contribuie și la lichidarea analfabetismului istoric al cititorului occidental privind istoria Basarabiei, misiunea mea este să evaluez cât de bine a făcut-o. Autorul nu uită să informeze cititorul despre faptul că, o serie de considerații l-au determinat „să-și exprime mai des propriile opinii”. Două dintre aceste considerații sunt foarte stufoase, a treia este însă destul de elocventă: „deoarece schița de față este bazată pe cel mai larg spectru de surse istorice folosit vreodată într-un singur studiu, și anume lucrările publicate de istoricii români, ruși și occidentali, alături de ale exilaților români din Vest”. Este evident, orgoliul excesiv al autorului întrece orice măsură. În sfârșit, autorul pretinde a fi descoperitorul unor „documente cruciale de arhivă, care au devenit abia recent accesibile”, documente care ar fi fost folosite „pentru a completa schița și a stimula unele opinii originale”²⁸.

Să examinăm mai întâi problema misterioaselor „documente cruciale de arhivă”. Prima referință la acestea apar abia după 44 (patruzeci și patru) de pagini de la amintirea lor. Iată pasajul respectiv, care se referă la situația Basarabiei după 1918: „Basarabia a rămas în stare de asediu, sub guvernare militară, timp îndelungat. Numeroase incidente de graniță și agitația întreprinsă în rândul țăranilor și minorităților (de parcă pătura principală a minorităților nu erau țărani – I. E.) au obligat guvernul de la București să ia măsuri dure. S-a exercitat o

²⁸ Meurs, 1996, p. 52.

cenzură riguroasă pentru a stăvili agitația bolșevică”. Acest magic pasaj este însoțit de referința în subsol 137, cu indicația *Arhiva Istorică Centrală-Arhivele Statului, București, fond 229, Președenția Consiliului de Miniștri, 1859-1939, dosar 70, 1920*. Dar pasajul citat, ca și întreg *Capitolul doi*, afirm cu toată responsabilitatea, nu conține absolut nimic nou, ceea ce nu s-ar fi cunoscut până la scrierea lui Meurs, nici sub aspect informațional, nici sub aspect de „opinii originale” la care pretinde autorul. Referința amintită mai conține o precizare: „Citată (adică arhiva-I. E) în continuare *AIC*”²⁹. Această declarație de intenție indică limpede că și pe paginile următoare ale schiței privind istoria Basarabiei, autorul utilizează materiale inedite din arhiva menționată. Însă, spre surprinderea mea, Meurs nu mai face nici o referință la această arhivă, în așa fel, precizarea amintită rămânând total neacoperită, declarativă.

Să vedem acum ce se ascunde în realitate în dosul afirmației că respectivul capitol conține „cel mai larg spectru de surse istorice folosit vreo dată într-un singur studiu, și anume lucrările publicate de istoricii români, ruși și occidentali, alături de ale exilaților români din Vest”. Foarte interesantă selecție. Desigur apare întrebarea, dar de ce sunt omiși istoricii din Moldova, acei care nemijlocit s-au ocupat de problemele istoriei Moldovei? Dar să trecem la statistică. În capitolul cu pricina sunt nominalizați circa 40 de istorici occidentali, la ce se adaugă și câteva publicații de documente din Occident, circa 26 istorici români, câțiva autori ruși, este vorba de articolele la care face referință publicate în *Большая Советская Энциклопедия*, la ce se adaugă *История Румынии* publicată la Moscova în 1964 și un volum de documente, circa 15 autori români exilați, vreo trei autori din Rusia, refugiați în Occident, un autor ucrainean, 11 autori din RSSM, printre ei fiind acei care se considerau români, moldoveni, ruși, evrei, și unul din Republica Moldova. Aceste date atestă destul de limpede că acea clasificare propusă de Meurs, „istorici români, ruși și occidentali, alături de ale exilaților români din Vest” este una artificială și nu redă situația reală. Dar sunt cazuri cu totul bizare. Mare mi-a fost surprinderea să citesc fraza despre „istoricii români și ruși”, care au evidențiat contribuția populației slave la etnogeneza românească, Meurs amintindu-i pe de o parte pe istoricii C. C. Giurescu și D. C. Giurescu, istorici români, pe de altă parte, pe arheologul I. G. Hâncu (corect Hâncu – I. E.) cu un articol publicat în anul 1960, ultimul, desigur, în opinia lui Meurs era „rus”³⁰.

²⁹ Meurs, 1996, p. 97.

³⁰ Meurs, 1996, p. 56.

Sub raport cantitativ, acestea sunt sursele istorice și istoriografice utilizate de Meurs în capitolul doi și autorul, impresionat puternic de numărul lor, este ferm convins că acesta este „cel mai larg spectru de surse istorice folosit vreo dată într-un singur studiu”.

Este de evidențiat și faptul că ultima parte a acestei *Scurte istorii a Basarabiei*, se încheie cu compartimentul *Evenimentele recente*, care cuprinde evenimentele de la sfârșitul anilor '80 și până în martie 1994. Perioada 1944 – sfârșitul anilor '80 este omisă de autor, ea fiind descrisă într-un capitol aparte. Evident, în acest caz structura cărții nu este bine gândită, dar dacă așa îi place autorului, fie, gusturile nu se discută. Totuși, într-o cercetare istorică, cu enorme declarații de intenție a autorului, o asemenea „deviere” necesită explicațiile de rigoare, explicații care nu au fost făcute. Dar, oricare ar fi situația, materialul din compartimentul *Evenimentele recente* din Republica Moldova, cât nu am dori de mult, dar el nu se referă la problema chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă, așa cum este formulat titlul cărții.

Acest ultim compartiment, amintit mai sus, *Evenimentele recente*, este scris în baza a 21 de studii semnate de V. Socor, 3 studii semnate de B. Nahaylo, alte două publicații occidentale, fără a se specifica autorii și denumirea studiilor utilizate, câte un studiu semnat de W. Crowther, A. U. Gabanyi, V. Nedelciuc³¹, Ch. King, C. Cavanaugh și

³¹ Cu altă ocazie, V. Nedelciuc, care de fapt nici nu este istoric, este prezentat de Meurs drept exemplu, printre alți mulți români, pentru care „strângerea unor asemenea citate (din publicații țariste mai vechi, care menționează o majoritate românească în Basarabia de peste două treimi – I. E.) a rămas încă îndeletnicirea preferată a multor români” (Meurs, 1996, p. 181). Este vorba de lucrarea lui V. Nedelciuc, *Republica Moldova*, Chișinău, Universitas, 1992, care a fost publicată și în limba engleză. Mare păcat că Meurs nu a citit *Introducerea* la lucrarea dată, care a fost pregătită în Comisia Parlamentului Republicii Moldova pentru relații externe. Autorul cărții, domnul Vasile Nedelciuc, destul de clar a formulat scopul acestei cărți, anume de a prezenta cercului larg de cititori, în același rând și cititorului străin, o informație exactă și obiectivă, care să-i ajute ca în mod independent să-și formeze opinia despre situația reală în republică. Trebuie doar să constat că în cazul dat, cartea domnului V. Nedelciuc nu l-a ajutat absolut cu nimic pe Meurs, atenția acestuia fiind atrasă doar de *Anexe*, dar și acestea apreciate într-un mod straniu. Totuși, ediția în limba rusă a cărții necesită o observație, fragmentul din Declarația Sfatului Țării din 2 decembrie 1917 este interpretat de către traducătoarea K. Șcerbakova, incorect în limba rusă. A se compara textele în limba română și rusă: „... În puterea temeiului acestuia și având în vedere așezarea rînduiei obștești și întărirea drepturilor câștigate prin revoluție, Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul său istoric se declară de astăzi înaintea Republică democratică moldovenească, care va intra (subl. – I. E.) în alcătuirea republicii federative democratice rusești, ca părtașă cu aceleași drepturi” (*Crestomație la Istoria Românilor (1917-1992)*, p. 30); „... Исходя из этого и с целью установления общественного строя и укрепления прав, завоеванных революцией, Бессарабия, основываясь на своем историческом прошлом, провозглашает себя с сегодняшнего дня и впредь Молдавской Демократической Республикой в составе (subl. – I. E.) Российской Демократической Федеративной Республики, имеющей равные с ней права” (*Республика Молдова*, Кишинев, Universitas, 1992, c. 139). Diferența este esențială, or, în Declarația Sfatului Țării nu se afirmă că noua Republică s-a proclamat în componența Republicii federative democratice rusești, ci doar că va face acest lucru în viitor.

un număr din ziarul transnistrian *Днестровская Правда*. Aceasta este, o repet de câte ori voi considera necesar, în aprecierea lui Meurs, „cel mai larg spectru de surse istorice folosit vreo dată într-un singur studiu”. Ce observăm în realitate? O neglijare totală a surselor istorice și a publicațiilor autorilor din Republica Moldova (cu o singură excepție), care au rămas total necunoscute autorului. În cel mai bun caz, aceste *Evenimente recente* prezintă în sine redarea opiniilor lui V. Socor, un conspect al publicațiilor acestuia. Nu sunt observabile nici utilizarea faimoaselor documente „cruciale de arhivă” pe care le-ar fi descoperit Meurs și care ar fi stimulat „unele opinii originale” ale autorului.

Cu toate acestea, lucrarea lui Meurs nu duce lipsă de „opinii originale” ale acestuia, numai că ele nu se datorează documentelor „cruciale de arhivă”. Cum am putea interpreta, spre exemplu, următoarea frază: „Împreună, teritoriile Basarabiei și Bucovinei reprezintă linia despărțitoare dintre Rusia europeană și Peninsula Balcanică”³². Destul de simplu, fără a mai intra în nuanțele cu Bucovina. Dincolo de Nistru începe „Rusia Europeană”, iar dincolo de Prut „Peninsula Balcanică”. Acestea sunt cunoștințele „originale” ale lui Meurs în materie de geografie privitor la Europa de Sud-Est, cunoștințe care sunt atât de grăitoare, încât nu mai merită nici un fel de comentarii. Ar mai fi de adăugat și hărțile de la pp. 66 și 97 unde Hotinul apare nu pe malul Nistrului, acolo unde se află el în realitate, ci mai aproape de râul Prut.

Reflectând asupra situației din Dacia romană, Meurs scrie că goții l-au forțat pe Aurelian să abandoneze Dacia și să se retragă la sud de Dunăre la 271-274 și trage o concluzie care, de asemenea, poate fi apreciată drept foarte „originală”: „Plecarea romanilor a marcat începutul Evului Mediu în Basarabia”³³. O concluzie care demonstrează totala necunoaștere de către Meurs a literaturii de specialitate și a aprecierilor date de istoricii specialiști în materie. În cazul de față ar fi vorba de studiul monografic al arheologului sovietic E. A. Rikman publicat la Moscova în anul 1975, studiu în care, în baza surselor arheologice și scrise, este examinată situația economică, socială și etnică din regiunea Prut-Nistru în primele secole ale erei noastre. Autorul definește perioada secolelor III-IV drept perioada „înfloririi culturii cerneahovene”³⁴, cultură care, conform specialiștilor, își are

³² Meurs, 1996, p. 53.

³³ Meurs, 1996, p. 55.

³⁴ Э. А. Рикман, *Этническая история населения Поднестровья и прилегающего Подунавья в первых веках нашей эры*, Москва, Издательство Наука, 1975, с. 322.

începutul în secolul al II-lea. Principala etapă în dezvoltarea culturii cerneahovene, continua E. A. Rikman, corespunde în timp cu ultimele două secole ale civilizației antice târzii și că ambele își încetează existența în același timp³⁵. Mai mult chiar, autorul face o distincție netă între perioada istorică în care a existat cultura Cerneahov și perioada istorică următoare: „la cerneahoveni (dar nu în epoca feudalismului)”, sublinia E. A. Rikman, apar așezările cu străzi, construcțiile cu mai multe camere, iar construcțiile de suprafață domină față de cele adâncite³⁶. Nimeni dintre istoricii care s-au ocupat de problemele spațiului pruto-nistean în primele secole ale erei noastre nu au afirmat că epoca Evului Mediu a început aici după plecarea romanilor din Dacia³⁷, adică după 271-275. Dar poate să ne întrebăm de ce Evul Mediu nu a început în Dacia propriu zisă, de unde au plecat romanii, ci a început anume în Basarabia, teritoriu care nici nu a fost parte componentă a Daciei romane? Dar plecat-au oare totalmente romanii și populația romanizată la sud de Dunăre? Specialiștii au demonstrat prezența romană în teritoriile din stânga Dunării, limitrofe fluviului, un timp mai îndelungat.

Opiniile „originale” ale lui Meurs continuă cu afirmația sa despre diferite „hoarde asiatice”, la acestea fiind enumerați goții, hunii, slavii, avarii, bulgarii și maghiarii³⁸, ori, orice elev din clasele gimnaziale cunoaște faptul că *goții* și *slavii* nu sunt popoare asiatice.

Cunoștințele „originale” ale lui Meurs continuă cu afirmația că „Principatul Moldovei s-a întemeiat în ceea ce mai târziu va fi cunoscut drept zona Bucovinei, la mijlocul secolului al 13-lea, de către legendarul domnitor Dragoș”³⁹. De fapt în zona Bucovinei austriece a intrat doar o parte a teritoriului inițial al Țării Moldovei, fără fostul centru de

³⁵ Э. А. Рикман, *Этническая история населения Поднестровья и прилегающего Подунавья в первых веках нашей эры*, Москва, Издательство Наука, 1975, с. 243.

³⁶ Э. А. Рикман, *Этническая история населения Поднестровья и прилегающего Подунавья в первых веках нашей эры*, Москва, Издательство Наука, 1975, с. 122.

³⁷ Nimeni nu a afirmat, în general, că la nord de Dunăre, relațiile cu caracter feudal ar fi apărut în secolul al III-lea. A se vedea: В. И. Гросу, *Хронология памятников сарматской культуры Днестровско-Прутского междуречья*, Кишинев, 1990; Н. А. Чаплыгина, *Римляне на Дунае*, Кишинев, 1990; Aprecierile istoricilor din România, de asemenea, sunt foarte prudente. Spre exemplu, Ștefan Olteanu afirmă că perioada dintre secolele IV-VII are „caracterul de *epocă nouă*” (subl. -Ș. O.), deosebită de cea precedentă prin constituirea premiselor procesului de apariție a raporturilor de esență feudală (subl. - Ș. O.)” (Ștefan Olteanu, *Societatea Carpato-Danubiano-Pontică în secolele IV-XI. Structuri demo-economice și social politice*, București, Editura didactică și pedagogică, R. A., 1997, p. 242).

³⁸ Meurs, 1996, p. 55.

³⁹ Meurs, 1996, p. 57.

reședință, orașul Baia. Cât privește mijlocul secolului al XIII-lea și legendarul Dragoș, într-adevăr, foarte „originală” opinie, „originalitate” demnă poate de comentariul unui elev din casa a VI-ea, care studiază *Istoria românilor*, epoca medievală, ca de altfel și fraza că „în același timp (adică la mijlocul secolului al XIII-lea. – I. E.), s-a întemeiat și Principatul Valahiei la sud de Moldova”⁴⁰. Aceste opinii „originale” ale lui Meurs, regretabil, dar demonstrează un singur lucru – ignoranța totală a autorului.

Meurs continuă cu ideea că după formarea Țării Moldovei „coloniștii *moldoveni* (subl. – I. E.) s-au așezat chiar în Podolia, care se afla pe malul stâng al Nistrului”⁴¹. În același context, „valuri de coloniști *români* (subl. – I. E.) se așezaseră acolo (pe malul stâng al Nistrului – I. E.) la sfârșitul secolului al 17-lea”⁴². Evident, utilizând într-un caz termenul *moldoveni*, în alt caz termenul *români*, lui Meurs, probabil, i s-a creat impresia de interpretare echilibrată a istoriei, dezinteresată, obiectivă.

Relatarea de către Meurs a relațiilor Moldovei cu Imperiul Otoman, este atât de superficială, încât este greu de înțeles ce cunoștințe va lua cititorul din următoarele afirmații ale sale: „domnitorul valah l-a recunoscut repede pe sultan ca suzeran al său”, dar „cel moldovean *n-a vrut* să urmeze acest exemplu (subl. – I. E.)”. Înaintașul lui Ștefan cel Mare, continuă Meurs, promisese la 1456 să plătească tribut sultanului, dar Ștefan „pur și simplu *a uitat* să o facă în momentul în care au apărut armatele turcești”. Campania din 1475 a avut scopul „să-i strângă (sultanului – I. E.) datoriile restante”. Ocupând cetățile Cetatea Albă și Chilia, sultanul a „îngenuncheat” Moldova⁴³. Interesant, ce vor înțelege „experții în domeniu” din aceste bâiguiești, cărora Meurs le recomandă „să aibă în vedere lectura acestor capitole”, ținând cont de faptul că evoluția general admisă de specialiști a evenimentelor nu se înscrie nici pe departe în această descriere simplistă a autorului, în termeni absolut impropriei unei analize istorice, neglijându-se aspectele esențiale. Frazele citate din cartea lui Meurs, vor ridica semne de întrebare chiar și în fața cititorului puțin pregătit și în așa fel, misiunea, în esența ei nobilă, de lichidare a analfabetismului în materie de istorie a Basarabiei, va eșua total.

⁴⁰ Meurs, 1996, p. 57.

⁴¹ Meurs, 1996, p. 57.

⁴² Meurs, 1996, p. 99.

⁴³ Meurs, 1996, p. 58.

Intrând în complicata problemă a *capitulațiilor* (*ahdname*, *ahidname*, la Meurs ele apar sub termenul *ahtinamuri*, inexistent în literatura de specialitate, interpretat *tratate de capitulare* – I. E.)⁴⁴, Meurs formulează o concluzie destul de bizară: „Potrivit istoricilor secolului al 19-lea, textele originale ale unora dintre *ahtinamuri* se păstrează încă, deși acestea erau, în mod clar, falsuri de secolul al 17-lea”. Ori, lucrurile stau cu totul altfel, situație demonstrată cu lux de amănunte în istoriografia românească, în special studiile lui Constantin Giurescu⁴⁵ care a demonstrat că textele capitulațiilor sunt plastografii din secolul al XVIII-lea, Aurel Decei⁴⁶, Mihai Maxim⁴⁷, Șerban Papacostea⁴⁸, Ștefan Gorovei⁴⁹ etc. Demonstrația că aceste acte sunt falsuri, nici pe departe nu a semnat negarea esenței lor, fiindcă prevederile din ele își găseau argumentare în acte otomane veritabile, valabilitatea cărora nu poate fi pusă la îndoială. Istoricii din secolul al XIX-lea nu puteau să pretindă că textele originale ale *capitulațiilor* s-au păstrat încă în acest secol⁵⁰, ei erau absolut conștienți de faptul că asemenea texte originale nu sunt. Primul istoric care a pretins că are cunoștință de textele originale ale *capitulațiilor* a fost Dimitrie Cantemir în a sa *Istorie a Imperiului Otoman*, scrisă în timpul când se afla în Rusia, numai că, scrie dânsul, ele au fost scoase din arhiva

⁴⁴ Meurs, 1996, p. 58.

⁴⁵ C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta Otomană*, București, 1908.

⁴⁶ Aurel Decei, *Tratatul de pace-sulhnâme-încheiat între sultanul Mehmet al II-lea și Ștefan cel Mare*, în: Aurel Decei, *Relații româno-orientale. Culegere de studii*, București, 1978, p. 118-139.

⁴⁷ M. Maxim, „Capitulațiile” în istoria relațiilor româno-otomane în evul mediu, în: *Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, București, 1984; M. Maxim, *Țările române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu*, București, 1993.

⁴⁸ Ș. Papacostea, *Tratatele Țării Românești și Moldovei cu Imperiul Otoman în secolele XIV-XVI: ficțiune politică și realitate istorică*, în: *Stat. Societate. Națiune. Interpretări istorice*, Cluj-Napoca, 1982, p. 93-96.

⁴⁹ Șt. S. Gorovei, *Moldova în „Casa păcii”. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane*, în: *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, XVII, Iași, 1980.

⁵⁰ Dionisie Fotino în a sa *Istorie generală a Daciei*, publicată la Viena între 1817-1819 publica Hattihumaiumul din 1393 și 1460, iar într-o notă de subsol făcea următoarea precizare: „Cuprinderea acestor documente am găsit-o într-o cărticică ce mi-a dat-o fericitul întru memorie Alexandru Văcărescu, care o poseda de la tatăl său, bahul Enache Văcărescu, care și acesta le-a căpătat cu mare cheltuială de bani copiindu-le după cronicile împărătești, pe când se afla la Constantinopol” (Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenesti și a Moldovei*, Traducere din grecește de George Sion, București, Editura Valahia, 2008, p. 618). Enache Văcărescu a trăit între anii 1654-1714 și deci, chiar și în acest caz, aluzia la existența originalelor se referă către sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea și nu la secolul al XIX-lea. A se vedea și articolul lui M. Kogălniceanu publicat pentru prima dată în 1856, în care, după ce publica textul unei „capitulații”, sublinia: „textul acestui tratat este scos cuvânt în cuvânt de pe vechea copie aflată în arhivele Varșaviei, unde s-a găsit de către boiarul Moldaviei F. Balș ... Acest text s-a publicat mai întâi de Felix Colson” (M. Kogălniceanu, *Autonomia principatelor române*, în: M. Kogălniceanu, *Opere*, II, Scrieri istorice, București, 1976).

de la Iași și arse la porunca regelui polon în timpul expediției din anul 1686⁵¹.

Tot atât de simplistă și inexactă este și prezentarea relațiilor cu cazacii. Așa, Meurs afirmă că Vasile Lupu „a luat parte la marea revoltă a cazacilor”, în realitate el nu a luat parte la această revoltă, „deși sprijinul militar dat de moldoveni nu a fost voluntar” continuă Meurs, în realitate sprijinul a fost voluntar, mai mulți moldoveni au luptat în rândurile cazacilor voluntar, nu la porunca domnului, cazacii i-ar fi „răpit” fata lui Vasile Lupu. Vorbind despre relațiile cazacilor cu Rusia, Meurs scrie că aceștea au intrat „mai târziu”, fără ca anterior să ofere vreun reper cronologic, în alianță cu țarul și „în 1667 teritoriile ucrainene de pe malul stâng al Nistrului au intrat în stăpânirea Moscovei”⁵², afirmație total falsă. În realitate este vorba, dacă ne orientăm la anul 1667, de armistițiul polono-rus de la Andrusovo încheiat pe 30 ianuarie, prin care Ucraina dintre Nistru și Nipru, cu excepția Kievului, revenea Poloniei, iar Kievul și Ucraina din stânga Niprului, aflată sub stăpânire rusească încă de la 1654, revenea Moscovei⁵³.

Aberațiile lui Meurs continuă: „în același timp”, adică la 1667, „sultanul a reușit să-și întindă puterea asupra Podoliei” iar „între 1681 și 1684 (în realitate 1683 – I. E.) domnitorul moldovean Gheorghe Duca a stăpânit atât Moldova, cât și Podolia”⁵⁴. În realitate, după cucerirea cetății Camenița la 1672 și semnarea tratatelor de pace cu Polonia din 1672 și 1678 și a tratatului de pace cu Rusia din ianuarie 1681, sultanul obține nu numai Podolia cu centrul la Camenița, care de fapt trecea sub administrația directă otomană, ci și teritoriile dintre Nistru și Nipru, teritorii pe care le cedează, pentru a fi administrate, domnului Moldovei⁵⁵, pretinsa „unie personală sub domnitorul Gheorghe Duca”⁵⁶, de asemenea nu are acoperire documentară.

⁵¹ «Diplomele sultanilor prin care s-au ratificat aceste condițiuni s-au conservat lungu timp dimpreună cu alte documente publice în arhivele Moldaviei. Dar încă în timpul meu, și anume la anul 1686, când Ian Sobieski, regele Poloniei, au năvălit în Moldova le-au scos din arhivă și din ordinul și cu permisiunea sa, le-au ars în Iași, făcând următoarea declarațiune către poporul adunat: „Vedeți cum maiestataea sa regală vă elibera de jugul turcescu”. Nu știu dacă a fost înțeleaptă această faptă», concluziona domnul cărturar. (D. Cantemir, *Istoria Imperiului Ottomanu, creșterea și descreșterea lui*, I, București, 1876, p. 275).

⁵² Meurs, 1996, p. 60.

⁵³ Галактионов И. В., Чистякова Е. В., А. Л. Ордин-Нащокин: *Русский дипломат XVII в.*, Москва, Издательство Соцэкиз, 1961 (1962), с. 78—104.

⁵⁴ Meurs, 1996, p. 60.

⁵⁵ Eremia Ion, *Hătmănia lui Gheorghe Duca la răsărit de Nistru (1681-1703)*, în: *Revista de istorie a Moldovei*. Nr. 1, 1994. p. 20-29.

⁵⁶ Meurs, 1996, p. 136, 144.

La compartimentul *Basarabia și Imperiul Rus*, Meurs utilizează sintagma „*principatele dunărene*”, sintagmă caracteristică istoriografiei ruse și sovietice, în timp ce istoriografia românească, de regulă, utilizează sintagma „*principatele române*”, dar și termenul *anexare*, (am indicat mai sus care era înțelesul acestuia în istoriografia comunistă) atunci când relatează despre luarea Basarabiei de către Rusia țaristă. Să însemne oare și această ambiguitate în utilizarea de termeni, ceea ce Meurs numește prezentarea „echilibrată”, obiectivă, a istoriei Basarabiei?

Este de semnalat că și pretinsul tratat dintre Petru I și Constantin Brâncoveanu, despre care scrie Meurs, nu a existat, fapt demonstrat mai demult de către istoricul sovietic L. E. Semionova.

În vara lui 1711, Petru I și aliații săi moldoveni, continuă Meurs, „au fost foarte norocoși că au putut semna un tratat de pace”⁵⁷ cu otomanii. E primul studiu istoric pe care îl cunosc, studiu care pretinde a fi foarte obiectiv și științific, în care prin *noroc* se explică cauza semnării unui tratat de pace între părțile aflate în conflict militar.

O idee sănătoasă a lui Meurs este ideea referitoare la politica austriacă în Bucovina: „guvernul de la Viena a stimulat intenționat migrarea germanilor și ucrainenilor în Bucovina slab populată pentru a pune capăt oricărei pretenții românești. *Germania* (?), de fapt cred că termenul potrivit este *germana*, favorizată de măsurile represive luate împotriva limbii și culturii române, a devenit limba administrației și culturii în Bucovina”⁵⁸.

Examinând însă situația din Basarabia de după anul 1812, unde, în rezultatul migrației, populația s-ar fi triplat, Meurs formulează următoarea concluzie: „Principalul scop al guvernării rusești era să sporească populația și nu să erodeze omogenitatea etnică a populației moldovene din Basarabia”⁵⁹. Concluzia aceasta nu rezidă din materialul utilizat de Meurs, ea apare pur declarativă. Mi s-a creat impresia că o asemenea concluzie i-a fost „șoptită” de cineva autorului. Această impresie se întărește și prin faptul că istoriografia sovietică condamna, pe bună dreptate, politica austriacă în Bucovina, dar prezenta în culori roze politica demografică a Rusiei în Basarabia, lucru pe care îl observăm și la Meurs și pe care nu pot să mi-l explic. Și mai straniu apare faptul că autorul, deși în lista bibliografică culegerea respectivă

⁵⁷ Meurs, 1996, p. 62.

⁵⁸ Meurs, 1996, p. 63-64.

⁵⁹ Meurs, 1996, p. 67.

este indicată, nu folosește în compartimentul respectiv lucrarea lui Ia. S. Grosul *Автономия Бессарабии в составе России 1812-1828*⁶⁰, din care reiese limpede *iluzia* autonomiei Basarabiei, în opinia mea, cea mai obiectivă lucrare a istoricilor sovietici, de fapt și unica din acel timp, consacrată acestui important subiect, cu atât mai mult că și titlul cărții lui Meurs o cere. El ar fi aflat foarte multe lucruri utile pentru el.

Straniile afirmații ale autorului, cu toate că face referință la istoricul american B. Jelavich, sunt totuși greu de înțeles, cui aparțin ele, oricum, Meurs le acceptă, continuă atunci când dânsul examinează problema retrocedării către Principatul Moldova a regiunii de sud a Basarabiei (1856): vedeți dumneavoastră, „în modificarea frontierelor, naționalitatea populației din regiune nu a fost avută în vedere. Numai jumătate din populația sudului Basarabiei era românească”⁶¹.

Iată așa, scopul „nobil” al țarismului după anexarea de la 1812, conform lui Meurs, „era să sporească populația și nu să erodeze omogenitatea etnică a populației moldovene din Basarabia”, totuși, erodarea s-a produs, situație rămasă fără a fi comentată de autor, și vedeți, la retrocedarea acestei zone a Basarabiei către Țara Moldovei, de această situație puterile europene nu au ținut cont. Iată ce îl deranjează serios pe istoricul obiectiv olandez! Și continuă Meurs: „Prin urmare, guvernul Moldovei a încercat să sporească procentul populației moldovenești în sudul Basarabiei, pentru a-și putea susține mai bine pretențiile asupra regiunii, iar multă din populația slavă a plecat în Rusia”.

Așa dar, în conceptul lui Meurs, o asemenea politică demografică, de erodare a omogenității etnice, promovau doar guvernul de la Viena și cel de la Iași, în timp ce guvernul țarist avea doar nobilul și neutrul interes, pur și simplu de a spori populația, dar nici într-un caz să „să erodeze omogenitatea etnică a populației moldovene din Basarabia”. Și aceasta Meurs, fără pic de jenă, definește drept cercetare obiectivă a istoriei. Să nu uităm că acest mod de cercetare Meurs îl numește și „echilibrat” și să ne amintim că scopul dânsului, anunțat în *Introducere*, este de a zdruncina un vechi „mit istoriografic” și, de asemenea, „să depolitizeze, pe această cale (stranie cale a ales dânsul-I. E), controversale istoriografice și să depolarizeze conflictele politice”. Cine știe, poate că autorul este sincer în declarațiile sale de intenție,

⁶⁰ Я. С. Гросул, *Автономия Бессарабии в составе России 1812-1828*, în: *Труды по истории Молдавии*, Кишинёв, Издательство Штиинца, 1982, с. 110-234.

⁶¹ Meurs, 1996, p. 69.

însă în practică, adică în cercetarea sa, el pur și simplu nu este în stare să realizeze obiectivele propuse.

Cât privește politica de rusificare, care, conform autorului, ar fi devenit o politică clar adoptată abia după războiul Crimeei, este de menționat că ea era scopul, de la bun început, nu numai a guvernării oficiale țariste, ci și a celor care nădăjduiau să vină la putere în Rusia. Spre exemplu, planul de guvernare a lui P. I. Pestel (1793-1826) (Capitolul 2, paragraful 7, intitulat *Tribul moldovenilor*) adoptat la 1823⁶², este un exemplu elocvent în acest sens: “Moldovenii locuiesc în regiunea Basarabia și în țara Moldovei. Ultima urmează a fi dobândită și unită la Rusia. Ambele aceste părți a țării Moldovei trebuie să aibă același mod de organizare care se prevede și pentru întreaga Rusie. Urmează a fi luate toate măsurile pentru a da posibilitate acestor două regiuni să fie total rusificate și să devină părți omogene ale aceluiași întreg, adică a Statului Rus”⁶³.

Compartimentul Unirea Principatelor dunărene, începe cu erori cronologice: rebeliunea decembriștilor ar fi avut loc la 1828, în realitate, în decembrie 1825; Φιλική Έταιρεία ar fi fost întemeiată la 1914⁶⁴, în realitate la 1814.

Și iarăși apare o întrebare de ce Meurs pune pe paginile cărții sale informația că în august 1807 o delegație de boieri moldoveni ceruse țarului încorporarea⁶⁵ la imperiu⁶⁶, dar ascunde cu grijă faptul că pe 12/24 august 1807 a fost încheiat armistițiul ruso-otoman de la Slobozia prin care părțile se obligau să părăsească teritoriile Principatelor române în termen de 35 de zile⁶⁷, armistițiu care nu a fost respectat de țar. Să facă parte acest procedeu din arsenalul prezentării obiective și echilibrate a istoriei Basarabiei, cum pretinde Meurs?

Dar se pare că a venit timpul de a fi lăudați puțin și românii. Meurs scrie: „Politicienii români au fost însă mai deștepți decât puterile

⁶² Denumirea completă: *Русская Правда, или Заповедная государственная грамота великого народа российского, служащая заветом для усовершенствования России и содержащая верный наказ как для народа, так и для временного верховного правления.*

⁶³ *Восстание декабристов, Документы*, том VII, Москва, Издательство Госполитиздат, 1958.

⁶⁴ Meurs, 1996, p. 67.

⁶⁵ Cu atât mai mult că boierii moldoveni doreau cu totul altceva, decât încorporarea la Imperiul Rus. Conform studiilor lui Vlad Georgescu, prezentate de Ion Jarcuțchi și Vladimir Mischevca în perioada anilor 1769-1830, boierii moldoveni și munteni au prezentat 209 proiecte dintre care zece revendicau independența, restul, aproape toate, întărirea autonomiei. Aceasta era tendința generală a boierimii moldovene (Ion Jarcuțchi, Vladimir Mischevca, *Pacea de la București*, Chișinău, Știință, 1993, p. 40).

⁶⁶ Meurs, 1996, p. 65.

⁶⁷ *Moldova în contextul relațiilor politice internaționale. 1387-1858*. Tratatate, Alcătuitor I. Eremia, Chișinău, Editura Universitas, 1992, p. 322-323

europene, prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn pe viață de către ambele Divane (parlamente)”⁶⁸. Ca să vedeți domnilor, românii, conform lui Meurs, au importat „idealul unității naționale statale” din Vest abia în secolul al XIX-lea și imediat au devenit mai deștepți decât toți politicienii din Vest, luați împreună.

Referindu-se la *reanexarea*, acesta este termenul utilizat de Meurs, de către Rusia a sudului Basarabiei, este vorba de anul 1878, el afirmă că principalul motiv a fost „prestigiul”⁶⁹ acesteia, adică nici un interes, politic, economic, militar sau de altă natură! Desigur, mai „obiectivă” apreciere a situației nici că se poate, apreciere care corespunde întru totul cu cea țaristă⁷⁰.

La încheierea compartimentului *Basarabia și Imperiul Rus*, Meurs trage câteva concluzii. Cred că așa trebuie interpretată sintagma „pe scurt”, cu care se încheie ultimul abzaț din compartimentul amintit. În primul rând, el afirmă că războaiele ruso-turce din secolele XVIII-XIX au creat „circumstanțe favorabile pentru realizarea idealului occidental de formare a unui stat național român”. În același timp, Meurs crede că *faptele istorice*, pe care, țin să subliniez acest lucru, dânsul nu le-a studiat, nu permit „a trage de aici concluzia că Rusia favorizase lupta românilor pentru unitate națională și eliberare”⁷¹. Bine, dar ar fi curios să știm, cine trage o asemenea concluzie? Meurs nu ne spune nimic și atunci, dacă concluzia dată nu este trasă de nimeni, de ce să mai subliniem că nici nu o putem trage? O tragem doar pe aceea care ar reieși din afirmațiile lui Meurs: războaiele ruso-turce au creat „circumstanțe favorabile”, dar nu au favorizat „lupta românilor pentru unitate națională și eliberare”. Și atunci mă întreb, dacă aceste „circumstanțe favorabile” nu au favorizat „lupta românilor pentru unitate națională și eliberare”, atunci care este importanța lor, ce au favorizat, că odată ce sunt recunoscute „favorabile”, înseamnă că au favorizat ceva. Meurs ar fi trebuit să ne spună ce anume, dar din păcate nu a făcut-o.

În acest context este de subliniat faptul că istoriografia din RSSM, pe care Meurs nu o cunoaște, s-a referit la acest subiect. Spre exemplu, G. S. Grosul scria că ultima pătrime a secolului al XVIII-lea – începutul

⁶⁸ Meurs, 1996, p. 69.

⁶⁹ Meurs, 1996, p. 71.

⁷⁰ O analiză minuțioasă a subiectului este prezentată în studiul lui Dumitru P. Ionescu cu un *Cuvânt înainte* de academicianul Dan Berindei (Dumitru P. Ionescu, *Războiul de independență a României și problema Basarabiei*, București, Editura Academiei Române, 2000).

⁷¹ Meurs, 1996, p. 71.

secolului al XIX-lea s-a caracterizat prin trezirea conștiinței naționale și dezvoltarea diferitor forme a luptei de eliberare națională și că masele populare și forțele patriotice mizau pe ajutorul țării protectoare, Rusia⁷². Deci, trezirea conștiinței naționale nu se datorează Rusiei, dar forțele politice locale mizau pe ajutorul acesteia în realizarea scopurilor lor. În același timp, creșterea autorității statului-protector era apreciat ca un factor obiectiv, care a contribuit la întărirea mișcării de eliberare națională în principate, subliniindu-se totuși interesele țarismului, care limita această luptă și o îndrepta pe făgașul intereselor sale privind Marea Neagră⁷³. Autoarea, de asemenea, sublinia faptul că activitatea Rusiei, militară și diplomatică, stimula creșterea luptei pentru eliberare națională în principate⁷⁴, dar și situația inversă că un factor obiectiv important, care stimulase activitatea diplomației ruse pe problema Moldovei și Valahiei era creșterea luptei de eliberare națională în Principatele Dunărene⁷⁵. A rămas necunoscută lui Meurs și o altă lucrare semnată de I. V. Semionova, care abordează același subiect⁷⁶ și una din concluzii, spre exemplu, este că războiul ruso-turc din anii 1787-1791 a fost doar un factor extern, care a activizat lupta de eliberare a moldovenilor⁷⁷.

O altă opinie a lui Meurs este că „concluzia că liderii, de pildă, Cantemir, Vladimirescu ori Brătianu și Kogălniceanu au dat o *prioritate absolută* (subl. – I. E.) idealului mai sus amintit nu ar fi nici ea susținută”⁷⁸. Ca și în cazul precedent, autorul nu ne spune cine a tras concluzia respectivă. Pentru precizări, revin înapoi la pagina 62 unde Meurs amintește în câteva rânduri acțiunea lui Dimitrie Cantemir dar, înafară de afirmația „originală”, că Petru I și moldovenii (în realitate tratatul a fost semnat de Rusia și Turcia, în textul tratatului Moldova nici nu este amintită – I. E.) au fost „foarte norocoși”, fiindcă au putut semna tratatul de pace cu turcii, nu găsesc ideea că cineva ar fi afirmat

⁷² Г. С. Гросул, *Дунайские княжества в политике России. 1774. 1806*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1975, с. 65

⁷³ Г. С. Гросул, *Дунайские княжества в политике России. 1774. 1806*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1975, с. 90.

⁷⁴ Г. С. Гросул, *Дунайские княжества в политике России. 1774. 1806*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1975, с. 124, 144, 170

⁷⁵ Г. С. Гросул, *Дунайские княжества в политике России. 1774. 1806*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1975, с. 175.

⁷⁶ И. В. Семёнова, *Россия и освободительная борьба молдавского народа против османского ига в конце XVIII в.*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1976, с. 36, 167.

⁷⁷ И. В. Семёнова, *Россия и освободительная борьба молдавского народа против османского ига в конце XVIII в.*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1976, с. 169

⁷⁸ Meurs, 1996, p. 71.

că domnul Moldovei, Dimitrie Cantemir, ar fi dat o „prioritate absolută idealului” formării „unui stat național român”. Și atunci, afirmația cui o punem la îndoială?

Exact așa și cu mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu, apreciată de Meurs drept „revolta țăranilor din Valahia” și unde lipsește orice aluzie referitoare la acordarea de către acesta a unei „priorități absolute” idealului unirii. Cât privește pe Brătianu și Kogălniceanu, Meurs subliniază îndoielile politicianilor români față de „buna credință a Rusiei”, temându-se de o „re-anexare a Basarabiei de sud-est, precum și faptul că protestele publicului i-au determinat pe cei doi „să simuleze surpriza și să-și declare mânia față de trădarea rusească”⁷⁹. Nici cea mai mică aluzie că cineva i-ai fi atribuit lui Brătianu și Kogălnicianu că ei ar fi dat o „prioritate absolută” idealului unirii. Și iarăși repet întrebarea, afirmația cui o punem la îndoială?

Următorul compartiment, *Revoluția în Basarabia*, este prezentat de Meurs într-un stil, preponderent descriptiv, căruia nu-i lipsesc însă contradicțiile, erorile și ambiguitatea afirmațiilor. Meurs este absolut convins că „din punct de vedere marxist-leninist, în Basarabia împrejurările erau destul de puțin propice pentru o mișcare revoluționară. Regiunea, înapoiată agricol, era lipsă de un proletariat industrial sesizabil ...”⁸⁰. Câteva pagini mai sus citim adevărul împărtășit de Meurs: „La sfârșitul secolului al 19-lea, se înființase la Chișinău primul cerc social-democrat, dar, datorită faptului că lipsea o intelectualitate locală și un proletariat industrial, el nu a dat nici un rezultat”⁸¹. Așa dar, Meurs completează substanțial teoria marxist-leninistă privind condițiile propice pentru o mișcare revoluționară cu necesitatea prezenței unei *intelectualități locale*. A observat oare dânsul enormul efort? În același context, Meurs scrie că „lipsa *intelectualității indigene* (interesant, *locale* și *indigene* sunt înțelese de autor în același sens? – I. E.) și a unei *clase de mijloc*, au împiedicat dezvoltarea unei *mișcări locale naționaliste*”⁸².

⁷⁹ Meurs, 1996, p. 70-71.

⁸⁰ Meurs, 1996, p. 77.

⁸¹ Meurs, 1996, p. 72. Meurs nu indică sursa de unde a împrumutat aceste idei, dar dacă el ar fi consultat lucrarea I. G. Буда́к, *Общественно-политическое движение в Бессарабии в пореформенный период*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1959, c. 302-355, cu siguranță, concluziile ar fi fost altele.

⁸² Meurs, 1996, p. 72. Iată pe problema naționalismului, opinia lui Meurs se intersectează cu cea a lui I. G. Budak, care relatând despre mișcarea de eliberare națională din Basarabia în timpul revoluției din anii 1905-1907, scrie că țarismul a fost nevoit să meargă la cedări și să permită editarea unor ziare în „limba moldovenească”, numai că ele au nimerit „în mâinile naționaliștilor burgheji și nu reflectau interesele maselor truditoare” (I. G. Буда́к, *Общественно-политическое движение в Бессарабии в пореформенный период*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1959, c. 367).

Așadar, intelectualitatea este obligatorie în ambele cazuri, dacă este *proletariat industrial* va fi o *mișcare revoluționară*, dacă este prezentă *clasa de mijloc*, cu siguranță ne așteptăm la *mișcare naționalistă*. Dacă Meurs ar fi citit lucrarea lui I. G. Budak publicată în anul 1959, el ar fi aflat răspunsul și la întrebarea *de ce* lipsea în Basarabia *intelectualitatea indigenă*: politica rusificării forțate promovate de țarism, care în anii 1870-1871 a interzis folosirea limbii române (evident, țarismul nu putea recunoaște identitatea limbii române și „moldovenești”, de aceea este utilizat ultimul termen-I. E) în școală și biserică, ceea ce a dus, conform lui I. G. Budak la închiderea bisericilor din localitățile basarabene, fiindcă nu existau preoți care să citească liturghia în limba rusă, iar cărțile religioase, editate în limba moldovenească, erau arse⁸³.

Dar în Basarabia lipseau și una și alta, și Basarabia „tăcea”, tăcere argumentată de Meurs cu un citat din anul 1891 al primului ministru al României, care sublinia că dacă din Transilvania se aud „plângerile fraților noștri”, din Basarabia nu se aude nimic. Interpretând spusa prim-ministrului drept o sursă istorică ce redă un adevăr absolut, Meurs concluziona: „Această *tăcere* se datora în primul rând accentuatei lipse de conștiință națională în mijlocul țărănimii înapoiate din Basarabia și nu represiunii țariste”⁸⁴. Deci, trebuie să înțelegem că Meurs, într-un fel, admite faptul represiunii țariste în Basarabia, dar nu acceptă teza că aceasta era cauza acestei „tăceri” a locuitorilor din Basarabia. Singuri țărani moldoveni erau vinovați de aceasta, ei erau înapoiați și lipsiți de conștiință națională, țarismul nu are nici o treabă cu această situație. Deduc aceste concluzii din „profundele raționamente” ale lui Meurs și nu pot să nu mă întreb. Cum poate judeca un străin, care nu cunoaște nici o boabă sursele istorice, să se pronunțe asupra realităților din Basarabia țaristă, și care, conform literaturii citate în subsol, nu a citit nici măcar literatura sovietică consacrată istoriei Basarabiei țariste, să învinuie majoritatea absolută a populației, în faptul că ea singură este de vină că „tace”, în virtutea înapoierii sale, nu are conștiință națională?

De fapt, „adevărul” expus de Meurs este, poate, mai ușor de acceptat de către cititorul neavizat. Dacă dânsul ar fi încercat să explice cauzele menținerii „țărănimii înapoiate” în Basarabia apelând la surse și argumente luate chiar din viața Basarabiei, cu certitudine, concluzia sa

⁸³ И. Г. Будак, *Общественно-политическое движение в Бессарабии в пореформенный период*, Кишинев, Карта Молдовеняскэ, 1959, с. 302-355

⁸⁴ Meurs, 1996, p. 72.

ar fi fost cu totul alta. Dar el nu are nevoie de asemenea argumente. Se crează impresia, că opinia referitoare la excluderea „represiunii țariste” din cauzele menținerii „țărănimii înapoiate” în Basarabia, este o opinie preconcepțuită a autorului, poate chiar, cel puțin așa se crează impresia, „șoptită” de cineva. Urma să fie găsit doar argumentul „zdrobitor”. Și el a fost găsit în afirmația din 1891 a primului ministru a României. Cine s-ar încumeta să pună la îndoială spusesele ministrului?

Compartimentul *Mișcarea națională în Basarabia*⁸⁵, din lucrarea deja amintită a istoricului sovietic I. G. Budak, l-ar fi luminat pe Meurs la capitolul privind politica națională și culturală a țarismului⁸⁶. Și încă ceva. *Tăcerea* aparentă nici pe departe nu semnifică lipsa conștiinței naționale. Acest fapt este confirmat de guvernatorul general din Odesa într-o depeșă către guvernatorul Basarabiei din 1885 în care constata „cu regret” că în timpul călătoriei sale prin Basarabia a observat nedorința populației de a învăța limba rusă și chiar „îndârjirea de a accepta careva începuturi de rusificare”. Guvernatorul de la Odesa considera că trebuie luate măsurile de rigoare pentru contracararea acestor urme a „separatismului care nu a stagnat încă”⁸⁷. Îndârjirea de a accepta rusificarea și separatismul la care indică guvernatorul Odesei nu semnifică altceva decât o profundă conștiință națională a locuitorilor, „moldoveni basarabeni”, cum îi califică el, sau cum scria Nicolae Iorga mai târziu, nu s-a produs acea „întrerupere a spiritului românesc în Basarabia”⁸⁸. Așa că respectivele cuvinte ale primului ministru al României de la 1891 nu semnifică altceva decât lipsa de informație, de care însă, nu ducea lipsă guvernatorul Odesei, care s-a documentat nemijlocit în Basarabia și a fixat situația reală de aici. Cercetări recente, de asemenea, demonstrează că «Imperiul Rus avea „sacra misiune” de a preveni și a combate orice mișcare de naționalism

⁸⁵ И. Г. Будак, *Общественно-политическое движение в Бессарабии в пореформенный период*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1959, с. 356-367.

⁸⁶ I. G. Budak mai sublinia că țarismul rus împiedica spectacolele și concertele artiștilor români și moldoveni în Basarabia în limba română și respectiv „moldovenească”, fiindcă se considera că acestea „pot avea o influență negativă asupra politicii de rusificare a țarismului”. De aceea, asemenea spectacole erau permise numai la Chișinău, dar, în mod obligatoriu, în prezența unei persoane din entouragele guvernatorului Basarabiei și Rusiei noi, care cunoaște bine „limba moldovenească”, pentru a observa dacă nu este ceva contra moralității sau guvernului (И. Г. Будак, *Общественно-политическое движение в Бессарабии в пореформенный период*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1959, с. 367).

⁸⁷ И. Г. Будак, *Общественно-политическое движение в Бессарабии в пореформенный период*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1959, с. 368-369.

⁸⁸ Nicolae Iorga, *Continuitatea spiritului românesc în Basarabia*, Iași, 1918, p. 3.

în Basarabia»⁸⁹, fiindcă, constată autorul citat, “actele oficiale de epocă relevau existența, în Basarabia, a unei mișcări naționale unioniste” încă în anii 30-60 a secolului al XIX-lea⁹⁰. Și încă ceva. O parte din locuitorii Basarabiei, în anii 1856-1878 au participat nemijlocit la procesul de făurire a României moderne. Să fi fost oare ei și urmașii lor, chiar atât de înapoiați, încât să nu aibă nici o conștiință națională? Să amintim și de faptul că participanții la *Congresul Militar moldovenesc*, în rezoluția din 25 octombrie 1917 subliniau că popoarele din Rusia dispuneau de “civilizații variate și conștiințe naționale clare”.

Pogromul antievreesc din Chișinău, despre care Meurs spune doar că orașul “a fost martorul” acestuia și care ar fi avut loc în anul 1905⁹¹, în realitate a avut loc în aprilie 1903⁹². Ar fi fost necesară doar o singură frază privitor la executanții acestui pogrom, frază pe care, de asemenea o găsea în amintita lucrare a lui I. G. Budak, acesta subliniind că pogromul a avut loc cu cunoștința “*opricnicilor*” țariști și participarea activă a reacționarilor locali (Krușevan)⁹³.

În compartimentul *Revoluția din februarie* din Rusia, Meurs afirmă, că aceasta avut loc “între 8 și 11 martie 1917”⁹⁴, evident, era necesar de specificat silul vechi și stilul nou. *Anexa* cronologică din lucrare de asemenea nu clarifică lucrurile, aici citim că revoluția din februarie a avut loc pe 27 februarie 1917, stil vechi și 13 martie 1917 stil nou⁹⁵.

Destul de confuz este apreciat rolul lui Ion Inculeț. Pe de o parte, conform lui Meurs, el “avea să joace un rol important în unirea Basarabiei cu România”⁹⁶, pe de altă parte, Inculeț, ca și Erhan, “erau politicieni mai curând de stânga și socoteau că o republică moldovenească fie independentă, fie parte autonomă a Federației Ruse,

⁸⁹ Ilie Gulica, *Considerații privind literatura didactică basarabească în anii 30-60 ai sec. XIX*, în: Destin Românesc, Revistă de istorie și cultură, 2010, an V (XVI), Nr. 3-4 (67-68), p. 85.

⁹⁰ Ilie Gulica, *Considerații privind literatura didactică basarabească în anii 30-60 ai sec. XIX* p. 86.

⁹¹ Meurs, 1996, p. 73.

⁹² Este semnificativă fraza lui Meurs care relatează despre pogrom: „În 1905, Chișinăul a fost martorul unui deosebit de furios pogrom împotriva numeroasei populații evreiești a orașului”. Autorul destul de frecvent utilizează termenul „furie” pe paginile cărții sale și se crează impresia că este satisfăcut de faptul că a găsit termenul potrivit pentru a reda starea psihologică a unui istoric sau, reacția istoriografiei sovietice sau românești la anumite evenimente. Această satisfacție poate fi constatată și în fraza de mai sus, din care lipsește total elementul de compătimire pentru cele întâmplate la Chișinău în 1903.

⁹³ И. Г. Будак, *Общественно-политическое движение в Бессарабии в пореформенный период*, Кишинев, Карта Молдовеняскэ, 1959, с. 336-337.

⁹⁴ Meurs, 1996, p. 74.

⁹⁵ Meurs, 1996, p. 418.

⁹⁶ Meurs, 1996, p. 76-77.

reprezenta cel mai bun cadru pentru înfăptuirea reformelor”⁹⁷. Inculeț, menționează Meurs, cu referință la Ch. Racovski și Spector, nici nu a făcut parte din misiunile Sfatului Țării trimise la Iași, a fost înlăturat de la negocierile de la Brest pentru faptul că argumentase necesitatea încorporării Basarabiei la viitoarea Federație Rusă⁹⁸. Doar “urgența situației i-a forțat pe liderii moldoveni, precum Inculeț și Erhan, care în nici un caz nu erau reacționari”, să caute sprijin militar la România. Adică, în conceptual lui Meurs, toți acei care căutau sprijin militar la guvernul roman erau reacționari, aceștea doi, nu erau reacționari, dar au făcut-o de nevoie. Și atunci iarăși întreb, în acest caz prin ce s-a manifestat acel “rol important în unirea Basarabiei cu România” al lui Ion Inculeț, dacă ceea ce a făcut el, a făcut de nevoie?

În conceptul lui Meurs și în acest timp țărănimea din Basarabia continua să fie destul de ignorată, analfabetă și înapoiată, “foarte probabil”, scrie “atentul” autor, se considera “în primul rând moldoveni și nu români (dacă ajungeau cumva să se autoidentifice în raport cu vreunul din grupurile etnice din afara propriului lor sat)”⁹⁹. În schimb, în mod miraculos, această țărănime înapoiată și ignorantă, cum o vede Meurs, “erau toți conștienți că o intervenție militară românească putea transforma revoluția social-economică din Basarabia într-o revoluție naționalistă românească”¹⁰⁰. Iarăși apare întrebarea, în baza căror argumente și raționamente Meurs atribuie țărănimii basarabene o asemenea *conștiință politică* înaltă. De unde este “ciupită” această idee, Meurs nu ne spune, dar ea ar putea fi și propria „contribuție”, numai că asemenea divagații urmau să fie serios argumentate. În acest caz, desigur, acea „restrânsă elită moldovenească” care pleda pentru unirea cu România, era reacționară, nu reprezenta interesele țărănimii, după cum am văzut, cu o înaltă conștiință politică. Cu alte cuvinte, Meurs nu a ieșit cu nimic din clișeele istoriografiei sovietice carea tratează subiectul dat din punct de vedere al luptei de clasă: elita reacționară, naționalistă, care a promovat unirea cu România, pe de o parte și țărănimea truditoare, dornică de puterea sovietică, pe de altă parte.

Destul de lapidar și vag sunt prezentate de către Meurs și hotărârile Congresului Militar Moldovenesc (20-27 octombrie (s. v.) – 2-9 noiembrie

⁹⁷ Meurs, 1996, p. 84.

⁹⁸ Meurs, 1996, p. 85-86.

⁹⁹ Meurs, 1996, p. 86.

¹⁰⁰ Meurs, 1996, p. 86.

1917 (s. n.)). Pentru o înțelegere mai clară a evenimentelor care au avut loc atunci, considr necesar să mă opresc ceva mai pe larg la o problemă, care a rămas în umbră. Este vorba de problema cetățeniei. În legătură cu această problemă, apare aici o întrebare destul de interesantă, locuitorii Basarabiei, către 7 noiembrie 1917 erau supuși ai Imperiului Rus? Problema constă în faptul că pe 25 octombrie/7 noiembrie 1917, Congresul Militar Moldovenesc (în cadrul Congresului, hotărârile respective au fost primite între 20 și 23 octombrie – I. E.) a primit rezoluția finală (capitolul I) că “unica formă de guvernământ admisibilă și posibilă în Rusia este aceea de republică federativă democratică”, iar la capitolul doi “Despre autonomia Basarabiei” se specifică că “primul congres al moldovenilor din toată Rusia în unanimitate a decis: Basarabia se bucură de autonomie teritorială și politică”. Această “autonomie teritorială și politică” era văzută de delegații congresului ca o “țară”, adică ca ceva aparte de Rusia, interesele acestei țări urmau să fie apărute “pe lângă guvernul central” de către un “reprezentant pentru afacerile naționale ale poporului moldovenesc”¹⁰¹.

Încă Guvernul Provizoriu a introdus modificări esențiale în legislația țaristă referitor la *supușenie* (*подданство*), el a primit un act legislativ, care avea legătură cu situația de drept a locuitorilor, este vorba de **Regulamentul** (*Postanovlenie*) din 20 martie 1917 “*Despre suprimarea restricțiilor profesionale și naționale*”, act care se referea la întreaga Rusie, poate fi considerat drept începutul etapei în dezvoltarea legislației rusești despre **cetățenie**¹⁰².

Așa dar, chiar chiar dacă, teoretic, către 25 octombrie/7 noiembrie 1917, locuitorii Basarabiei mai pot fi considerați cetățeni ai Imperiului Rus, din această zi, ei devin și cetățeni ai unei automomii-țări, care, este important de remarcat acest fapt, nu a recunoscut niciodată revoluția bolșevică și decretele ei.

Este de reținut și aceea că ideea de cetățenie nu era străină forțelor politice naționale din Basarabia. Deja în *Programul Partidului național moldovenesc*, partid constituit la Chișinău pe 3 aprilie 1917 (stil vechi), se menționa venirea unei „stăpâniri democratice”, ca o premisă decisivă

¹⁰¹ *Crestomație la Istoria Românilor (1917-1992)*, Alcătuitori: M. Cernenco, A. Petrencu, I. Șişcanu, Chișinău, Universitas, 1993, p. 18-21, 27-28.

¹⁰² Articolul I prevedea: „I. Отменяются все узаконения, действующие как на всем пространстве России, так и в отдельных ее местностях, и устанавливающие, в зависимости от принадлежности российских граждан sublt. – I. E.) к тому или иному вероисповеданию, вероучению или национальности, какие-либо ограничения в отношении” (<http://www.jew.spb.ru/ami/A394/A394-031.html>) (ultima accesare 10 decembrie 2011).

pentru „slobozenia fiecărui om și a fiecărui neam” din Rusia, de aceea Partidul național moldovenesc „se simte dator a păși și el pe calea dobândirii drepturilor *cetățenești* și *naționale* pentru Moldovenii din Basarabia și de dincolo de Nistru”. Reieșind din acest scop, primul punct al *Programului* prevedea : „Fiind încredințați că o țară poate înainta numai dând **cetățenilor** săi puțința unei desfășurări slobode a tuturor puterilor lor sufletești și trupești, partidul național moldovenesc va ajuta în tot chipul pe cei care luptă pentru așezarea temeinică a slobozeniilor *cetățenești* și *naționale*, dobândite prin revoluția rusească”¹⁰³.

Semnificativă în acest sens este și cuvântarea domnului Holban din 21 octombrie 1917 (stil vechi) la primul *Congres al soldaților moldoveni* în care el afirma următoarele: „A aștepta ca soarta noastră să fie hotărâtă «de sus» e o moștenire blăstămată a regimului vechi, și nu se potrivește cu numele nostru de *cetățeni slobози*”. În continuare, vorbitorul propune „ca noi, chiar acuma să hotărâm autonomia Basarabiei și să alegem Sfatul Înalt, care va ocârmui Țara”¹⁰⁴. Cu toate că Congresul și-a întrerupt lucrările pe 25 octombrie 1917 (stil vechi), în legătură cu «oarecare neorânduiești din Petrograd»¹⁰⁵, el a primit câteva rezoluții importante prin care se recunoștea „forma cea mai potrivită a ocârmuirii Rusiei este republica federativă democratică”, „autonomia teritorială și politică a Basarabiei”, iar „pentru apărarea drepturilor și intereselor autonomiei Basarabiei”, să fie numit un împuternicit al „neamului moldovenesc” pe lângă Guvernul Provizoriu¹⁰⁶. În rezoluția referitoare la Sfatul Țării se sublinia că „unirea cu capitaliștii nu-i dorită”, **Sfatul Țării va deține întreaga putere până la Adunarea Constituantă** (subl. – I. E.)¹⁰⁷, ceea ce semnifică, nesupunerea, chiar de la început, guvernului bolșevic al lui Lenin .

Pe 21 noiembrie 1917, Sfatul Țării, organul suprem al regiunii, în adresarea sa către locuitorii Basarabiei informa societatea basarabeană că el este organul suprem cu puteri depline în ținut. În aceeași adresare se mai afirma că drept **organ legislativ suprem** va fi viitoarea

¹⁰³ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 25-26.*

¹⁰⁴ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 49.*

¹⁰⁵ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 53.*

¹⁰⁶ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 56.*

¹⁰⁷ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 57.*

Adunare Constituantă din ținut, aleasă prin vot egal, direct și secret și că «până la promulgarea legilor Basarabiei toate legile statului Rus, care nu au fost abrogate de Guvernul Provizoriu sau de « Sfatul Țării», precum și toate actele legislative, emise de Guvernul Provizoriu după 1 martie 1917, rămân în vigoare».

Așa dar, este destul de limpede că organul suprem al Basarabiei, «Sfatul Țării», nu a recunoscut legislația Guvernului Sovietic de după 25 octombrie/7 noiembrie 1917, ceea ce semnifică faptul că legislația sovietică menționată mai sus, interpretată în sensul ca având referire la **cetățenie** în Republica Sovietică Rusă, nu a avut putere juridică în Basarabia. Se menținea, în schimb, puterea legii din 20 martie 1917 a Guvernului Provizoriu. În acest context este necesar de pus problema **legalității acțiunilor bolșevicilor de înlăturare a Sfatului Țării și de încercare a instaurării puterii sovietice**, încercare soldată în cele din urmă cu eșec. În contextul surselor existente, aceste acțiuni apar ilegale.

Ideea că Basarabia este o țară liberă era permanent promovată de liderii politici de atunci. Ion Inculeț, «ajutorul comisarului Basarabiei», în cuvântarea din 28 octombrie 1917 (stil vechi), sublinia «cum Basarabia dintr-o ocină a gubernatorilor ruși a ajuns acum o țară (slobodă)»¹⁰⁸. Iulian Mitkievici, împuternicitul Frației ucrainene din Basarabia, la 21 noiembrie 1917 (stil vechi) saluta «primul sfat al liberei republici Basarabia»¹⁰⁹.

În această țară liberă, Basarabia, locuitorii, «norodul basarabeian ... norodul moldovenesc», cum sunt ei definiți în documentele timpului, erau cetățeni. Ion Inculeț, ales președinte al Sfatului Țării pe 21 noiembrie 1917 (stil vechi), se adresa deputaților «grajdanilor (cetățenilor – I. E.) deputați»¹¹⁰.

O neglijență crasă se manifestă atunci când Meurs se referă la denumirea republicii create prin decizia Sfatului Țării din 2/15 decembrie 1917. Cu denumirea de Republică Populară Moldovenească este fixată la pagina 80 (în actul de constituire *Respublica Democratică*

¹⁰⁸ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 60.*

¹⁰⁹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 83.*

¹¹⁰ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 78.*

Moldovenească), pentru ca în *Anexă*, să aflăm că la data indicată a avut loc „proclamarea Republicii autonome Moldova”¹¹¹. Ulterior, autorul utiliza termenul Moldova, atunci când vorbește de proclamarea independenței pe 24 ianuarie/5 februarie 1918¹¹², iar în *Anexă* citim că la aceeași dată a avut loc „declarația de independență a Republicii Basarabia”¹¹³, în textul *Declarației Sfatului Țării* folosindu-se denumirile *Respublica Moldovenească* și *Respublica Democratică Moldovenească*.

Sugestivă în acest sens este și *Declarația Sfatului Țării* din 2 decembrie 1917 (stil vechi) prin care «Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul său istoric, se declară de azi înainte Republică Democratică Moldovenească, care **va intra în alcătuirea** republicei federative democratice rusești, ca părtăș cu aceleași drepturi», această «republică democratică rusească» fiind văzută drept unica «cale de izbăvire» pentru popoarele din Rusia¹¹⁴.

Textul dat atestă destul de limpede că noua republică democratică din Basarabia nu s-a instituit în cadrul federației ruse sovietice, cum prezenta situația istoriografia sovietică¹¹⁵, și că „orice hotărâre privind problema teritorială nu putea fi adoptată fără sancția Guvernului Sovietic”¹¹⁶. Textul actului din 2 decembrie atestă doar *promisiunea* că tânăra Republică Democratică Moldovenească va intra într-un viitor nedeterminat „**în alcătuirea** republicei federative democratice rusești, ca părtăș cu aceleași drepturi”, de reținut, nu sovietice.

Nu au văzut această necesitate, adică de o oarecare „sancție” a Guvernului Sovietic, nici semnatarii tratatului de pace de la Paris din 28 octombrie 1920, precizându-se că „populația Basarabiei și-a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România”¹¹⁷. Și dacă puterile centrale au fost convinse de faptul că populația a dorit acest lucru, oare nu ar trebui întrebate guvernele (anumite guverne) de ce nu vor să respecte doleanțele poporului? Sau poate puterile centrale

¹¹¹ Meurs, 1996, p. 418.

¹¹² Meurs, 1996, p. 86.

¹¹³ Meurs, 1996, p. 419.

¹¹⁴ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 117.*

¹¹⁵ A. B. Репида, *Образование Молдавской СССР*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1983, с. 27; D. I. Antoniu, S. Ia. Afteniuc, A. S. Esaulenco, „*Sfatul Țării*” – *organ antipopular*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1984, c. 58.

¹¹⁶ D. I. Antoniu, S. Ia. Afteniuc, A. S. Esaulenco, „*Sfatul Țării*” – *organ antipopular*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1984, c. 120.

¹¹⁷ *Crestomație la Istoria Românilor (1917-1992)*, Alcătuitori: M. Cernenco, A. Petrencu, I. Șișcanu. Chișinău, Universitas, 1993, p. 67.

au interpretat eronat evenimentele? Oricum, Meurs nu a considerat necesar să țină cont de această interpretare.

Despre faptul că noua republică nu se recunoaște supusă nimănui, ne vorbește destul de clar telegrama Sfatului Țării din 3 decembrie 1917 (stil vechi) trimisă guvernului bolșevic din Petrograd, Radei din Odesa, Republicii de Ural și Republicii Musulmane în care se spunea că «până la adunarea constituantă a Republicii Moldovenești, *autoritatea superioară* (subl. – I. E.) în Basarabia aparține Consiliului Superior, Sfatul Țării, care este singurul organ cu puteri depline în Republica Moldovenească»¹¹⁸.

Așadar, Republica Democratică Moldovenească nu s-a declarat parte componentă a federației ruse și deci, locuitorii ei, sunt cetățeni ai noului stat, care doar *intenționa* să facă acest lucru. Pe 7 decembrie 1917 (stil vechi), în timpul întrevederii cu delegații puterilor aliate, Ion Buzdugan a declarat : «Azi suntem cetățeni liberi ai Republicii Moldovenești»¹¹⁹. Ceva mai târziu, pe 13 decembrie 1917 (stil vechi), *Rezoluția Adunării marinarilor moldoveni* din flota Mării Negre și artileriștilor din cetatea Sevastopol, referindu-se la situația din Basarabia cerea : «Jos anarhia și războiul între cetățeni»¹²⁰. Pe 14 decembrie 1917 (stil vechi), *Decretul Consiliului directorilor generali ai Republicii Moldovenești privitor la organizarea «ocârmuirii » Basarabiei*, era adresat «tuturor cetățenilor Republicii Moldovenești» cărora li se solicita «susținerea solidară și energetică a consiliului directorilor generali în activitatea lui de către toți cetățenii, toate instituțiile și persoanele administrative a țării»¹²¹.

Meurs, spre deosebire de istoricii sovietici, nu pune la îndoială nici legitimitatea Sfatului Țării, nici legitimitatea creării Republicii Democratice Moldovenești. Mai mult chiar, cu referință la un studiu al lui N. V. Berezneakov din 1949 și Al. Boldur din 1978 el prezintă informația că „pe baza autodeterminării naționale atât sovietul din Petrograd, cât și Consiliul Comisarilor Poporului recunoscuseră noua Republică moldovenească, guvernul și parlamentul ei”, dar ulterior atitudinea față

¹¹⁸ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie* de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 120.

¹¹⁹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie* de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 123.

¹²⁰ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie* de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 127.

¹²¹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie* de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 127-128.

de Sfatul Țării s-a modificat¹²². Aici ar fi trebuit formulată întrebarea, de ce s-a modificat atitudinea? Și continuată cu o altă întrebare, dacă această modificare este legată de tendința autorităților sovietice de a menține toate stăpânirile Imperiului Rus, această tendință poate fi pusă pe același cântar cu o altă tendință, a populației locale de a scăpa de asuprirea națională? Cât privește atitudinea Sfatului Țării, mai sus s-a arătat destul de limpede că el nu a recunoscut niciodată legile emise de guvernul lui Lenin.

O altă problemă, vag prezentată de Meurs este problema, ca să utilizez terminologia sovietică, biruinței puterii sovietice în Moldova. Autorul, îi urmează pe o parte din istoricii sovietici și afirmă că în dimineața zilei de 1/14 ianuarie 1918 Frontotdelul, trupele căruia ocupase noaptea „clădirile de importanță strategică ale orașului” (clădirea telefoanelor, gara), „s-a proclamat organ de comandă al trupelor rusești de pe frontul românesc și al regiunii din spatele acestuia (adică al Basarabiei)”. Această acțiune, crede Meurs, „echivala cu o *contestare* a autorității Sfatului Țării”¹²³. Dar semnifică oare această *contestare* instaurarea puterii sovietice în Moldova? Meurs nu ne spune, dar reieșind din faptul că scrie despre aceea că „conducerea moldovenească a Sfatului Țării” s-a adresat României după ajutor, necontestând, Meurs, dreptul acesteia de a o face, ne determină să credem că dânsul nu crede în povestea instaurării puterii sovietice în Moldova. Surse publicate ulterior, de asemenea nu confirmă afirmațiile istoriografiei sovietice. Este vorba de o telegramă a Statului major al trupelor sovietice revoluționare din Basarabia din 1 ianuarie 1918, care menționa destul de clar următoarele: „Puterea legislativă în republică aparține Sfatului Țării, puterea executivă – Cosiliului Directorilor Generali. Sfatul Țării promovează o politică românofilă și prin activitatea sa a redus la zero munca Sovietelor”¹²⁴. Este limpede că cucerirea unor clădiri importante din Chișinău nu a dus și la instaurarea puterii în capitală, cu atât mai mult în republică. Către 13/26 ianuarie 1918 Sfatul Țării și-a redobândit autoritatea¹²⁵.

Faptul că *Declarația* de independență a fost primită de Sfatul Țării pe 24 ianuarie/5 februarie 1918, data la care în 1859 s-a unit Moldova și

¹²² Meurs, 1996, p. 81.

¹²³ Meurs, 1996, p. 83.

¹²⁴ Mihai Adauge, Elena Danu, Valeriu Popovschi, *Mișcarea națională din Basarabia. Cronică evenimentelor din anii 1917-1918*, Chișinău, Civitas, 1998, p. 76.

¹²⁵ Meurs, 1996, p. 85.

Valahia, în conceptul lui Meurs „reflectă ... sentimentele proromânești ale liderilor moldoveni”¹²⁶. Ar putea fi înțeles acest mod de gândire al autorului, dacă la 24 ianuarie 1918 s-ar fi votat unirea cu România. Dar a trata „independența ca primul pas către unirea cu România”, înseamnă a reproduce exact modul de apreciere al istoriografiei sovietice, absurd prin esența lui. Afirm acest lucru reieșind din textul *Declarației*¹²⁷ pe care Meurs, din referințele pe care le face, se observă că nu l-a citit. Ceva mai târziu, Sfatul Țării, adică organul legislativ suprem al Republicii Democratice Moldovenești, citez după Meurs, „a propus unirea Basarabiei cu România”¹²⁸. Votarea a avut loc pe 9 aprilie 1918, din cei 138 de deputați erau prezenți 125, 86 au votat pentru unire, 3 au votat contra iar 36 s-au abținut¹²⁹. În acest caz iarăși mă întreb, de ce Meurs vorbește de mai multe ori de „anexarea” Basarabiei de către România, pentru care fapt prin tratatul de pace de la Buftea-București „își asigurase aprobarea Berlinului”¹³⁰, dacă el nu pune la îndoială nici legitimitatea Sfatului Țării, nici legitimitatea creării Republicii Democratice Moldovenești, dar nici legitimitatea propunerii de mai sus?

Meurs, cu referință la cercetători sovietici, ne spune că tratatul de pace de la Buftea din 5/18 martie 1918 includea și o înțelegere secretă de *anexare* a Basarabiei¹³¹, iar Tratatul de la București din 7

¹²⁶ Meurs, 1996, p. 86.

¹²⁷ Vezi textul Declarației publicat în *Crestomație la Istoria românilor, 1917-1992*, Alcătuitori: M. Cernenco, A. Petrencu, I. Șîșcanu, Chișinău, Universitas, 1993, p. 33-35.

¹²⁸ Meurs, 1996, p. 89.

¹²⁹ Meurs, 1996, p. 89.

¹³⁰ Meurs, 1996, p. 87, 89.

¹³¹ Pacea de la Buftea (http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Pacea_de_la_Buftea) (ultima accesare 10 ianuarie 2011). Însușește de dorința comună de a pune capăt stării de război dintre Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia, pe de o parte, și România, pe de altă parte, și pentru a restabili starea de pace, subsemnații, adică: secretarul de stat de la departamentul Externelor, consilierul intim imperial d. Richard von Kühlmann, ca împuternicit al Germaniei, ministrul Casei imperiale și regale și ministrul Afacerilor Externe al Maiestății Sale imperiale și regale apostolice, consilierul intim contele Ottokar von Czernin, von și zu Chudernitz, ca împuternicit al Austro-Ungariei, vicepreședintele Sobraniei, d. dr. Momcilov, ca împuternicit al Bulgariei, Alteța Sa Marele Vizir Talaat-Pașa, ca împuternicit al Turciei, pe de o parte, și d. C. Argetoianu, ca împuternicit al României, pe de altă parte, după ce am examinat documentele de împuternicire, am căzut de acord că, după ce convenția de armistițiu semnată la Focșani în ziua de 9 decembrie 1917 a fost denunțată la 2 martie 1918 și expirată la 5 martie 1918, ora 12 amiază, acest armistițiu va mai continua patrusprezece zile cu începere de la 5 martie 1918, cu un drept de denunțare în termen de trei zile. Între subsemnații s-a obținut deplin acord ca în intervalul acestui spațiu de timp să se încheie pacea definitivă pe baza următoarelor puncte:

România cedează Puterilor Centrale Dobrogea până la Dunăre.

Puterile Centrale vor purta grija pentru menținerea căii comerciale pentru România prin Constanța spre Marea Neagră.

mai 1918 reconfirma înțelegerea de la Buftea¹³². Invocarea Convenției

Rectificările de frontieră cerute de Austro-Ungaria pe granița austro-ungară sunt admise în principiu de România.

De asemenea se admit în principiu măsurile corespunzătoare situației pe domeniul economic.

Guvernul român se obligă să demobilizeze imediat cel puțin opt divizii ale armatei române. Executarea demobilizării se va efectua în comun de către comandamentul suprem al grupeii de armate Mackensen și comandamentul suprem al armatei române. De îndată ce pacea dintre Rusia și România va fi restabilită, se vor demobiliza și celelalte părți ale armatei române, atâta timp cât nu vor fi necesare pentru serviciul de siguranță pe granița ruso-română.

Trupele române vor evacua imediat teritoriul Monarhiei austro-ungare ocupat de ele.

Guvernul român se obligă să sprijine din punct de vedere tehnic al căilor ferate transportul trupelor Puterilor Centrale prin Moldova și Basarabia spre Odessa.

Se va asigura repatrierea ofițerilor misiunilor militare ale Înțelegerii în cel mai scurt timp posibil, prin teritoriul Puterilor Centrale.

Tratatul va intra imediat în vigoare.

¹³² Articolele ce se referă la Basarabia din textul complet al Tratatului de la București din 7 mai 1918: (<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/routreat.html>) (ultima accesare 12 octombrie 2011).

SECOND CHAPTER.

DEMOBILIZATION OF THE ROUMANIAN FIGHTING FORCES.

ARTICLE III.

After the signature of the peace treaty and on the basis of the provisions contained in Articles IV to VII, the demobilization of the Roumanian army, now under way, will be carried out immediately.

ARTICLE IV.

The general military bureaus of the army, the higher commanding authorities and military institutions will be maintained as provided for in the last peace budget. Divisions 11 to 15 continue their demobilization as stipulated in the treaty of Focsani of March, 1918. Of the Roumanian divisions Nos. 1 to 10, the 2 divisions serving in Bessarabia remain on a war footing, together with the chasseur battalions left over from the disbanded chasseur divisions, as well as the 2 cavalry divisions of the Roumanian army, until, as a result of military operations carried on in Ukraina by the Allied Powers, there is no longer any danger for the frontiers of Roumania. The remaining 8 divisions remain in Moldavia with maintenance of their staffs and commands, on a reduced peace footing. They will comprise 4 infantry regiments of 3 battalions each, 2 cavalry regiments of 4 squadrons each, 2 field artillery regiments of 7 batteries each, 1 battalion of pioneers and the necessary technical troops and convoys, the number of which is to be fixed in a subsequent agreement; the total force of these 8 infantry divisions shall not exceed 20,000 men, that of the cavalry shall not exceed 3,200 men and that of the total artillery of the Roumanian army, apart from the divisions that remain mobilized shall not exceed 9,000 men. The divisions that remain mobilized in Bessarabia shall, in case of demobilization, be decreased to the peace footing on the basis of the 8 divisions mentioned in sentence 4. All other Roumanian troops which did not exist in peace time, will be disbanded. The active period of service remains the same as in peace time and reservists, inclusive of the forces of the Calarash regiments, will not be called to the colors until after the conclusion of the general peace.

ARTICLE V.

Ordnance, machine guns, hand arms, horses, wagons and munitions made available in consequence of the reduction or disbanding of the Roumanian troops will be transferred, until the conclusion of the general peace, under the high command of the allied fighting forces within the occupied Roumanian territories and to be taken care of by it, and under the high supervision of the supreme command they will be watched over and administered by Roumanian depot troops. Ammunition to be left with the Roumanian army in Moldavia is limited to 250 cartridges for each musket, to 2500 cartridges for each machine gun and to 150 shots for each piece of ordnance. The Roumanian army is entitled, in agreement with the supreme command of the allied fighting forces, to exchange useless material in the depots of occupied regions and to demand from the munition depots replacement of munition used up. The divisions which remain mobilized in Bessarabia shall retain the amount of ammunition regularly allowed in the state of war.

ARTICLE VI.

Until the time of the evacuation of the occupied Roumanian territories the demobilized Roumanian

Rakovski-Averescu, cu aceleași aprecieri ambigue, încurcă și mai mult raționamentele lui Meurs, care afirmă că „semnarea, două săptămâni mai târziu, a tratatului de pace preliminar de la Buftea a făcut ca textul convenției soveto-române să fie depășit”¹³³. Dar de ce două săptămâni mai târziu? Meurs ne spune destul de limpede că „preliminariile tratatului de pace de la Buftea” au fost semnate pe 5 (s. v.) – 18 (s. n.) martie 1918, iar „tratatul Averescu-Rakovski” pe 5-9 (s. v.) – 18-22 (s. n.) martie 1918¹³⁴ și atunci unde este diferența de două săptămâni dintre aceste două acte de care amintește el? Situația, conform datelor lui Meurs este exact inversă, convenția Averescu-Rakovski este definitivată chiar câteva zile mai târziu decât pacea de la Buftea.

Așadar și la capitolul *cronologie istorică*, Meurs șchiopătează, cu toate că observase fals o „confuzie uriașă” printre istorici, care a fost „creată de faptul că vechiul stil de datare al tratatului de la Buftea este identic cu data în stil nou de pe convenția Rakovski-Averescu”¹³⁵, confuzie pe care, în virtutea că este falsă, nu a fost în stare să o depășească. Pornind de la această realitate, calculele sunt foarte simple, dacă lucrăm cu datele pe stil vechi și stil nou pe care le oferă

troops shall remain in Moldavia. Exception hereto is made with regard to forces mentioned under Article V, sentence 1, necessary for the preservation of the arms and other material deposited within these territories. The demobilized troops and reserve officers may return within the occupied territories. The officers of the active army and others formerly in active service must, in order to return to these territories, secure the permission of the supreme command of the allied fighting forces.

ARTICLEVII.

An officer of the general staff of the allied Powers, with staff, is appointed as liaison officer to the Roumanian chief commander in Moldavia, and in the occupied Roumanian territories, a Roumanian officer of the general staff, with staff, is appointed as liaison officer to the supreme command of the allied fighting forces.

ARTICLEVIII.

The Roumanian fluvial and maritime forces shall, until conditions in Bessarabia have been cleared up, remain intact as regards their forces and equipments, in so far as such forces are not to be restricted in accordance with Article IX. Subsequently these fighting forces are to be restored to their usual peace footing. Excepted from these are the fluvial forces necessary to police the river and the naval forces that may be utilizable in the Black Sea for the protection of commercial navigation and the reestablishment of navigable lanes free from mines. Immediately after the signature of the peace treaty, these fluvial forces, on the basis of a special agreement, will be put at the disposal of the agencies charged with the river police. The naval technical Commission of the Black Sea is given the right to dispose of the maritime forces; a Roumanian naval officer is to be appointed to this Commission in order to establish the liaison.

ARTICLE IX.

All the military and naval personnel who in peace time were employed in the ports and in navigation shall, at the time of the demobilization, be released first, in order that they may find employment in their former activity.

¹³³ Meurs, 1996, p. 88-89.

¹³⁴ Meurs, 1996, p. 419.

¹³⁵ Meurs, 1996, p. 88.

chiar Meurs la pagina 419, date prezentate ceva mai sus și care nu demonstrează pretinsa diferență de două săptămâni. Evident, și în acest caz este necesar de subliniat că dacă datele de la care pornește autorul sunt fals înțelese, cercetarea dată nici într-un caz nu poate fi obiectivă, cum pretinde Meurs.

În utilizarea terminologiei, care reflectă situația, ce s-a întâmplat totuși în anul 1918 cu Basarabia, Meurs dă răspunsuri tot atât de vagi: el scrie și despre „unirea națională cu România”¹³⁶, dar și despre „anexarea” Basarabiei, despre „încorporare și pierderea autonomiei” Basarabiei¹³⁷. Această diversitate terminologică utilizată de Meurs, luată din arsenalul istoriografiei sovietice și românești, este oare parte componentă a conceptului de prezentare „echilibrată” a istoriei? Și este absolut logică întrebarea, dacă este „unire națională”, care este atunci sensul autonomiei unei părți a națiunii în cadrul aceleiași stat?

Apreciind în general Sfatul Țării, Meurs scrie că el „a fost un parlament bine organizat a cărui compoziție nu a fost nereprezentativă și arbitrară, cum se pretindea de către sovietici”. Dar vedeți, „naționaliștii de dreapta poate să fi dominat conducerea”. Totuși „imaginea după care Sfatul Țării a fost un organism fie cu totul artificial, fie naționalist de dreapta este doar un mit istoric”¹³⁸. Caracteristică, în opinia mea, ambiguă. În general, citind scriitura lui Meurs mi s-a creat impresia că anume ambiguitatea aprecierilor, ar fi esența prezentării „echilibrate” a istoriei Basarabiei.

Dar în compunerea lui Meurs sunt și afirmații de cu totul altă natură. După cum am menționat și mai sus, toți acei membri ai Sfatului Țării, care au solicitat sprijinul armatei române sunt, în conceptul dânsului, reacționari, din această listă fiind excluși Incuț și Erhan¹³⁹, proclamarea unirii s-a făcut formal, doar pentru a întări „credibilitatea pretenției românești” asupra Basarabiei¹⁴⁰, care, este de acord Meurs, este, ca de altfel și Bucovina și Transilvania, teritoriu românesc¹⁴¹, cu alte cuvinte, cei 86 de membri ai Sfatului Țării, care au

¹³⁶ Meurs, 1996, p. 91.

¹³⁷ Meurs, 1996, p. 92.

¹³⁸ Meurs, 1996, p. 92.

¹³⁹ Totuși, Ion Incuț și Panteleimon Erhan au semnat prima adresare către reprezentanții Antantei care se aflau la Iași în care solicitau ajutor militar („trimiteră la Chișinău a unui detașament ardelenesc, cu posibilă urgență ... să stea la dispoziția Directoratului Republicii Moldovenești”) împotriva intervenției trupelor militare străine a Frontotdelului, adresare datată cu 22 decembrie 1917 (Alexandru Chiriac, *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*, București, 2001, p. 94-95).

¹⁴⁰ Meurs, 1996, p. 90.

¹⁴¹ Meurs, 1996, p. 93.

votat unirea¹⁴², nu erau altceva decât niște unelte docile ale României, lipsiți de propria demnitate, iar cei 36 de membri, care au susținut propunerea lui Halippa de unire necondiționată cu România, nu erau altceva decât „proromâni conservatori”¹⁴³.

Și acum mă întreb, prin ce se deosebește mitul istoric creat de istoriografia sovietică de afirmațiile lui Meurs. Practic, prin nimic, ori, acei care au votat unirea în anul 1918 au fost blamați de istoricii sovietici, ei sunt blamați și de Meurs. Cu alte cuvinte, pretenția lui Meurs de a depăși vechiul mit istoriografic, nu s-a încununat de succes. În pofida declarațiilor sale că Sfatul Țării „a fost un parlament bine organizat”, nu a fost un organ „fie cu totul artificial, fie naționalist de dreapta”, membrii Sfatului Țării, care au promovat și au tradus în viață ideea unirii cu România, au rămas plasați și de către Meurs pe locul stabilit de istoriografia sovietică. Adică autorului nu i-a reușit demitizarea la care a pretins.

Referindu-se la situația Basarabiei după unire, Meurs scrie că aici, „în primul deceniu postbelic s-au înregistrat trei revolte importante sau raiduri sovietice”¹⁴⁴, fără să-și de-a seama că una este *revolta* populației locale românești, care, de fapt nici nu a participat la aceste acțiuni, și cu totul alta, *raidurile* sovietice. Aici ar fi de remarcat doar faptul că lucrurile au fost atât de bine limpezite de către Mihail Bruhis¹⁴⁵ încât strădaniile lui Meurs apar destul de jalnice, iar unele fraze ale acestuia¹⁴⁶, dezorientează cititorul.

Tot atât de ambiguu este prezentat și compartimentul Republica Autonomă Moldovenească, care de fapt era Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească și a fost formată nu la 10 octombrie 1924, cum scrie Meurs, ci la 12 octombrie 1924. Și iarăși mă întreb care este rostul unei „cercetări” în materie de istorie, care, după cum am subliniat mai sus, se pretinde a fi profundă, dacă până și denumirea

¹⁴² Dar printre acestea se numără și Ion Incuț și Pantelimon Erhan.

¹⁴³ Meurs, 1996, p. 91.

¹⁴⁴ Meurs, 1996, p. 97.

¹⁴⁵ Mihail Bruhis, *Rusia, România și Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1941*, Chișinău, Editura Universitas, 1992, p. 193-228.

¹⁴⁶ Una dintre aceste fraze: „În plus, sovieticii întocmeau planuri de creare a unei Republici Autonome Moldovenești pe malul stâng al Nistrului, în octombrie 1924”. Ce va înțelege un cititor din această frază? De asemenea, în concluzie la compartimentul *Rezistența locală și amestecul sovietic*, Meurs scrie că cele mai multe din acțiunile și incidentele de graniță de pe Nistru, au fost provocate de agitatori comuniști, lăsând, în așa fel, loc și pentru provocările agitatorilor români. Dar, scrie Meurs acești agitatori, au profitat și de starea revoluționară și dificultățile economice din Basarabia însăși” (Meurs, 1996, p. 99). Fără îndoială, au existat dificultăți economice, dar ar fi bine ca Meurs, încă odată să revină la lucrarea lui Mihail Bruhis, pentru a înțelege mai profund lucrurile despre care scrie.

Republicii, și data formării sunt oferite cititorului, eronat? Meurs prezintă cititorului și o opinie „genială” privind premisele formării RASSM: „Cu toate motivele Kremlinului (dintre acestea se amintesc doar „campania Kremlinului împotriva naționalismului ucrainean” – I. E), mișcarea spontană pentru autodeterminare națională moldovenească, pe malul stâng, *nu a fost cu totul artificială* (subl. – I. E.)¹⁴⁷. Ea a fost probabil inițiată și condusă de unii comuniști basarabeni și influenți comuniști sovietici legați de minoritatea moldovenească de pe malul stâng”¹⁴⁸. La pagina 164, Meurs scrie că „Grigori Cotovschi¹⁴⁹ și Mihail Frunze, de pe malul stâng, au inițiat probabil mișcarea pentru crearea Republicii Autonome Moldovenești”¹⁵⁰. Despre Grigori Cotovschi voi relata ceva mai jos, cât privește Mihail Frunze, el într-adevăr era de pe „malul stâng” al Nistrului, s-a născut în orașul Pișpek (Kirghizia), într-o familie mixtă, tatăl fiind moldovean, iar mama, rusoaică. În martie 1924 a fost numit locțiitorul președintelui Consiliului revoluționar militar al URSS, iar în aprilie șeful Statului-major al Armatei Roșii

¹⁴⁷ Mișcarea din Basarabia și din stânga Nistrului este apreciată „renașterea națională”, „mișcare națională”, dar și „naționaliști moldoveni de pe malul stâng al Nistrului” (Meurs, 1996, p. 99). Ceva mai jos, la pagina 171 Meurs afirma că „acest grup (al moldovenilor din stânga Nistrului – I. E.) a ieșit în evidență mai curând datorită caracterului ideologic decât etnic”. Oare aceste afirmații incerte, semnifică prezentarea „echilibrată” a istoriei?

¹⁴⁸ Meurs, 1996, p. 101.

¹⁴⁹ Cei interesați în activitatea acestui inițiator al creării RASSM pot citi studiul lui Alexandru Fomin din care reproduc un mic fragment, Александр Фомин, Котовский Григорий Иванович (<http://odesskiy.com/k/kotovskij-grigorij-ivanovich/page-11.htm>) (ultima accesare 8 octombrie 2011) “О размахе «коммерции» говорит тот факт, что Котовский создал и контролировал мельницы в 23 селах. Он организует переработку старого солдатского обмундирования в шерстяное сырье. Были подписаны выгодные договора с льняной и хлопчатобумажной фабриками. Солдатский бесплатный труд использовался на заготовке сена и уборке сахарной свеклы, которая отправлялась на сахарные заводы конного корпуса, что в год вырабатывали до 300 тыс. пудов сахара. При дивизиях имелись совхозы, пивоварни, мясные магазины. Хмель, который выращивался на полях Котовского в совхозе «Рея» (подсобное хозяйство 13-го кав. полка), покупали купцы из Чехословакии на 1,5 млн. золотых рублей в год. В августе 1924-го Котовский организует в Винницкой области Бессарабскую сельскохозяйственную коммуны. В 1924 году Котовский, при поддержке Фрунзе, добивается решения о создании Молдавской Автономной Советской Республики. Котовский собственноручно проводит границы этой республики, включив в нее большинство территорий с преобладающим украинским населением (молдаван в молдавской автономии было всего 30–40 %). Автономия нужна была Котовскому, который записал себя в молдаване, чтобы бесконтрольно властвовать в Приднестровье. Он становится членом ЦИК Советов Молдавской автономии, а также членом ЦИК Советов СССР и УССР. Инициативная группа Котовского предлагала создать Молдавскую автономию в составе УССР, в то время как часть молдавских коммунистов требовала наделить Молдавию статусом союзной республики. Котовский активно взялся пропагандировать идею автономии среди забытых молдавских крестьян. Около двухсот политработников и коммунистов из своего корпуса он «бросил» на агитацию в молдавские села”.

¹⁵⁰ Meurs, 1996, p. 164.

și șeful Academiei militare. Ceva mai jos¹⁵¹, dar în același paragraf, Meurs face refeința de rigoare la mai multe surse istoriografice, printre care și studiul lui Mihail Bruhis, adică se crează impresia, că și acest autor ar împărtăși ideea (*nu a fost cu totul artificială*) subliniată mai sus de mine. Lucrurile stau însă cu totul invers. Mihail Bruhis are un compartiment intitulat *Republica Autonomă Moldovenească* (ceva mai sus, el dă denumirea exactă, RASS Moldovenească – I. E.) – *organism administrativ-economic și politic creat artificial*¹⁵², în care demonstrează, cu un lux de amănunte la care Meurs doar poate visa, exact ideea inversă, față de cea pe care o înaintează Meurs. Procedul utilizat de Meurs poate fi numit cum doriți, numai nu științific, totuși ar fi bine că dacă el cumva și-a creat iluzia că l-a depășit pe Mihail Bruhis la acest subiect, ar trebui, fără nici un fel de remușcări de conștiință, să renunțe la ea.

Acel „probabil” al lui Meurs, amintit mai sus, nu este argumentat absolut prin nimic, are exact aceiași putere de convingere ca și afirmația „probabil că nu a fost inițiată și condusă de unii comuniști basarabeni ...”. Și aici mai este o problemă. De regulă, acțiunile Partidului comunist erau argumentate prin „voința poporului”, de aceea, chiar dacă se va găsi vreo scrisoare a unor locuitori din satul cutare sau cutare precum că ei doresc formarea unei republici în stânga Nistrului, atitudinea față de un asemenea document, în sensul acordării credibilității necesare sursei istorice, trebuie să fie foarte atentă. De fapt, lucrurile au fost spuse destul de limpede în istoriografia sovetică. A. V. Repida, care s-a ocupat de studiul problemei date scrie destul de lămurit despre convorbirea din anul 1923 a lui Gr. Cotovschi cu M. Frunze și cu S. Budionai în care primul ar fi vorbit despre aceea că poporul moldovenesc va construi o viață luminoasă; că Lenin va înțelege doleanțele moldovenilor, informații redate după amintirile lui S. M. Budionai, despre scrisoarea de la începutul lunii februarie a lui Cotovschi, Tcacenco, Timov și a altor comuniști adresată CC al PCR (b) etc., referitoare la „voința poporului” din stânga Nistrului. Repetăm, doar se *scrie*, fără ca ea să fie argumentată¹⁵³. Și dacă lucrurile au fost clar spuse, acest „probabil” al lui Meurs crează aparența de abordare științifică a problemei, în esență însă, numai încurcă lucrurile. În același timp, Meurs, fără nici o bază

¹⁵¹ Meurs, 1996, p. 101.

¹⁵² Mihail Bruhis, *Rusia, România și Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1941*, Chișinău, Editura Universitas, 1992, p. 146-171.

¹⁵³ A. В. Репида, *Образование Молдавской ССР*, Кишинев, Карта Молдовеняскэ, 1983, с. 105-108

documentară, încearcă să prezinte formarea RASSM ca „rezultatul unui război între Moscova și Kiev”, fără a se face nici cea mai mică aluzie la planurile URSS în Balcani, doar că prin aceasta se „stimula revolta în Balcani și România”¹⁵⁴. Care revoltă?

Rezumând cele afirmate mai sus, referitoare în cazul de față la RASS Moldovenească, vreau să subliniez faptul că „explicațiile” lui Meurs sunt un pas înapoi față de investigațiile istoricilor occidentali, în primul rând a exilatului Mihail Bruhis care, încă la sfârșitul anilor '70 a secolului trecut, destul de argumentat, formulase concluzia că RASS Moldovenească a apărut nu la voința populației de la sate, ci la „ordinul central sovietic”¹⁵⁵. Această concluzie Meurs nu a fost în stare să o accepte, el rămânând, în esență, în mrejele artificiale ale istoriografiei sovietice.

Stranietățile tratării subiectului privind situația Basarabiei continuă și în compartimentul *Diplomația perioadei interbelice*. Meurs destul de clar scrie că politica sovietică pe problema Basarabiei se modifica permanent, sovieticii „mergeau de la *completa recunoaștere de jure a suveranității românești asupra provinciei* (subl. – I. E.) până la cererea unui plebiscit care să netezească calea unui imediat transfer al teritoriului disputat, în mâinile sovieticilor”. Însă „poziția românilor rămânea inflexibilă și ei pur și simplu *au părăsit masa negocierilor ori de câte ori reprezentanții sovietici au menționat doar Basarabia*”¹⁵⁶. Citesc aceste rânduri și iarăși mă întreb, Meurs glumește sau ba? Cum adică, sovieticii au propus delegaților români „*completa recunoaștere de jure a suveranității românești asupra provinciei*”, iar românii, cum numai „*reprezentanții sovietici au menționat ... Basarabia*”, li s-a făcut probabil frică, Doamne ferește, sovieticii recunosc *de jure* Basarabia în componența statului român, și „*au părăsit masa negocierilor*”.

Sunt puțin „pieptănate”, desigur în numele cercetării „obiective” și „echilibrate” a istoriei, „Anglia și îndeosebi Franța”, care susțineau „cu tărie menținerea atitudinii antisovietice a guvernului român”¹⁵⁷. De parcă URSS-ul avea o atitudine „proromânească” sau prooccidentală. Problema basarabeană, în privința atitudinii unui guvern față de altul, „echilibrase” cu exacitate pozițiile părților. Dar să ne dăm o simplă întrebare: ce stat din perioada interbelică avea o altă poziție față de

¹⁵⁴ Meurs, 1996, p. 101.

¹⁵⁵ Mihail Bruhis, *Rusia, România și Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1941*, Chișinău, Editura Universitas, 1992, p. 171.

¹⁵⁶ Meurs, 1996, p. 101.

¹⁵⁷ Meurs, 1996, p. 101.

URSS? Chiar și acele state, care semnaseră cu URSS diferite tratate, nu înseamnă că ele au încetat să fie antisovietice sau că URSS ar fi încetat să propage ideea „revoluției proletare, socialiste mondiale”, ceea ce semnifica clar o poziție antioccidentală, ci au făcut-o din rațiuni politice practice.

Într-un rol asemănător, dar de negustor practic, apare Meurs pe pagina 101-102 a cărții sale. Revenind la poziția URSS din 1920, care „a oferit acceptarea recunoașterii oficiale a suveranității românești asupra Basarabiei în schimbul rezervei de aur a României, confiscată mai înainte de guvernul sovietic”, Meurs conchide: „Mulți ani mai apoi, românii vor fi regretat refuzul de a accepta acest târg”¹⁵⁸. Pentru mine este destul de clar, Meurs ar fi acceptat târgul. Nu cred că poziția dată a autorului mai necesită vreun comentariu. Mai departe și mai ... : „în general, România se arăta dornică să-și îmbunătățească relațiile cu vecinul ei sovietic (puțin mai sus am arătat o altă opinie a lui Meurs, anume că „poziția românilor rămânea inflexibilă” – I. E.), dar ea nu vroia să plătească și un preț pentru aceasta”¹⁵⁹, adică aurul confiscat de sovietici. Așadar, prietenia Moscovei trebuia cumpărată cu aurul românesc. Interesant, acest mod de a prezenta și a interpreta istoria, tot face parte din arsenalul metodologiei desemnate de Meurs cu nevinovații termeni, „științific”, „obiectiv” și „echilibrat”?

Continuând să reflecteze în aceeași manieră „echilibrată” pe chestiunea Basarabiei, Meurs niciodată nu și-a pus o simplă întrebare și anume, în baza căruia *drept* URSS își întemeia pretențiile sale asupra Basarabiei? Oare chiar în baza *dreptului* „la autodeterminare națională a populației basarabene”, cum a înțeles Meurs poziția delegației sovietice la Viena¹⁶⁰? Doar când au reanexat Basarabia în 1940, sovieticii au invocat cu totul alt „drept”.

¹⁵⁸ Meurs, 1996, p. 102. De fapt, problema cumpărării Basarabiei a fost discutată și ulterior. În 1921, după încheierea Conferinței de la Varșovia, între conducătorii delegațiilor sovietice și române au avut loc discuții neoficiale, sovieticii sugerând ideea că Rusia Sovietică ar fi dispusă să recunoască unirea Basarabiei cu România la care urma să se adauge și o sumă de 65 mln. dolari aur. Discuții de asemenea gen au avut loc și la Varșovia. Gherman Pântea propunea șefului delegației sovietice Krestinski tezaurul României aflat de la Moscova în schimbul recunoașterii Unirii, la ce a fost primit răspunsul că din tezaur nu a mai rămas nimic, fiindcă el a fost folosit pentru apărarea țării de dușmani (Mihai Oprițescu, *Conferința ruso-română de la Viena din martie-aprilie 1924*, în: *Revista istorică*, 4, 1990, p. 525).

¹⁵⁹ Meurs, 1996, p. 102.

¹⁶⁰ Cunoașterea de către Meurs a documentelor Conferinței de la Viena publicate de Alexandre Kretzianu *La politique du paix de la Roumanie a l'égard de l'Union Sovetique*, Paris, 1954, i-ar fi permis înțelegerea corectă a pozițiilor părților sovietică și română.

Foarte straniu apare faptul că Meurs refuză categoric să facă vreun comentariu protocolului adițional secret la pactul Molotov-Ribbentrop din 23 august 1939. Conținutul lui este binecunoscut, sunt cunoscute și interpretările acestuia, dar am fi dorit să avem și o explicație „echilibrată” a acestuia, sau cel puțin concluzia că protocolul a fost interpretat obiectiv sau subiectiv, nu doar șapte rânduri¹⁶¹ de simplă relatare. În același stil simplist este prezentat și compartimentul *Ultimatumul sovietic* din 1940, acțiunea în sine, apreciată obiectiv în acest capitol drept „anexarea Basarabiei”, iar pierderea și a altor teritorii, pe care România a fost impusă să le cedeze Bulgariei și Ungariei a semnatificat o „umilire națională” a României¹⁶².

¹⁶¹ Meurs, 1996, p. 106.

¹⁶² Meurs, 1996, p. 109.

Capitolul trei, **Republica Moldovenească** **în care Meurs a dorit să realizeze o sinteză** **temeinică a tendințelor demografice, politice și** **culturale din Republica Moldova după 1945 (corect,** **RSS Moldovenească – I. E.) în care, de fapt de la** **p. 129, de unde începe capitolul și până la p. 156,** **conține material până la 1941, iar de la pp. 156-170** **se aduc unele date și de după 1945**

Cu alte cuvinte, una declarăm, că vom scrie și alta scriem. Capitolul începe cu compartimentul *Politica naționalităților*, în care, după un scurt discurs introductiv, Meurs prezintă *Politica sovietică a naționalităților și minoritățile*, în care, pe patru pagini (130-134), relatează despre opiniile pe problema națională ale lui Marx, Enghels, Lenin, Stalin, Hrușciiov, Brejnev, Gorbaciov după lucrările a opt autori occidentali, fără să facă nici o referință la lucrările acestora (Marx, Engels, Lenin, Stalin, Hrușciiov, Brejnev, Gorbaciov), nici la documentele de partid, care i-au rămas total necunoscute. Cu alte cuvinte, compartimentul prezintă în sine un simplu conspect al lucrărilor celor opt autori occidentali, prezentat și aici ca o „temeinică” realizare științifică a lui Meurs. Orice altă apreciere acestui compartiment, decât „simplu conspect” este nejustificată.

După realizarea acestui conspect, Meurs trece la compartimentul următor, *Națiunea moldovenească* și formulează problema: care este „caracterul etnic al majorității moldovene: ea constituie o națiune independentă moldovenească sau e o parte a națiunii române?”.

Sesizând corect unele momente, Meurs se încurcă în altele. Spre exemplu, el crede că anterior anului 1859, locuitorii Valahiei, adică a Țării Românești se numeau ei înșiși *valahi*, acesta fiind numele medieval al daco-romanilor¹⁶³. Realitatea este însă alta, locuitorii Țării Românești și ai Transilvaniei s-au numit ei înșiși *români*¹⁶⁴, termenul

¹⁶³ Meurs, 1996, p. 135.

¹⁶⁴ *Texte românești din secolul al XVI-lea*, Coordonator Ion Gheție, București, Editura Academiei RSR, 1982. Vlad Ciubucciu actualiza o publicație din perioada interbelică, care conținea jurnalul unui autor finlandez, colonelul Gustav-Adolf Ramsay, participant la războiul ruso-turc din anii 1828-1829. Acesta nota: „Moldovenii sunt mândri de originea lor romană, limba lor se aseamănă mult cu cea latină” și sublinia faptul că nu ai „voie să-l spui moldoveanului că este moldovean, ci trebuie să-l chemi „Frate Român”. Și continua ofițerul finlandez: „alt nume decât cel de Român îl jignește în mândria lui națională” (Vlad Ciubucciu, *Ce s-a întâmplat cu noi ?*, în: Universitatea de Stat din Moldova, 24 aprilie 2012, nr. 9 (132), p. 3).

fiind fixat în surse narative străine, descoperite relativ recent, sub forma *rumeni*¹⁶⁵, încă în prima jumătate a secolului al XIV-lea, iar *valahi* este numele dat românilor de către străini. Cât privește termenul *Valahia*, acesta, era utilizat și în documentele interne ieșite din cancelaria domnească pentru denumirea țării¹⁶⁶. De asemenea, marii cărturari moldoveni Miron Costin, Dimitrie Cantemir și alții, au conștientizat faptul că și locuitorii Moldovei sunt români¹⁶⁷.

Referindu-se la „mitul moldovenesc” Meurs indică la „deosebirile de opinie asupra etnogenezei poporului moldovean” din timpul țarist și până la Gorbaciov, conform cărora „etnogeneza moldovenilor a avut loc fie în întunecimea comodă a Evului mediu, fie în secolul al 19-lea”. Cu toate ca Meurs reproduce și teoria sovietică a evoluției popoarelor în istorie, conform căreia fiecare popor trece prin diferite etape: trib, popor, națiune burgheză și națiune socialistă, el nu a sesizat corect această teorie implementată de istoricii sovietici pentru explicarea evoluției populației de la est de Carpați. Conform istoriografiei sovietice, etnogeneza poporului moldovean s-a finisat către mijlocul secolului al XIV-lea în spațiul dintre Carpați și Nistru în rezultatul simbiozei volohilor veniți din Maramureș și Transilvania cu rămășițele populației slave (ruse vechi) de aici¹⁶⁸, iar în secolul al XIX-lea, doar în Basarabia, s-a format națiunea burgheză moldovenească¹⁶⁹. Dacă Meurs ar fi cunoscut lucrările pe care le invoc aici, poate ar fi înțeles corect poziția istoriografiei sovietice în această problemă.

¹⁶⁵ Victor Spinei, *Românii și marea invazie mongolă în lucrările cronicarilor florentini din prima jumătate a secolului al XIV-lea*, în: *Închinare lui Petre Ț. Năsturel la 80 de ani*. Volum îngrijit de Ionel Căndea, Paul Cernovodeanu și Gheorghe Lazăr (Extras), Brăila, 2003, p. 189-203.

¹⁶⁶ Este de atenționat totuși că chiar primul document original în limba română din anul 1521, cunoscut în prezent, fixează numele *Țeara Rumânească*, care este numele originar al țării și care s-a menținut pe parcursul întregii istorii a românilor.

¹⁶⁷ Examinarea opiniilor acestora a fost realizată în mai multe studii. P. P. Panaitescu, *Interpretări românești, Studii de istorie economică și socială*, Ediția a II-a, Postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Szekely, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 76; Eugen Stănescu, *Premisele medievale ale conștiinței naționale românești. Mărturii interne, Român-românesc în textele românești din veacurile XV-XVII*, în: *Studii, Revista de istorie*, 5, 1964, p. 967-1000; Eugen Stănescu, *Unitatea teritoriului românesc în lumina mențiunilor externe. "Valahia" și sensurile ei*, în: *Studii. Revistă de istorie*, 6, 1968, p. 1105-1123; I. D. Suciu, *Aspecte ale unității poporului roman în secolele XIV-XV*, în: *Studii. Revistă de istorie*, 6, 1969, p. 1066. Una din publicațiile fundamentale la subiectul romanității este studiul monografic: Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, 1993.

¹⁶⁸ Н. А. Мохов, *Очерки истории формирования молдавского народа*, Кишинев, Издательство «Карта Молдовеняскэ», 1978.

¹⁶⁹ *Формирование молдавской буржуазной нации*, Кишинев, Издательство «Штиинца», Кишинев, 1978.

Conform acestei teorii, continuă Meurs, „valahii, strămoșii atât a românilor, cât și a moldovenilor, s-au separat unii de alții ... fie în cea de-a doua (adică faza de popor – I. E.), fie în cea de-a treia fază (adică faza de națiune burgheză – I. E.)”. Fraza dată este fără sens, ori absolut nu este clar, *cum să se separe valahii unii de alții*, cu atât mai mult că *valahii* niciodată nu au fost considerați strămoșii moldovenilor și a românilor? În fraza următoare Meurs se corectează puțin: „Valahii din sud (de fapt dintre Carpați și Dunăre – I. E.) au intrat în interacțiune cu slavii din sud și au devenit români, valahii din nord (de fapt dintre Carpați și Nistru – I. E.) s-au amestecat cu slavii din est și au devenit moldoveni”¹⁷⁰. Și în acest caz Meurs confundă cei doi termeni, *voloh* și *valah*, care, în opinia istoriografiei sovietice, semnificau realități etnice diferite. Incorect este și faptul că Meurs crede că istoricii sovietici ar fi admis asemenea simbioze în secolul al XIX-lea, în realitate, acestea au fost admise doar pentru perioada de până la secolul al XIV-lea inclusiv. De asemenea, este de atenționat că istoriografia sovietică admitea simbioza *volohilor* cu slavii de sud și de est, nu a *valahilor*, aceștia fiind, potrivit istoricilor sovietici, *românii* ca atare. Cât privește locuitorii Bucovinei, Meurs poate să înțeleagă ce vrea, ori, istoricii sovietici din RSSM nu au abordat problema, ce națiune burgheză s-a format în Bucovina, aflată în stăpânire austriacă în perioada 1775-1918, după cum nu au abordat nici problema ce popor s-a format în Transilvania, popor, care, începând cu secolul al XVI-lea, de când sunt cunoscute primele texte în limba română, s-a numit *români*, iar limba vorbită și-au numit-o *limbă românească*¹⁷¹. Aceasta nu demonstrează altceva decât netemeinicia teoriei sovietice privind națiunea moldovenească, caracterul ei artificial, lucruri rămase neînțelese de Meurs.

Lui Meurs i „se pare” că „independența reală” a Republicii Moldova „era mai necesară decât pseudo-autonomia federalismului sovietic” pentru că „națiunea moldovenească a dobândit o structurare deplină (subl. I. E.)” și, de asemenea, i „se pare” că secolele de izolare de națiunea română „au creat un *simțământ al identității* moldovenești (subl. – I. E.), chiar dacă sub raport etnic și lingvistic o *națiune moldavă independentă nu există* (subl. I. E.)”¹⁷². Acesta este răspunsul lui Meurs la problema formulată de dânsul: care este „caracterul etnic al majorității

¹⁷⁰ Meurs, 1996, p. 137.

¹⁷¹ *Texte românești din secolul al XVI-lea*, Coordonator Ion Gheție, București, Editura Academiei RSR, 1982.

¹⁷² Meurs, 1996, p. 139.

moldovene: ea constituie o națiune independentă moldoveană sau e o parte a națiunii române?”. Așadar, o națiune independentă moldoveană nu există, nici sub raport etnic, nici sub raport lingvistic, totuși, această națiune, după proclamarea independenței, „a dobândit o structurare deplină”, adică s-a organizat pe deplin, având și „un *simțământ al identității moldovenești*”. În acest caz, partea a doua a problemei formulate de Meurs, dacă națiunea moldoveană este „o parte a națiunii române”, rămasă fără răspuns din partea lui Meurs, își pierde total sensul. Este oare aceasta o explicare echilibrată a problemei, așa cum se pretinde?

Faptul că Meurs nu a utilizat surse istorice originale, ci a împrumutat anumite afirmații eronate de prin publicațiile occidentale sau sovietice, a determinat situația ca dânsul să emită niște opinii cu totul hazardate. Spre exemplu, invocând *Constituția RSS Moldovenești* din anul 1978, el scrie că, conform acesteia, «Republica Unională Moldovenească este „*Republica Poporului Moldovenesc*”», de unde afirmația total aberantă: “formulare care sugerează puternic faptul că minoritățile din republică aparțin și ele poporului moldovean și că, astfel, conotația etnică este depășită de conotația teritorială”¹⁷³.

Dacă Meurs ar fi citit *Constituția RSS Moldovenească* adoptată pe 15 aprilie 1978, dânsul ar fi aflat că sintagma „*Republica Poporului Moldovenesc*” lipsește cu desăvârșire. În compartimentul *Bazele orânduirii sociale și ale politicii RSS Moldovenești*, capitolul 1, *Sistemul politic*, articolul 1, ale numitei *Constituții*, se spunea destul de limpede: „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească este stat socialist al *întregului popor*, care exprimă voința și interesele *muncitorilor, țăranilor și intelectualilor*, ale *oamenilor muncii de toate naționalitățile* din republică”¹⁷⁴. Nici pe una din paginile *Constituției* din 1978 nu apare sintagma „*poporul moldovenesc*”, ceea ce atestă că imaginația lui Meurs citată mai sus, este total lipsită de substanță și se datorează, exclusiv, ignoranței totale a autorului. Cel puțin, dacă dânsul pretinde că cunoaște *Politica sovietică a naționalităților și minoritățile*, compartiment de care am scris ceva mai sus, el trebuia să-și dea seama că un asemenea mod de abordare a problemei nu era și nici nu putea fi caracteristic regimului sovietic.

¹⁷³ Meurs, 1996, p. 139.

¹⁷⁴ *Constituția (Legea fundamentală) a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1978, p. 5 (în grafie chirilică).

Referindu-se la recensământul din Basarabia din anul 1897, Meurs, pe de o parte afirmă că datele acestuia „sânt probabil tendențioase și ele”, pe de altă parte, în rezultatul unor raționamente în care predomină raționamente de tipul „posibilitatea”, „poate să fi fost”, mulți slavi ar fi părăsit Basarabia după unire (1918), autorul crede că acestea „sugerează de asemenea că cifra de 50% atribuită moldovenilor în 1897 poate că nu reprezintă falsificarea flagrantă care se presupune de obicei a fi”¹⁷⁵. Desigur, frazele ambigui cu care operează Meurs, nici pe departe nu favorizează explicarea problemei.

Nu-l aranjează pe Meurs nici opinia exilaților români, care, desigur, sunt mult mai bine informați decât Meurs, că recrutarea selectivă pe timpul lui Hrușciiov, legată de proiectul de deștelinire, „a făcut parte din deznaționalizarea Republicii Moldova”, fiindcă „emigranților li se acordau numeroase privilegii și scutiri, împreună cu posibilitatea revenirii libere”¹⁷⁶. Dacă suntem fideli acestui principiu de judecată atunci aprecierea lui Meurs referitoare la „pseudoautonomia federalismului sovietic”¹⁷⁷ în care se afla RSS Moldovenească, departe deci de independența reală, nu este justă, fiindcă, conform *Constituției* din 1978, „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească este un stat sovietic socialist suveran”, „RSS Moldovenească își rezervă dreptul de ieșire liberă din Uniunea RSS”¹⁷⁸ etc., prevederi care, în realitate era imposibil de realizat și orice aluzie la „dreptul de ieșire liberă” era drastic sancționat.

Politica sovietică cu privire la limbă și rusificare, ca și alte cazuri similare, relatate mai sus, este prezentată după câțiva autori occidentali și, de fapt, prezintă un conspect al acestor lucrări, fără ca Meurs să cunoască și să studieze sursele sovietice originale, de aceea practic, compartimentul dat este total lipsit de orice valoare științifică, valoare la care se pretinde din partea autorului.

Compartimentul *Limba moldovenească*, este scris, în temei, pe baza studiilor autorilor occidentali, a unui autor român din perioada interbelică și a doi autori sovietici, ceea ce iarăși atestă, necunoașterea de către Meurs a literaturii de specialitate din perioada sovietică¹⁷⁹.

¹⁷⁵ Meurs, 1996, p. 142-143.

¹⁷⁶ Meurs, 1996, p. 148.

¹⁷⁷ Meurs, 1996, p. 139.

¹⁷⁸ *Constituția (Legea fundamentală) a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1978, p. 48, 50-51

¹⁷⁹ Ultima lucrare de referință ar fi N. D. Raevschii, *Contactele romanilor răsăriteni cu slavii. Pe bază de date lingvistice*, Chișinău, Știința, 1988 (în grafie chirilică).

Savurând ideea că „limba este parte a conștiinței naționale”, cu aceeași satisfacție deosebită el scrie: „Stalin a considerat pe drept cuvânt limba drept primul criteriu în definirea națiunii”¹⁸⁰. Pentru informare: încă autorul latin Ammianus Marcellinus (330-400), invocat de E. Skržinskaja¹⁸¹ sublinia *importanța limbii* pentru *natio* din epoca antică, așa că autoritatea „științifică” a lui Stalin pe problema discutată, este puțin probatorie. Este în schimb de apreciat pasiunea nedisimulată a lui Meurs față de afirmația lui Stalin, dar este regretabil că nu a citat și lucrarea pe care a consultat-o pentru a afla acest adevăr. Cu alte cuvinte, a copiat-o și pe acesta de pe la vreun autor sovietic sau occidental.

Foarte stranie apare și justificarea lui Meurs în nota de subsol 85 de la pagina 151 unde dânsul scrie că utilizarea termenilor *națiune* pentru moldoveni și de *limbă*, „cu referire la *limba* moldovenească”, este „o chestiune de conveniență și nu o opțiune cu caracter politic”. Repet încă odată, foarte stranie justificare. Cu atât mai mult că autorul pretinde permanent că lucrarea sa este strict științifică. În acest caz, de ce autorul nu folosește termenii adecvați, ori, *conveniență*, conform *Dicționarelor explicative ale limbii române*, este „regulă de purtare impusă de o anumită societate”, „totalitatea regulilor de purtare care se impun într-o anumită societate”. Să însemne oare aceasta că „într-o anumită societate” (!?), el a fost impus să utilizeze acești termeni, dar, pentru ca o altă, cealaltă societate (!?) să nu se supere cumva, urmează scuza, vedeți, aceasta nu este „o opțiune cu caracter politic”. Cu atât mai mult că ceva mai jos el formulează conclizia despre „caracterul artificial al limbii și națiunii moldovenești”¹⁸².

În referința 87 de la pagina 152 Meurs scrie: „În chip ciudat, în Basarabia înainte de 1917 s-au publicat un număr mic de cărți cu caractere latine”. Ce este ciudat? Că s-a publicat un număr mic sau că acest număr mic, s-a publicat totuși? Oricare ar fi răspunsul lui Meurs, un singur lucru este limpede, dacă el ar fi cunoscut și înțeles politica culturală promovată de țarism în Basarabia, nu i s-ar fi părut nimic ciudat în această stare de lucruri.

Meurs este convins de identitatea limbii moldovenești și a limbii române și în calitate de argument invocă opinia savantului american

¹⁸⁰ Meurs, 1996, p. 151.

¹⁸¹ Иордан, *О происхождении и деяниях гетов. Гетика*. Вступительная статья, перевод, комментарий Е. Ч. Скржинской, Москва, Издательство Наука, 1960, с. 274-275

¹⁸² Meurs, 1996, p. 171.

Jack Gold, care la 1979 solicita întocmirea unui dicționar moldo-român pentru a demonstra contrariul¹⁸³. Mai târziu, s-a găsit totuși un *Moldovan*, V. Stati, care a “întocmit” un asemenea dicționar și l-a publicat în anul 2003 și reeditat în 2011. Dar aceasta nici pe departe nu înseamnă că s-a demonstrat neidentitatea limbii moldovenești și a limbii române. Dar mai știi, poate că între timp, dicționarul lui Stati l-a făcut pe Meurs să-și schimbe opinia?

Constatând că formarea RASS Moldovenești a dus la apariția problemei “limbii” moldovenești în fața autorităților bolșevice, Meurs scrie că “în paralel cu cele două versiuni privitoare la etnogeneza națiunii moldovene” a istoriografiei sovietice, pe care, după cum am demonstrat ceva mai sus, Meurs nu le-a înțeles, și deci, raționamentele lui ulterioare pe această problemă sunt false, “a fost posibilă, de asemenea, și prezentarea a două caracterizări ale limbii moldovenești”. Dar Meurs nu ne spune de către cine a fost posibilă această prezentare? “Dacă națiunea (moldovenească – I. E.) fusese creată de-a lungul Evului Mediu, în cursul unei *asimilări slavo-române*, continuă Meurs (subl. -I-E., Doamne ferește, nu s-a scris așa ceva în istoriografia sovietică, e imaginația sterilă a lui Meurs), atunci limba moldovenească era în esență o limbă slavă sau slavo-romanică (da, asemenea aberații au fost scrise în istoriografia sovietică-I. E). Dacă națiunea se născuse în Basarabia doar în secolul trecut, atunci limba era cu siguranță o limbă romanică și identică românei”¹⁸⁴. Și ultima frază este o pură invenție a autorului, invenție care se datorează necunoașterii literaturii sovietice. Afirm iarăși, Doamne ferește, să se fi întâlnit așa ceva în istoriografia sovietică. Dimpotrivă, s-a scris destul de limpede că în secolul al XIX-lea, odată cu dezvoltarea relațiilor capitaliste, în Basarabia s-a format *națiunea burgheză moldovenească și limba moldovenească literară*, deosebită de limba română literară, în pofida faptului că clasicii literaturii și limbii moldovenești erau recunoscuți ca fiind exact aceiași ca și clasicii limbii și literaturii române: Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Mihail Eminescu și alții¹⁸⁵. Iată aici ar fi trebuit să se descurce Meurs și să explice cititorului, așa cum se pretinde a fi, obiectiv, “echilibrat”, cum au putut acești clasici să scrie concomitent, aceiași poezie, aceiași poveste, în două limbi? Dar cum să se descurce Meurs dacă el nu a înțeles corect punctul de vedere al istoriografiei sovietice?

¹⁸³ Meurs, 1996, p. 152.

¹⁸⁴ Meurs, 1996, p. 153.

¹⁸⁵ *Формирование молдавской буржуазной нации*, Издательство «Штиинца», Кишинев, 1978.

Referindu-se la situația Uniunii Sovietice de la sfârșitul anilor '70 a secolului trecut, Meurs scrie că aceasta "a cunoscut schimbări social-economice extraordinare și în ciuda ideologiei comuniste aflate la baza acestor schimbări, ele au fost doar în parte dirijate de guvernul sovietic. Modernizarea a fost un scop primordial al regimului comunist. Rusificarea a fost mijlocul de atingere a acestui scop, însă efectele colaterale ale modernizării au putut și ele să consolideze, în același timp, naționalismul minorităților"¹⁸⁶, referința respectivă se face la Livezeanu și Dima, dar cuvintele nu sunt un citat, ci o expunere liberă, de aceea nu este clar, cui anume aparține ideea, celor doi autori sau lui Meurs. Oricum, de aici, crede Meurs, vine "măhnirea Kremlinului", fiindcă "procesul de modernizare nu eliminase însă naționalismul"¹⁸⁷, ba mai mult, acesta chiar s-a consolidat. Nu voi intra aici în detalii, un lucru însă trebuie subliniat. Istoricii ruși apreciază perioada anilor 1975-1980, drept perioada intrării URSS-ului în criză, bugetul statului depindea tot mai mult de resursele financiare provenite din exportul petrolului și la sfârșitul anilor '70 situația devenise deosebit de gravă. Din acest considerent, raționamentele lui Meurs referitoare la "schimbări social economice extraordinare" și la naționalism, nu pot fi luate în considerație.

Meurs este gata să justifice politica lingvistică sovietică: „În afara aspectelor negative repudiate ale rusificării (șovinismul rusesc, expansionismul cultural și deznaționalizarea minorităților), proliferarea rusei ca limbă de comunicare interetnică a constituit o politică rezonabilă în imperiul multinațional sovietic. Dobândirea unei cunoașteri elementare a limbii ruse nu era nevoie să se facă neapărat pe seama identității naționale"¹⁸⁸. Interesant, dar pe seama la ce se făcea? Această afirmație a lui Meurs nu poate fi calificată decât în termenii *miopie totală*, rezultată din necunoașterea realităților sovietice. Cu ce se deosebește logica lui Meurs de logica autorilor comuniști, care, spre exemplu, aveau că în pofida politicii țarismului rus în Basarabia, alipirea la Rusia a avut o importanță progresistă fiindcă a creat condiții mai bune de dezvoltare etc. ? Absolut cu nimic.

Meurs, desigur, foarte obiectiv, scrie: „postul de prim-secretar aparținea, de obicei, unui reprezentant al naționalității titulare, însă al doilea secretar, însărcinat cu ideologia, agitația și propaganda, era

¹⁸⁶ Meurs, 1996, p. 159.

¹⁸⁷ Meurs, 1996, p. 162.

¹⁸⁸ Meurs, 1996, p. 160.

invariabil un *câine* (subl. – I. E.) de pază de la Kremlin¹⁸⁹. Se pare că Meurs, care crede că scrie o istorie „echilibrată” i-a depășit prin această apreciere chiar și pe istoricii sovietici, care criticau regimul burghez, imperialist, dar și „istoriografia burgheză” occidentală, și erau departe de gândul de a scrie o istorie „echilibrată”. În istoriografia sovietică se scria, spre exemplu: „în Occident există elemente șoviniste și revanșarde, lachei în știință și scribi ai presei corupte, care varsă veninul ideologiei naționaliste și burgheze”¹⁹⁰. Mai sunt și alte aprecieri de acest gen, dar la *câini* nu s-a ajuns. Se face, uneori, doar aluzie la cei ce au venit în Basarabia din vechiul regat în perioada interbelică: „o haită (dar ea poate fi și de lupi – I. E.) flămândă de jandarmi, polițiști ...”¹⁹¹ etc. Nu cred că asemenea aprecieri să contribuie la explicarea „echilibrată” a istoriei.

Meurs crede „că cei mai renumiți eroi ai revoluției și războiului civil din Basarabia erau rusul de pe malul stâng (al Nistrului – I. E) Grigori Cotovschi (în realitate, tatăl său era un polonez rusificat sau ucrainean, din Balta, mama rusoaică; el singur, născut la Hâncești, în Basarabia, își aprecia naționalitatea cu termenul „basarabean” – I. E.) și Serghei Lazo. Despre Serghei Lazo se afirmă de către Meurs că era „basarabeanul nemoldovean”¹⁹². Foarte interesantă apreciere a apartenenței etnice. Și chiar „echilibrată”!

Pe de o parte Meurs ajunge la concluzia că procesul deznaționalizării în rândul moldovenilor a progresat destul de lent¹⁹³, pe de altă parte, semnalând apariția unor reviste exclusiv moldovenești în anii 1958 și 1970, publicații susținute de Partidul Comunist, formulează o concluzie cu totul neașteptată: „Este dificil de apreciat însă *cerința reală* (subl. – I. E.) pentru o asemenea literatură”¹⁹⁴. Oare, este chiar atât de dificil

¹⁸⁹ Meurs, 1996, p. 162, Tot câini de pază sunt etichetați și doi istorici din România: „Naționaliștii Mircea Mușat și Ion Ardeleanu au devenit câinii de pază ai partidului în domeniul istoriei” (Meurs, 1996, p. 268), „câini de pază ai partidului” (Meurs, 1996, p. 290). Și câtă inteligență, comparativ cu „echilibrul” lui Meurs”, la „naționalistul” Florin Constantiniu, care avea să aprecieze: „Folosind situația lor de paznici ideologici ai istoriografiei române ...”, în: Ioan Scurtu, *Doi universitari despre istoria recentă a României. Câteva considerații personale*, publicată în 2011, <http://www.ioanscurtu.ro/content/view/104/27/>. (ultima accesare 28 noiembrie 2011). Florin Constantiniu, *De la Răutu și Roller la Mușat și Ardeleanu*, București, Editura Enciclopedică, 2007, p. 399.

¹⁹⁰ Brăseakin S. K., Sâtnic M. C. *Triumful adevărului istoric*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970, p. 4 (în grafie chirilică).

¹⁹¹ Brăseakin S. K., Sâtnic M. C. *Triumful adevărului istoric*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970, p. 57 (în grafie chirilică).

¹⁹² Meurs, 1996, p. 164.

¹⁹³ Meurs, 1996, p. 160-161.

¹⁹⁴ Meurs, 1996, p. 170.

de apreciat, dacă ne gândim că majoritatea absolută a populației din Basarabia în acest timp, practic, nu cunoștea limba rusă? Cu atât mai mult că pe pagina 178, Meurs scrie: „în Republica Moldova, de exemplu, o publicație bilingvă sau moldovenească avea mai multe șanse să ajungă la masele largi decât o publicație rusească”. Această ambiguitate a expresiilor și aprecierilor, atestă faptul că autorul nu a coștientizat până la capăt informațiile selectate, de unde și confuziile autorului.

Capitolul patru, în care Meurs prezintă istoriografia moldovenească, adică, cum ne spune la p. 173, „toate scrierile privitoare la istoria moldovenească publicate în Republica Moldova”

Și de această dată Meurs a uitat titlul lucrării sale scris pe copertă, care se numește *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, ceea ce este cu totul altceva decât „toate scrierile privitoare la istoria moldovenească publicate în Republica Moldova”. Să vedem cum realizează autorul această sarcină grandioasă. La pagina 178 autorul prezintă *Diagrama 4. 2*, intitulată *Publicații sovietice privitoare la istoria Moldovei, 1918-1968*¹⁹⁵. Pe pagina următoare, Meurs explică că atât această *Diagramă*, cât și celelalte, similare, sunt „bazate pe o analiză cantitativă a bibliografiei naționale moldovenești a istoriografiei între 1918 și 1968, împreună cu unele părți din bibliografia anilor 1969-1980”, iar „pentru o explicație mai concretă” Meurs recomandă cititorului să vadă *Anexa* de la sfârșitul cărții. Înainte de a purcede la *Anexă*, consider necesar de a-l atenționa pe Meurs că „toate scrierile privitoare la istoria moldovenească publicate în Republica Moldova”, nu se rezumă la scrierile publicate „între 1918 și 1968, împreună cu unele părți din bibliografia anilor 1969-1980”. În general sintagma „istoriografia comunistă” în conceptul lui Meurs apare foarte ambiguă – absolut nu este clar, când crede Meurs că încetează istoriografia comunistă¹⁹⁶? Apelând la tabelul din *Anexă*, am constatat că Meurs a efectuat numărătoarea numai pentru anii 1918-1968, acele „unele părți din bibliografia anilor 1969-1980”, nu sunt documentate, lipsesc din *Anexa* respectivă, dar nici nu este explicat, de ce doar unele părți? Care au fost criteriile de selectare a acestor părți și de ce anume acestea? Cum vedem, întrebări sunt destul de multe, răspunsuri, nici unul. Reieșind din acestea, concluzia mea nu poate fi alta decât aceea

¹⁹⁵ Pe paginile ulterioare ale acestui capitol, Meurs mai are câteva *Diagrame*, care, de asemenea nu se referă la chestiunea Basarabiei, ci la „istoria Moldovei”, lucrări tipărite la Moscova sau Leningrad în anii 1918-1939 (Meurs, 1996, p. 183); „publicații istorice”, tipărite în RASSM în anii 1924-1939 (Meurs, 1996, p. 191); „publicații sovietice”, despre revoluționarii moldoveni din perioada interbelică (Meurs, 1996, p. 216); „publicații sovietice”, despre legăturile ruso-ucrainene-moldovenești (Meurs, 1996, p. 217).

¹⁹⁶ Vezi spre exemplu Meurs, 1996, p. 34.

că Meurs nici nu a numărat toate publicațiile comuniste, despre cititul și înțelegerea acestora, evident, nici nu poate fi vorba.

Explicarea *Diagramei* 4. 2 de asemenea ridică mai multe probleme, ce înseamnă, spre exemplu, „destabilizarea din 1956-1957”, cum să înțelegem „restrângerea treptată a politicii culturale liberale după 1957”? Oare chiar Meurs vrea să convingă cititorul că până în anii 1956-1957 în Uniunea Sovietică a fost „stabilitate” și „politica culturală” era „liberală”?

Chiar pe prima pagină a acestui capitol Meurs a găsit de cuviință să ne explice în nota de subsol ce este „istoria moldovenească” și ce este „istoriografia moldovenească”¹⁹⁷. Oare crede Meurs că cititorii sunt chiar atât de naivi sau o face pentru propria consolare?

Tot pe aceeași pagină Meurs relatează despre niscaiva „instrumente specifice” utilizate de dânsul pentru a studia istoriografia comunistă consacrată problemei Basarabiei, instrumente, care „vor fi apoi utilizate în ceea ce mai rămâne din acest capitol referitor la istoriografia românească”. Da, dar din acest capitol nu mai „rămâne” nimic, cel puțin așa ar trebui să fie, deoarece istoriografiei româneștii îi este consacrat capitolul următor, al cincilea, lucru pe care l-a înțeles și Meurs, dar abia pe pagina următoare¹⁹⁸. Care sunt aceste miraculoase „instrumente specifice” Meurs așa și nu ne mai spune: amintind doar sintagma „instrumente specifice”, șase rânduri mai jos el scrie despre „instrumentele mai sus-menționate”. Bine, dar care sunt ele? Rămâne să ghicim. Poate cronologia? Ce citim însă la Meurs?: „Cronologia utilizată în această prezentare generală este o combinație de criterii științifice și politice”¹⁹⁹. De fapt nu cronologia, ci etapele pe care le evidențiază Meurs țin de evenimente politice și istorice, cronologia își are definiția ei și nicidecum nu poate fi „o combinație de criterii științifice și politice”²⁰⁰. De fapt, nu este clar, ce sunt etapele pe care

¹⁹⁷ Meurs, 1996, p. 173.

¹⁹⁸ Meurs, 1996, p. 174.

¹⁹⁹ Meurs, 1996, p. 173.

²⁰⁰ *Dicționarele explicative ale limbii române* ne oferă următoarele definiții ale termenului *cronologie*: Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu stabilirea epocilor și a datelor; succesiune în timp a evenimentelor (istorice); sistem adoptat pentru socotirea anilor. Listă care cuprinde o succesiune cronologică; Disciplină auxiliară a istoriei care are ca obiect de studiu stabilirea epocilor, datelor istorice și succesiunea lor în timp. Succesiune în timp a evenimentelor. Tabel, listă care cuprinde o astfel de succesiune; Indicare a unor fapte în ordine cronologică; sistem de socotire a anilor. Disciplină care se ocupă cu stabilirea epocilor și a datelor istorice. Listă cuprinzând o succesiune cronologică; Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu stabilirea epocilor și a datelor. Succesiune în timp a evenimentelor istorice. Sistem de socotire a anilor. Listă cu o succesiune cronologică.

le evidențiază Meurs, etape ale dezvoltării istoriografiei moldovenești sau etape ale evoluției politice a acestei regiuni, sau poate, ele coincid?

Atenționând sovietologii occidentali că au neglijat „istoriografia sovietică în general și pe cea moldovenească cu totul”, exceptându-l pe Mihail Bruhis, dar și pe alții pe care nu îi numește, care totuși, s-au referit la acest subiect, Meurs îi atenționează că „au făcut-o din perspectiva conflictului sovieto-român și a problemei Basarabiei, însă nu din perspectiva scrierii comuniste a istoriei”²⁰¹. Să încercăm să descifrăm această frază sofisticată, or, istoricii occidentali referindu-se la conflictul sovieto-român și la problema Basarabiei, nici nu au putut trata aceste subiecte decât din perspectiva comunistă a explicării acestor evenimente. Meurs, titlul cărții căruia este *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, se oprește de fapt la aceeași temă ca și colegii lui occidentali, numai că el îi acuză pe aceștea de faptul că ei nu au studiat niciodată „știința istorică moldovenească”. Poate, dar nici scopul lui Meurs nu poate fi acesta, or titlul cărții sale este scris destul de limpede și nu prevede cercetarea evoluției științei istorice moldovenești, care este cu totul o altă temă. Și încă ceva. Meurs își acuză colegii occidentali că au neglijat „istoriografia sovietică” absolut fără nici un temei, or, după cum am menționat deja, autorul numit are un capitol, *Capitolul unu*, care se numește *Istoriografia sovietică*, în care este citat doar un singur autor sovietic, capitolul, în esență un simplu conspect, fiind scris în exclusivitate pe baza lucrărilor istoricilor occidentali. Desigur apare întrebarea, cine nu a studiat și nu cunoaște istoriografia sovietică, Meurs sau colegii săi occidentali de unde Meurs s-a inspirat și a scris un capitol întreg? Răspunsul este destul de evident, fiindcă, cum am menționat și mai înainte, la capitolul respectiv, Meurs a citit doar un singur articol al unui autor sovietic în volum de 8 (opt) pagini.

Relatând despre anexarea rusească din 1812, apreciată drept „act fundamental imperialist”, Meurs amintește în câteva rânduri „poporul Basarabiei”²⁰², lăsând fără explicație sintagma dată ori poate el crede că minoritățile etnice din Basarabia ar aparține și ele la „poporul Basarabiei”, care ar fi fost o entitate etnică unică? De fapt explicația vine ceva mai jos. Reieșind dintr-o schemă artificială, care va fi examinată ulterior, Meurs scrie că «orice publicație redactată în *limbajul*

²⁰¹ Meurs, 1996, p. 174.

²⁰² Meurs, 1996, p. 175, 189.

ideologiei comuniste (subl. – I. E.) va evita referința la „moldoveni” și va prefera pe aceea la „poporul Moldovei” (*narod Moldavii*) sau „muncitorii Moldovei” (*trudeașciiesa Moldavii*), din cauza conotației etnice a cuvântului „moldoveni”²⁰³. Concluzia care se impune, este mai mult decât evidentă, Meurs a însușit cu succes „*limbajul ideologiei comuniste*” și cu același succes îl aplică pe paginile lucrării sale (mai sus am exemplificat, „poporul Basarabiei” – I. E.), sau ceea ce scrie el, este rezultatul schemei artificiale propuse, care l-a indus în eroare chiar și pe dânsul.

Enumerând miturile istorice ce țin de Basarabia Meurs numește: *formula răului mai mic, prietenia popoarelor, mitul națiunii și limbii moldovenești, și mitul instalării puterii sovietice în Basarabia*.

Mitul *națiunii și limbii moldovenești* este apreciat de Meurs drept „cel mai caracteristic, legat de Basarabia”, mit care, totuși, opinează autorul, „le-a dat moldovenilor o identitate independentă de aceea a românilor”²⁰⁴.

Apărut încă în secolul al XIX-lea, acest mit a început să fie cultivat în Basarabia țaristă îndeosebi după unirea Țărilor Române de la 1859. Experiența a fost cu succes preluată și continuată de autoritățile sovietice. Trebuie însă de subliniat că nici autorităților țariste, nici autorităților sovietice nu le-a reușit să le de-a tuturor moldovenilor o identitate independentă de cea a românilor. Am să mă refer doar la un singur exemplu din secolul al XIX-lea. Semnificativ în acest sens este scrisoarea din 29 noiembrie 1884 a slavistului Polychronius Sârcu (1855-1905), originar din Basarabia, Strășeni, care se adresa „*Societății*” din Bucovina cu rugămintea de a-i trimite „*Foaia societății*” și *Calendarul* pe anul 1885 cu precizarea: „Ca român și profesor de limbă și literatură română la Universitatea de aici (din Sankt Petersburg – I. E.)”. La rândul său, P. Sârcu trimitea „*Societății*” două lucrări ale sale, exprimându-și totodată regretul: „dar-mi pare reu, nu în limba română”²⁰⁵.

Așadar, reprezentanții remarcabili ai intelectualității basarabene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fie că erau în provincie, fie că activau în instituțiile superioare din capitala Imperiului Rus, erau conștienți de faptul că sunt români, au acceptat limba română și grafia latină. Nu cred că este cazul să amintesc exemple concrete din

²⁰³ Meurs, 1996, p. 180.

²⁰⁴ Meurs, 1996, p. 176.

²⁰⁵ *Documente bucovinene*, vol. VIII / Teodor Balan, Iași, TAIDA, 2005, doc. 111.

anii primei revoluții ruse sau din anii 1917-1918, dar și de mai târziu, inclusiv evenimentele de după 1988, când o bună parte a populației din Moldova s-au declarat parte componentă a națiunii române cu limba vorbită, limba română. Așa că afirmația lui Meurs precum că mitul națiunii și limbii moldovenești „le-a dat moldovenilor o identitate independentă de aceea a românilor”, nu este altceva decât o continuare a mitului țarist și sovietic.

Despre mitul instalării puterii sovietice în Basarabia m-am referit și mai sus. Aici ași vrea să atenționez doar asupra faptului că Meurs a sesizat corect opinia istoricilor sovietici moldoveni: dacă puterea sovietică s-a instalat în Basarabia în 1918, atunci anexarea din 1940 nu este altceva decât un act legitim al reinstaurării puterii sovietice, dar concluzia lui Meurs că „legitimitatea regimului comunist nu este dependentă de evenimentele dubioase din 1939-1941, ci de acelea din 1917-1918”, îl plasează exact în rândurile istoricilor sovietici. „Pentru istoricii moldoveni, continuă Meurs, lupta revoluționară eroică din anii 1917-1918 era preferabilă *manevrelor cinice ale lui Stalin*, în politica europeană a anilor 1939-1940”²⁰⁶. Meurs greșește amarnic. Subiectul luptei revoluționare din anii 1917-1918 nu era preferabil pentru că așa vroiau istoricii, el era preferabil liniei Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, preferabil politicii externe sovietice, care trebuia se demonstreze cu orice preț că aceea ce s-a întâmplat în 1940, nu este altceva decât „triumful adevărului istoric”. Cât privește manevrele „*cinice ale lui Stalin*”, așa ceva istoricii sovietici nu au scris. Ceva mai sus, referindu-se la sfârșitul anilor '30, Meurs scria despre „*politica de conciliatorism*” ale statelor occidentale, „agresiunea germană, călcarea în picioare al tratatului de la Paris” și doar Uniunea Sovietică, subliniază Meurs, exact așa ca și istoricii sovietici, „în ciuda eforturilor ei de a promova securitatea colectivă în Europa, se afla din nou într-o izolare primejdioasă”²⁰⁷. Care este totuși realitatea privind politica externă sovietică: *manevre cinice ale lui Stalin* sau *promovarea securității colective* în Europa? Oricum, sunt aprecieri diametral opuse, care demonstrează că autorul, pur și simplu, nu ține sub control nici materialul factologic, nici aprecierile sale. Istoricii sovietici au invocat, pentru perioada interbelică, în general, și pentru anii 1939-1940, în particular, doar acele evenimente și acțiuni externe, care prezentau

²⁰⁶ Meurs, 1996, p. 176.

²⁰⁷ Meurs, 1996, p. 105.

în culori roze politica externă a URSS, de fapt, conform istoriografiei sovietice altă politică, decât o politică externă pașnică, Uniunea Sovietică nu promova și nici nu putea să promoveze. Orice aluzie din istoriografia occidentală la Pactul Molotov-Ribbentrop, care a avut o acțiune directă asupra soartei Basarabiei era criticată, ca fiind falsă. Iată, spre exemplu, reacția istoricilor din Moldova față de acest subiect: „În istoriografia burgheză putem întâlni foarte des afirmația, că *chipurile* (subl. – I. E.), în timpul semnării acestui pact (pactul Molotov-Ribbentrop – I. E.) Uniunea Sovietică și-a exprimat cointeresarea în problema Basarabiei”. De aici, subiectul privind negocierile din august 1939 este lăsat și se trece mai departe: „Uniunea Sovietică însă, niciodată nu și-a ascuns cointeresarea în eliberarea poporului frate al Basarabiei, care încă în perioada primelor lupte revoluționare a luptat cu vitejie pentru Puterea Sovietică. Pactul sovieto-german de neagresie (nici un cuvânt despre protocolul adițional secret – I. E.) a schimbat situația în Europa de Sud-Est. A crescut autoritatea și prestigiul internațional al țării socialismului ...”²⁰⁸ și așa mai departe. Citind atent cartea lui Meurs, care preferă să se oprească pe larg la evenimentele din 1917-1918 și care evită, cum am arătat mai sus, să prezinte opiniile referitoare la problema protocolului adițional secret din 23 august 1939, concluzionez că dânsul împărtășește întru totul poziția istoricilor sovietici, unica deosebire constă în aceea că el, spre deosebire de istoricii sovietici, nu este împiedicat de autorități să-și expună opinia, dar totuși, cu toate că dispune de libertatea necesară, nu analizează protocolul adițional secret amintit. Interesant, de ce? Să facă parte această poziție din arsenalul studierii și prezentării obiective, „echilibrate” a istoriei?

Pentru a examina poziția istoricilor sovietici, pe lângă unele constatări, aparent obiective, Meurs prezintă și o schemă teoretică artificială, cel puțin pentru istoriografia sovietică: „În ideologiile naționalist-patriotice, națiunea este privită ca actor fundamental în istorie. În ideologia comunist-revoluționară clasa socială este luată drept actorul de bază al istoriei”. Conform aprecierii lui Meurs, „cei mai mulți istorici (sovietici – I. E.) *nu au reușit să facă o distincție*

²⁰⁸ N. A. Mohov, B. M. Kolker, V. I. Țăranov, *Falsificarea istoriei Moldovei în istoriografia burgheză contemporană*, în: *Împotriva falsificatorilor burghezi ai istoriei și culturii poporului moldovenesc*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1974, p. 31 (în grafie chirilică). Este de atenționat că publicația dată nu era destinată numai cititorului de „limbă moldovenească” din RSSM, inițial acest material a văzut lumina zilei în limba rusă în prestigioasa revistă sovietică *Вопросы истории* în anul 1970.

clară între aceste două ideologii (subl. – I. E.) și au produs uneori combinații imposibile și adesea contradictorii între ele. Analiza în termenii atașamentului și ideologiilor este revelatoare, deoarece *istoricii comuniști înșiși nu gândesc, conștient, în aceste noțiuni* (subl. – I. E.)²⁰⁹. Meurs crede că cele afirmate de dânsul este demonstrat de termenii, care ar avea conotații deosebite pentru cele două ideologii, naționalist-patriotică și comunist-revoluționară și anume: «În ideologia naționalistă, noțiunea de „popor” (*narod*) înseamnă națiune, în vreme ce în ideologia comunistă el înseamnă „proletariat”. Orice publicație redactată în *limbajul ideologiei comuniste* (subl. – I. E.) va evita referința la „moldoveni” și va prefera pe aceea la „poporul Moldovei” (*narod Moldavii*) sau „muncitorii Moldovei” (*trudeașcielsea Moldavii*), din cauza conotației etnice a cuvântului „moldoveni”»²¹⁰.

Câteva rânduri mai jos, Meurs cu succes își combate propria teză, fiindcă afirmă că „tipăritura în stil politic”, care, desigur, nu poate fi scrisă decât conform „ideologiei comunist-revoluționare”, superficială în esența ei, de obicei, se încheia cu „un elogiu al progresului economic, social și cultural înregistrat de *poporul moldovean* (subl. – I. E.)”. Dacă Meurs ar fi scris „poporul Moldovei” sau „muncitorii Moldovei”, situația ar fi corespuns modelului său teoretic, dar așa, prin sintagma invocată, *poporul moldovean*, autorul singur evidențiază caracterul artificial al schemei sale.

Să încercăm să lămurim și problema terminologiei. În legătură cu aceasta, este de atenționat că nici un *Dicționar explicativ al limbii ruse* nu asociază termenul *народ* cu cel de *пролетаруам*. Cât privește ultimul termen, el semnifica, conform *Dicționarelor explicative a limbii ruse*, muncitor năimit, lipsit de mijloace de producție, care își vindea propria forță de muncă pentru a se întreține și era caracteristic doar societății capitaliste. În societatea socialistă *пролетаруам*, conform ideologiei comuniste, nu putea să existe, fiindcă în rezultatul revoluției socialiste, el a cucerit toate bunurile de la capitaliști, care acum îi aparțin. Acum el este *muncitor*, este tot un om care se năimește la muncă, dar se deosebește de *proletariat* prin aceea că el, nu este lipsit de mijloace de producție. Iată de ce acest termen, cu referire la locuitorii URSS, în literatura istorică sovietică nici nu apare și nici nu se putea ca în ideologia comunistă *popor* să însemne *proletariat*. Așa că teoria lui Meurs este total lipsită de sens.

²⁰⁹ Meurs, 1996, p. 180.

²¹⁰ Meurs, 1996, p. 180.

Afirmația precum că, „orice publicație redactată în *limbajul ideologiei comuniste* (subl. – I. E.) va evita referința la „moldoveni” și va prefera pe aceea de „poporul Moldovei” (*narod Moldavii*) sau „muncitorii Moldovei” (*trudeașcierea Moldavii*), din cauza conotației etnice a cuvântului „moldoveni”», de asemenea este lipsită de sens. Am să mă refer doar la o singură publicație, anume la culegerea de articole *Împotriva falsificatorilor burgheji ai istoriei și culturii poporului moldovenesc*, publicată la Chișinău în anul 1974, care, prin obiectivele pe care și le puneau autorii respectivelor articole, acestea nu puteau să fie scrise în alt limbaj, decât în *limbajul ideologiei comuniste*. Dar, practic, în toate articolele publicate aici întâlnim doar termenii „moldoveni”, „nația moldovenească”, „poporul moldovenesc”. Și acest caz, demonstrează că teoria lui Meurs este totalmente lipsită de substanță.

Conform Diagramei 4. 1, *Autoritatea politică și culturală în Republica Moldovenească* de la p. 177, istoricii profesioniști Ia. S. Grosul și N. A. Mohov ocupă un rol destul de important și evident, este interesant de urmărit limbajul lor privitor la locuitorii Moldovei. Desigur, conform marxism-leninismului, ei utilizează sintagmele „*трудящихся Молдавии*”, „*народом Бессарабии*”, „*трудящихся Бессарабии*”, atunci când se relatează despre luptătorii pentru instaurarea puterii sovietice și reunirea Basarabiei cu URSS²¹¹, fiindcă acestea erau de diferite naționalități. Referindu-se la cel de al doilea război mondial, alături de sintagma „*трудящихся Молдавии*” este prezentă și cea de „popor moldovenesc”, „*молдавского народа*”²¹², care și-a adus contribuția la biruința asupra fascismului. Istoricii nominalizați subliniază și faptul că în 1958 în cadrul Institutului de Istorie a Filialei Moldovenești a AȘ a URSS a fost creat sectorul de Istorie a Moldovei care se preocupa de perioada sovietică, în cadrul căruia s-a cercetat problema formării „*națiunii socialiste moldovenești*” cu referința respectivă la lucrarea lui A. V. Grecul²¹³. Așadar nu se studia problema formării unui conglomerat „poporul Moldovei” (*narod Moldavii*) sau „muncitorii Moldovei” (*trudeașcierea Moldavii*), ci procesul de formare a *națiunii socialiste moldovenești* (subl. – I. E.).

²¹¹ Я. С. Гросул, Н. А. Мохов, *Историческая наука Молдавской ССР*, Москва, Издательство «Наука», 1970, с. 79, 84, 85-87.

²¹² Я. С. Гросул, Н. А. Мохов, *Историческая наука Молдавской ССР*, с. 89.

²¹³ Я. С. Гросул, Н. А. Мохов, *Историческая наука Молдавской ССР*, с. 94-95.

În studiul lui N. A. Mohov, B. M. Kolker și V. I. Țaranov este reprodus un fragment din textul *Declarației cu privire la formarea RSS Autonome Moldovenești* adoptată pe 12 octombrie 1924 în care era expusă „dorința ferm exprimată a *muncitorilor și țăranilor* (subl. – I. E.) din Moldova Sovietică”, evident dorința fiind exprimată și anterior, când în raioanele din stânga Nistrului nu exista nici un fel de Moldovă, nici sovietică, nici capitalistă. Cu toate acestea, autorii articolului nu utilizează niciodată în textul lor formula din *Declarație*, ci doar sintagma „*popor moldovenesc*” și „*moldoveni*”, dar nici pe departe din cauza că ei *nu au reușit să facă o distincție clară între aceste două ideologii*, amintite mai sus, sau că *istoricii comuniști înșiși nu gândesc, conștient, în aceste noțiuni*.

Să afirmi asemenea lucruri despre istoricii nominalizați mai sus sau să-i înscrii la ideologiile naționalist-patriotice, înseamnă că nu înțelegi nimic din ceea ce au scris ei. Esența problemei este de cu totul altă natură. Istoricii sovietici utilizau sintagmele „*nație moldovenească*”, „*popor moldovenesc*”, „*limba poporului moldovenesc*” fiindcă scopul principal urmărit de istoricii sovietici, care erau foarte bine pregătiți ideologic, era de a prezenta în cea mai pozitivă dimensiune politica națională promovată de autoritățile sovietice și de a nu turna apă la moară „istoricilor burgheji”, „falsificatorilor burgheji”, „istoricilor burgheji naționaliști” români și moldoveni, fugiți în Occident, care criticau permanent politica națională promovată de autoritățile sovietice față de popoarele din URSS, inclusiv și față de „poporul moldovenesc”. Iată de ce accentul se punea pe acest „popor moldovenesc” și nu pe o masă ambiguă de „poporul Moldovei” (*narod Moldavii*) sau „muncitorii Moldovei” (*trudeașcimea Moldavii*). Chiar atunci când istoricii sovietici se întâlneau cu sintagma „poporul Republicii Moldova”, ei refuzau categoric să o utilizeze. Destul de semnificativă în acest sens este declarația din anul 1969 a lui Sako Mahomed, conducătorul unei delegații a organizațiilor obștești din Guineea venită în vizită în RSS Moldovenească în care acesta remarcă succesele obținute de „*poporul Republicii Moldova*”. S. K. Brâseakin și M. C. Sâtnic, autorii care au invocat declarația amintită, pe penultima pagină a cărții lor, după citatul respectiv, utilizează încă de șase ori sintagma „*poporul moldovenesc*”²¹⁴. Este o aberație totală să-i acuzi de faptul că ei împărtășesc ideologiile

²¹⁴ Brâseakin S. K., Sâtnic M. C., *Triumful adevărului istoric*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970, p. 231-232 (în grafie chirilică).

naționalist-patriotice, nu au reușit să facă o distincție clară între aceste două ideologii, naționalist-patriotică și comunistă, sau că nu gândesc, conștient, în aceste noțiuni. Dimpotrivă, shema artificială a lui Meurs nu explică nici pe departe procesele reale care au avut loc în evoluția științei istorice comuniste din RSS Moldovenească.

Să nu uităm și de faptul că lucrările istoricilor sovietici erau supuse și unei redacției lingvistice destul de minuțioase și orice termen, spre exemplu, termenul *пролетариат*, pe care îl invocă Meurs, utilizat nepotrivit, era exclus. Atunci însă când într-adevăr avea loc manifestarea, într-o formă sau alta, a *ideologiei naționalist-patriotice*, organele sindicale, comsomoliste, de partid, sovietice și cele „competente”, luau măsuri drastice pentru ca acestea să fie înăbușite din fașă.

La pagina 182 a scrierii lui Meurs aflăm că „majoritatea scrierilor (istorice-I. E) au provenit de la institutele de istorie ale Republicii Autonome Moldova, dintre 1924 și 1940”, ceea ce ar însemna că în perioada respectivă, în RASSM existau cel puțin câteva institute de istorie. Ceva mai jos Meurs revine la acest subiect²¹⁵ și ne spune că la 1925 a fost creat „primul institut de cercetare istorică”.

Examinând cărțile și articolele dedicate Basarabiei în ajunul anului 1940, care apar într-un număr mic, Meurs face o concluzie surprinzătoare, aceasta, în opinia sa, „indică relativa lipsă de importanță politică și prioritatea redusă conferită acestei regiuni”²¹⁶. Aici Meurs a scăpat din vedere, evident intenționat, un lucru destul de semnificativ, anume *Protocolul adițional secret al Pactului de neagresiune* dintre U. R. S. S. și Germania din 23 august 1939 care prevedea: “Privitor la Sud-estul Europei, atenția este atrasă de către partea Sovietică privitor la interesul acesteia în Basarabia. Partea Germană declară dezinteresul politic total în această regiune”. Nu cred că mai sunt necesare careva comentarii aici, referitoare la lipsa de importanță politică a acestei regiuni, despre care scrie Meurs.

La pagina 183 Meurs ne oferă o mare „noutate”, desigur științifică, scriind despre «istoricul “burghez” Lev Berg». Este necesar de subliniat faptul că Lev Semionovici Berg (1876-1950) a fost zoolog și etnograf, nu istoric și în perioada sovietică nu a fost catalogat niciodată “burghez”, ci, de obicei, era apreciat cu sintagma “savant sovietic”.

²¹⁵ Meurs, 1996, p. 191.

²¹⁶ Meurs, 1996, p. 182.

Cât privește “propagandistul” V. Garski, “primul comunist” care în 1921 “s-a ocupat să scrie despre Basarabia” (anapoda frază – I. E.), trebuie de precizat că este vorba de etnicul evreu din Basarabia, născut la Hâncești în 1888. În ianuarie 1921 CO al CC al PC (b) din Rusia primea hotărârea de a-l trimite la muncă ilegală în Basarabia, intenție care nu a mai fost realizată. Cechistul Victor Garski a decedat în 1956 la Moscova²¹⁷.

Examinarea de către Meurs a istoriografiei din perioada interbelică se oprește la 1933, era necesară totuși de a urmări și reacțiile referitoare la problema Basarabiei, în legătură cu stabilirea relațiilor diplomatice dintre URSS și România (1934).

Afirmația lui Meurs că ultimatumul sovietic din anul 1940 ar indica „lipsa de interes și de cunoaștere a istoriei, a culturii și demografiei Basarabiei”²¹⁸, apare mult prea simplistă. Dimpotrivă, ultimatumul sovietic este o manifestare brutală a forței militare, manifestare permisă de *Protocolul adițional secret* din 23 august 1939. Mult mai „logice” ar fi părut alte argumente, pe care au putut să le utilizeze sovieticii, precum „restabilirea puterii sovietice”, „reunirea poporului modovenesc” etc. Dar ele nu au fost utilizate. URSS a mers pe altă cale, exact pe aceeași cale pe care a mers Hitler atunci când a anexat părți ale altor state pe motivul că aici ar predomina populația germană. Totuși, de problema aceasta autoritățile sovietice s-au ciocnit în legătură cu cetățenia locuitorilor Basarabiei și Bucovinei, și, în acest caz, s-a mers pe altă cale, aparent legală.

O direcție importantă a sovietizării cetățenilor români din Basarabia a fost modificarea cetățeniei acestora, declararea lor cetățeni sovietici. Legea respectivă a fost primită pe 8 martie 1941 și avea următoarea denumire: “Despre redobândirea (*восстановлению*) în cetățenia URSS a locuitorilor din Basarabia și despre dobândirea cetățeniei sovietice a locuitorilor din Bucovina de Nord”²¹⁹. Să încercăm o restabilire a evenimentelor și să vedem dacă guvernul sovietic a avut careva temeuri juridice pentru a-i trata pe cetățenii români ai Basarabiei, în sensul că ei își redobândeau, recăpătau cetățenia sovietică a URSS, ceea ce ar însemna că anterior, la un anumit moment, ei au beneficiat de ea, apoi au pierdut-o. În această situație, este de remarcat faptul că URSS s-a format în anul 1922 și pretenția că locuitorii Basarabiei

²¹⁷ Detalii a se vedea în: http://www.pseudology.org/evrei/Kaplan_FE.htm (ultima accesare 12 decembrie 2011).

²¹⁸ Meurs, 1996, p. 195.

²¹⁹ *Сборник законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР (1938-1958)*, Москва, 1959, c. 77-78.

“redobândesc” “cetățenia URSS” apare total anacronică, or, până la evenimentele din 28 iunie 1940, Basarabia nu a fost niciodată parte componentă a URSS, chiar dacă hotarul RASSM era declarat la 1924, deci 6 ani după unirea Basarabiei cu România, ca fiind pe râul Prut. Această declarație unilaterală nu putea să creeze o situație legală.

Ar fi de indicat aici și la situația că ideea de cetățenie unională apare abia în *Regulamentul despre cetățenia unională (Положение о союзном гражданстве)* din 29 octombrie 1924²²⁰, fiind instituționalizată prin lege doar pe 19 august 1938, odată cu adoptarea Legii “*Despre cetățenia URSS*”²²¹. Conform aricolului 2 al Legii, cetățeni ai URSS erau toate persoanele care, către 7 noiembrie 1917 erau supuși ai Imperiului Rus și nu au pierdut cetățenia sovietică și, de asemenea, persoanele care au dobândit cetățenia sovietică în corespundere cu legislația în vigoare. Nici una dintre aceste legi nu indică absolut nimic la careva “cetățeni sovietici”, care temporar s-ar afla sub ocupație străină sau că aceștea ar fi pierdut-o temporar, ceea ce atestă că locuitorii Basarabiei nici nu erau considerați de autoritățile sovietice cetățeni sovietici.

Revenind la legea din 8 martie 1941 constatăm faptul că chiar din titlul acestei legi se poate desprinde atitudinea diferențiată a guvernului sovietic față de locuitorii din Basarabia și Bucovina de Nord: primii urmau să-și “recapete”, “redobândească” cetățenia sovietică a URSS, ceilalți, urmau să o obțină.

Articolul I al legii respective prevedea: “Toate persoanele care, către 7 noiembrie 1917 erau **supuși** ai fostului Imperiu Rus și locuiau pe teritoriul Basarabiei către 28 iunie 1940 (de asemenea și copiii lor), indiferent de faptul dacă ei s-au aflat până la 28 iunie 1940 în **supușenie** românească sau nu, se recunosc repuși în drepturile cetățenilor sovietici de la 28 iunie 1940”.

Pe de altă parte, articolul citat din Legea din 8 martie 1941, nu privează locuitorii Basarabiei de cetățenia românească, ei doar «se recunosc repuși în drepturile cetățenilor sovietici de la 28 iunie 1940».

²²⁰ Положение о союзном гражданстве (утв. Постановлением ЦИК СССР от 29. 10. 1924) <http://russia.bestpravo.ru/ussr/data04/tex16985.htm>.

²²¹ Закон от 19 августа 1938 года О гражданстве Союза Советских Социалистических Республик.
http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A1%D0%A%D0%A1%D0%A%D0%BE%D1%82_19._08._1938_%D0%BE_%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4_%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%82%D0%B2%D0%B5_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%B0_%D0%A1%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%86%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BAo (ultima accesare 16 decembrie 2011).

Evident, o asemenea privare de cetățenia românească nici nu era necesară – locuitorii Basarabiei și Bucovinei nu au fost întrebați dacă acceptă sau nu cetățenia sovietică, ei pur și simplu au fost declarați cetățeni sovietici. Desigur, într-un asemenea context, chiar dacă exista posibilitatea, dar exista ea oare ?, problema cetățeniei duble nici nu se putea pune, fără consecințe grave pentru persoanele respective.

Situația, într-un fel a fost de aceeași natură și în anul 1918. Rușii care nu au acceptat alipirea Basarabiei la România și se “mărturisesc și acum tot grajdani ai sfintei Rusii», plecau peste Nistru, fiindcă «grajdanii ruși cu cetățenie românească, este o absurditate constituțională și în același timp o crimă națională», aprecia I. Mateiu, autorul articolului «Grajdanii sfintei Rusii» publicat la Chișinău pe 7 iulie 1918²²².

Cât privește temeiurile juridice ale guvernului sovietic de a prezenta lucrurile drept restabilirea cetățeniei sovietice pentru locuitorii Basarabiei, examinarea situației din anii 1917-1918 ne duce la concluzia că asemenea temeiuri nu au existat.

În legislația sovietică, termenul «**cetățeni**» era utilizat chiar în primul document emis de bolșevici, este vorba de adresarea “Către cetățenii Rusiei” de la 25 octombrie/7 noiembrie 1917²²³. Ulterior, pe 11/24 noiembrie 1917 Comitetul Executiv Central al Federației Ruse a primit Decretul «Despre abolirea păturilor sociale și a titlurilor civile»²²⁴, document considerat de istoriografia rusă drept primul act al puterii sovietice pe problemele ce țin de cetățenie. Conform documentului, toate titlurile existente (dvorean, negustor, cneaz, conte etc.) se lichidau și se stabilea o denumire unică pentru toți locuitorii Rusiei «*cetățeni ai Republicii Ruse*». Este semnificativă formula: nu cetățeni sovietici, ci ai Republicii Ruse.

La Congresul al III-lea al Sovietelor (10/23-18/31 ianuarie 1918) Republica Rusă a fost transformată în «federație a republicilor naționale sovietice». Abia după aceasta este modificată și denumirea Republicii Ruse în Republică Socialistă Federativă Sovietică Rusă, ultima denumire fiind utilizată pentru prima dată în *Decretul privind anularea împrumuturilor de stat* din 21 ianuarie/3 februarie 1918. Dar, atenționăm încă odată asupra acestui fapt, legislația guvernului lui Lenin nu a fost recunoscută niciodată de către Sfatul Țării, unicul organ legitim din Basarabia.

²²² *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie* de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 253-254.

²²³ *Декреты Советской власти*. Москва, Гос. Издательство политической литературы, 1957, с. 39-41.

²²⁴ *Декреты Советской власти*. Москва, Гос. Издательство политической литературы, 1957, с. 72.

În actul din 24 ianuarie 1918 prin care se proclama independența Republicii Moldovenești, locuitorii țării erau recunoscuți cetățeni ai acestei republicii²²⁵. Foarte interesant apare însă un alt document, datat tot cu 24 ianuarie 1918 (stil vechi), semnat de reprezentanți ai românilor din Transilvania, Bucovina, Basarabia, România, Macedonia și Serbia în care se spunea : „noi cei mai jos iscăliți. Potrivit punctului nostru de plecare, nu ne mai socotim ca până acum: ardeleni, basarabeni, bucovineni ș. a. m. d., ci ca cetățenii (grajdanii) aceluiași stat unitar românesc, ca *cetățeni ai României* nouă a tuturor românilor, cu aceleași datorii față de fiecare parte a ei și cu aceleași drepturi”²²⁶. Este primul document care emite ideea de *cetățeni ai României* pentru românii din afara granițelor statului România.

Următorul act în acest sens este din 19 aprilie 1918 (stil vechi), deja după unirea Basarabiei cu România. Este vorba de *Înștiințarea ocârmuirii Basarabene pentru întregul popor* în care se menționează destul de clar că „prin unirea Basarabiei cu România locuitorii țării noastre au ajuns *cetățeni ai întregii Români*”²²⁷.

Foarte interesantă apare și poziția guvernului sovietic în timpul negocierilor de la Viena din 1924. Partea sovietică s-a exprimat destul de limpede că „în problema basarabeană el (Guvernul URSS – I. E.) nu susține deloc teza drepturilor sale istorice față de Basarabia, dreptul care i-ar fi fost transmis după căderea țarismului». Mai mult chiar, «guvernul sovietic nu insistă deloc asupra menținerii Basarabiei în sânul URSS”. Unica motivație a pretențiilor sale asupra Basarabiei sunt, conform Guvernului sovietic, „motive bine întemeiate pentru a crede că majoritatea populației Basarabiei suportă cu greutate încorporarea sa artificială la România”. Din această cauză, guvernul sovietic insistă la organizarea referendumului în Basarabia²²⁸.

²²⁵ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 150.*

²²⁶ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 152-153.*

²²⁷ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Prefață, Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, Hyperion, 1995, p. 228.*

²²⁸ *Crestomație la Istoria Românilor (1917-1992), Alcătuitori: M. Cernenco, A. Petrencu, I. Șișcanu. Chișinău, Universitas, 1993, p. 104. Această politică era în totală concordanță cu teoria leninistă a dreptului la autodeterminare: declarativ se putea totul, în realitate, nimic. Iată ce scria V. I. Lenin în privința autodeterminării Ucrainei: „Dacă îi este sortit ori nu, de pildă, Ucrainei să formeze un stat de sinestătător, acest lucru depinde de 1 000 de factori, care nu pot fi cunoscuți dinainte. Și fără a încerca „să ghicim” fără rost, noi susținem cu tărie ceea ce nu poate fi contestat: dreptul Ucrainei de a forma un asemenea stat” (V. I. Lenin, *Despre dreptul națiilor la autodeterminare*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1984, p. 21-22). Așadar, dreptul există, dar realizarea practică a acestuia depinde de, cel puțin, 1 000 de factori.*

Așa dar, nici pomină de o fostă instaurare a puterii sovietice în Basarabia, de lichidare a acesteia de către România. Doar “grija enormă” a Guvernului sovietic față de “majoritatea populației” Basarabiei! De fapt, legenda referitor la „restabilirea” puterii sovietice în Basarabia, se naște abia la 1919, legendă fixată în rezoluția *Primei conferințe regionale basarabene a bolșevicilor*, conferință care a avut loc la sfârșitul lunii februarie 1919 și care chema la organizarea răscoalei și „restabilirea” (*восстановление*) puterii sovietice în Basarabia²²⁹. Totuși, la a II-a conferință a *Organizației regionale basarabene a bolșevicilor*, care a avut loc în iulie 1919, după eșuarea tentativei de a provoca o „răscoală” în Basarabia, în rezoluția primită se scria despre „condițiile, care sunt necesare pentru triumful (*моржесства*) puterii sovietice în Moldova”²³⁰, adică chiar bolșevicii au renunțat la ideea „restabilirii” puterii sovietice. Au renunțat bolșevicii, dar nu și A. Lazarev și alții, care, până la prăbușirea Uniunii Sovietice, dar unii și astăzi, continuă să scrie despre „stabilirea”, „instaurarea” puterii sovietice pe 1 ianuarie 1918 și „restabilirea” puterii sovietice în Basarabia în anul 1940.

De fapt nici locuitorii Basarabiei în august 1940 nu știau că ei au „redobândit”, că ei au *redevinit* cetățeni sovietici. Așa, învățătoarea din Orhei Z. A. Crăciunescu pe 2 august 1940 declara la sesiunea a VII a Prezidiului Sovietului Suprem al URSS că noi (moldovenii – I. E.) „am devenit (*мы стали*)” cetățeni ai Uniunii Sovietice²³¹. De asemenea, învățătoarea Sârbu din Chișinău, vorbind la un miting al muncitorilor feroviari, aprecia locuitorii Basarabiei drept „noi cetățeni a Uniunii Sovietice”. Aici, A. Lazarev s-a grăbit să facă explicația că din punct de vedere juridic, truditarii basarabeni și în perioada ocupației, nu au încetat să fie cetățeni sovietici²³², explicație care, după cum s-a arătat, contravine și situației istorice, și actului din 8 martie 1941, care declara „redobândirea” cetățeniei sovietice de către locuitorii Basarabiei, ceea ce semnifică ce ei un anumit timp ar fi avut-o, apoi au pierdut-o. Este clar că afirmația lui A. Lazarev vine în contradicție cu actul din 8

²²⁹ A. M. Лазарев, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, Кишинев, Картя молдовеняскэ, 1974, с. 552.

²³⁰ A. M. Лазарев, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, Кишинев, Картя молдовеняскэ, 1974, с. 563.

²³¹ A. M. Лазарев, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, Кишинев, Картя молдовеняскэ, 1974, с. 574; A. В. Репидо, *Образование Молдавской СССР*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1983, с. 196.

²³² A. M. Лазарев, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, Кишинев, Картя молдовеняскэ, 1974, с. 579.

martie 1941. În genere este greu de înțeles de ce act juridic s-a condus autorul atunci când a formulat o asemenea idee bizară.

Afirmația lui Meurs că în perioada interbelică, guvernul sovietic, în repetate rânduri a arătat că el consideră Basarabia „parte a Ucrainei”²³³, de asemenea nu-și are suportul documentar necesar. Într-adevăr, în ultimatumul din 26 iunie 1940 este evidentă falsitatea afirmației că majoritatea populației Basarabiei era ucraineană, falsă cum este și afirmația despre „unitatea seculară” a Basarabiei, „cu Republica Sovietică Ucraineană”, ultima fiind formată abia în decembrie 1917. Tot atât de incorectă este și afirmația lui Meurs „și că această regiune (Basarabia – I. E.) ar putea fi prin urmare parte a Republicii Sovietice Ucrainene”, văzând în acesta „totuși un argument mai mult în termeni naționali decît în aceia comuniști ai luptei de clasă”²³⁴. Desigur apare întrebarea, dacă afirmația din ultimatumul sovietic este total falsă (Meurs se pare are o îndoială, „indiferent cît de falsă” – I. E.), cum poate ea fi apreciată *argument* în termeni naționali? În același timp, în ultimatumul sovietic lipsește orice aluzie la RASSM – și Basarabia și Bucovina urmau a fi retrocedate URSS, nu Ucrainei, fără să fie făcute careva aluzii la viitoarea organizare statală a noilor regiuni încorporate. Corect observă Meurs că ultimatumul atestă „o importantă modificare în justificarea de către sovietici a politicii lor expansioniste”, modificare care, după cum s-a arătat mai sus, corespundea politicii altui actor politic de atunci – Germania fascistă. Fraze precum că Suvorov „eliberase malul stîng (al Nistrului-I. E)” la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, „în 1940, când o altă invazie românească stătea să se producă”²³⁵, „eliberarea Chișinăului de către Armata Roșie”, indică că Meurs a însușit perfect terminologia comunistă sovietică, terminologie care nu are nimic comun cu explicarea „echilibrată” a istoriei.

Meurs ne spune că basarabenii s-au aflat sub stăpînire românească între 1940 și 1945²³⁶, în realitate, „stăpînirea” românească în Basarabia a durat între iunie 1941 și august 1944, dar ținem cont de faptul că regiunile de nord au fost părăsite încă în primăvara anului 1944 – așadar circa trei ani de zile.

La paginile 205-206 Meurs examinează articolul lui I. D. Ceban publicat în 1945 și concluzionează că în el nu mai era „nici o licărire a

²³³ Meurs, 1996, p. 196.

²³⁴ Meurs, 1996, p. 196.

²³⁵ Meurs, 1996, p. 201.

²³⁶ Meurs, 1996, p. 203.

luptei de clasă”. Să argumentezi aceasta prin lipsa utilizării termenilor *muncitori* și *proletariat*, este total absurd. Lipsa altor doi termeni *țărani* și *progresist*, nicidecum nu poate servi argument pentru a nu vedea în studiul lui I. Ceban „nici o licărire a luptei de clasă”. Abordarea anume din unghiul de vedere al luptei de clasă este clar sesizabilă prin diferențierea clară a științei burgheze (*буржуазная наука*) și a științei istorice sovietice (*советская ... историческая наука*), amintirea istoricilor români și a celor ruși de până la revoluție, sunt indicii care atestă abordarea problemei anume prin prisma luptei de clasă. Conform lui Meurs și prietenia moldo-rusă „avea o conotație mai mult națională decât comunist dogmatică”. Dar ce semnifică în acest context fraza din articolul lui I. D. Ceban: „*Основание дружбы было заложено в совместной борьбе русского и молдавского народов*”? Așadar, la baza prieteniei celor două popoare este pusă lupta comună a popoarelor, or aceasta este dogma comunistă de bază. Întreg articolul lui I. Ceban este chemat să demonstreze că „poporul moldovenesc” vedea în Rusia eliberatorul său, de unde și adresările nenumărate de a intra, chipurile, „în componența Rusiei”, dar și ajutorul dezinteresat din partea acesteia, Ceban menționând totuși că Rusia era interesată în eliberarea Moldovei, care era poartă în Balcani, la Marea Egee, cheie a bazinului dunărean etc., dar nu este învinuită în expansionism, fiindcă moldovenii singuri au cerut ajutorul trupelor ruse în secolele anterioare, ca și în 1940, când au fost eliberați și au solicitat reunirea Moldovei cu celelalte republici sovietice. Mai mult chiar, Meurs afirmă că Ceban vorbește «de „moldoveni” (*moldavanî*) și nu de „poporul moldovenesc” (*moldavskii narod*)». Foarte stranie afirmație, fiindcă sintagma „*молдавского народа*”²³⁷ este utilizată de I. Ceban chiar pe prima pagină, în rândul al doilea al articolului său. De asemenea, câteva rânduri mai jos, însuși Meurs scrie că Ceban menționa că înaintea anului 1812 domnia Moldovei solicitaseră protecția Moscovei „în numele întregului *popor moldovean*”, iar anexarea Basarabiei salvase „*poporul moldovean*” de jugul turcesc. Desigur, toate acestea duc la concluzia că chiar dacă Meurs a citit articolul dat, nu a înțeles nimic din el sau dânsul special a neglijat sintagma „popor moldovenesc”, care chipurile nu este utilizată de I. Ceban, pentru a-și argumenta propriile aberații, așezate în aceea ce Meurs numește, poate cu mândrie, „modelul meu”.

²³⁷ И. Чебан, *О взаимоотношениях Молдавии с Московским государством в XV-XVIII веках*, în: *Вопросы истории*, №2, 1945, с. 59

Urmează pagini întregi despre evoluția științei istorice moldovenești, subiectul cercetării propriu-zise a autorului fiind abia atins. Sinteza de istorie a RSS Moldovenești (1951-1955) este apreciată drept o „interesantă mixtură de naționalism și comunism” în care „atașamentul național prorus și promoldovean câștigă teren”, iar „naționalismul rus era mai evident în primul volum”²³⁸.

Suspiciuni grave i-a trezit lui Meurs articolul lui Ia. S. Grosul publicat în 1962 consacrat însemnătății progresiste a alipirii Basarabiei la Rusia, prin faptul că acesta manifestase „o uimitoare cunoaștere a studiilor țariste și românești cu privire la Basarabiia” de care a dat dovadă Ia. S. Grosul, dar admite că aceste cunoștințe ar putea fi deținute de „scriitorii fantomă din spatele lui”²³⁹. Suspiciunea lui Meurs apare paranoică, or, Ia. S. Grosul demonstrase o perfectă cunoaștere a literaturii indicate de autorul olandez, cu mult înainte de publicarea studiului din 1962, care este un studiu de sinteză. În primul rând, este vorba de teza de doctorat (candidat, cum se numea în perioada sovietică – I. E.) și de studiul monografic publicat în 1956 *Крестьяне Бессарабии* (1812-1861).

La p. 222 este doar o singură frază: „relațiile româno-sovietice s-au deteriorat și problema Basarabiei a fost reactivată în 1964”, după care urmează știrea că în același an Brejnev i-a luat locul lui Hrușciov „ca secretar general al Partidului Comunist al URSS”, în realitate, ca prim-secretar, fiindcă funcția de secretar general a fost introdusă abia în 1966.

Semnalând că una dintre cele mai dificile probleme ale perioadei postbelice în istoriografia moldovenească este *identificarea și caracterizarea diferitelor grupări de istorici* (dar au existat oare acemenea grupări printre istorici -? – I. E.), Meurs crede că în perioada anilor 1945-1968, la Chișinău, „sub raportul producției și autorității”, șase istorici au dominat disciplina istorie: S. Afteniuk, N. Berezneakov, Ia. Grosul, singurul moldovean, A. Esaulenco, N. Mohov și Ia. Kopanski, doi ucraineni și trei ruși. Realitatea este însă cu totul alta, Ia. Kopanski era un om foarte de treabă, evreu din Căușeni, A. Esaulenco, despre care afirm același lucru, era moldovean din stânga Nistrului, așa că aprecierile etnice ale lui Meurs sunt eronate și făcute probabil pentru a se încadra în „schema” sa artificială. Pentru perioada 1968-1980 Meurs

²³⁸ Meurs, 1996, p. 215

²³⁹ Meurs, 1996, p. 220.

susține că același grup poate fi considerat printre cei mai importanți, cu excepția lui Berezneakoy, la care se adaugă însă E. Russev, M. Sâtnic, A. Lazarev și B. Vizer. Ar fi de atenționat că chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă, în cazul de față, cea sovietică, subiectul cărții lui Meurs, a preocupat doar pe patru dintre aceștea. Însă operele lor, practic, nu sunt examinate.

Conform lui Meurs „vederile istoricilor moldoveni de la Hrușciiov la Gorbaciov” s-au concentrat, ca și anterior la cele patru mituri: formula răului mai mic, prietenia popoarelor, instaurarea puterii sovietice în Basarabia, națiunea și limba moldovenească²⁴⁰. Dar, de la un anumit moment, apare confruntarea dintre istoricii moldoveni și cei români „cu privire la chestiunea Basarabiei” și, în esență, de această confruntare, „ar trebui, în fond, să fie acuzați românii”²⁴¹, fiindcă sovieticii au stat cumiști și opiniile lor cu privire la regimul „burghez” românesc din perioada interbelică au rămas în esență aceleași și după al doilea război mondial. . De ce românii? Foarte simplu, fiindcă, scrie Meurs, către sfârșitul anilor 60 „românii au reabilitat regimul lor interbelic”, de aceia și „au început sovieticii să-și facă mai clare condamnările”²⁴². Astfel Meurs se transformă treptat din istoric „obiectiv” și „echilibrat” în acuzator public al românilor și avocat public al sovieticilor, iar termenul *condamnare*, utilizat pentru aprecierea acțiunilor sovieticilor vis-à-vis de români, devine de referință. Prin terminologia utilizată, atașamentul lui Meurs nu mai necesită alte comentarii: el își pierde calitatea de istoric.

Aproape de încheierea capitolului, Meurs se lasă sedus de „realizarea” sa, chipurile, „informațiile disponibile despre naționalitatea, biografia și pregătirea istoricilor s-au dovedit a fi foarte relevante pentru înțelegerea evoluției istoriografiei moldovene”²⁴³. Este, însă, o simplă declarație de autoflatăre, fiindcă datele de la care pornește analiza, ținând cont de criteriile enunțate, sunt false: în grupul de șase istorici nominalizat de către Meurs mai sus, erau, după cum s-a arătat, doi moldoveni și un etnic evreu. Și atunci mă întreb, dacă premisele de la care a pornit Meurs sunt false, pot fi concluziile obiective, cu atât mai mult că detaliat au fost examinate doar două articole ale lui

²⁴⁰ Meurs, 1996, p. 227-229.

²⁴¹ Meurs, 1996, p. 229. La p. 247 și următoarele Meurs prezintă alte argumente care au dus la înrăutățirea relațiilor sovieto-române, vinovat fiind Hrușciiov, care, la începutul anului 1964 a redeschis problema Transilvaniei și prin aceasta a amenințat integritatea teritorială a României.

²⁴² Meurs, 1996, p. 230.

²⁴³ Meurs, 1996, p. 234.

Ia. S. Grosul? Ori, dacă urmărim logica lui Meurs, scrierea istoriei anume în acest fel, s-a datorat și faptului că în grupul de șase istorici menționați, erau un moldovean, doi ucraineni și trei ruși. Am arătat însă că structura etnică a grupului menționat era cu totul alta. În acest context, concluzia lui Meurs că „informațiile disponibile despre naționalitatea, biografia și pregătirea istoricilor s-au dovedit foarte relevante pentru înțelegerea evoluției istoriografiei moldovenești”, este totalmente artificială, declarativă și nu are absolut nici un sens, nici o valoare. Și încă ceva. Acest procedeu de analiză a datelor biografice a savanților care s-au născut sau au activat în Moldova, ca prezentând interes în procesul examinării istoriei organizării științei, era foarte bine cunoscut istoricilor comuniști și nu prezintă în sine nimic nou²⁴⁴.

Ar fi de remarcă și faptul că în perioada sovietică erau și autori care se străduiau să reflecte obiectiv, cel puțin, o parte a problemelor examinate. Istoriografia sovietică, atât la Chișinău cât și la Moscova, acorda o atenție deosebită istoriei României, dar o făcea, în cele mai dese cazuri, cu o precauție rafinată, fiindcă, Basarabia și Bucovina, se aflau în componența a două republici unionale: RSS Moldovenească și RSS Ucraineană.

Dar, cu toată cenzura, cu toată “curățirea” studiilor istorice publicate, care, deși scrise prin prisma ideologiei marxist-leniniste a luptei de clasă, puteau conține afirmații și fraze, care, conform ideologiei sovietice, ar fi putut “zdruncina prietenia popoarelor”, în unele din ele mai apăreau din când în când și unele adevăruri, adevăruri, care puneau în gardă nu numai autoritățile, ci și o anumită categorie de cititori, după cum vom vedea, mult mai “atenți” decât cenzura oficială și care, uneori și-au fixat “nedumeririle” lor în notițele marginale înserate pe paginile studiilor citite. Cred că studiul de caz de mai jos este destul de relevant.

În cazul de față este vorba de studiul istoricului chișinăuian E. Certan (în continuare, pentru a simplifica prezentarea, el va fi desemnat cu termenul **autorul**), *Relațiile ruso-române în anii 1859-1863*, apărut în anul 1968 la Chișinău în limba rusă²⁴⁵, avându-l ca redactor responsabil pe N. Mohov, unul dintre cei mai odioși istorici “de

²⁴⁴ A se vedea în acest sens autoreferatul tezei de doctor în științe istorice a lui O. Iu. Tarasov, *История организации и развития науки в Советской Молдавии (1924-1961 гг.)*, din anul 1983. Meurs a rămas total în urmă de realitate, atunci când le apreciază drept modelul său alternativ (Meurs, 1996, p. 409), „noile concepte și modele la analiza scrierii istoriei sovietice” (Meurs, 1996, p. 234).

²⁴⁵ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968. Studiul la care fac referință, cu notele marginale respective, se află în Secția Carte rară a Bibliotecii Universității de Stat din Moldova.

curte” din perioada sovietică. În schimb pentru acele adevăruri pe care le-a scris E. Certan, el era figura cea mai potrivită. Dar, ceea ce a trecut de atenția lui N. Mohov, cine știe, poate nici nu a citit lucrarea, nu a trecut de ochii altui cititor, rămas anonim (în continuare va fi desemnat cu termenul **anonimul**), care și-a notat “observațiile” sale pe paginile respective ale cărții.

Asemenea notițe marginale sunt mult mai importante decât o recenzie publicată. Ele nu erau făcute pentru un cerc larg de cititori. Respectivul anonim al notelor marginale era singur în fața cărții citite, el nota pe marginea cărții exact aceea ce gândea la acel moment, fără a bănuși că aceste însemnări ar putea deveni, la un anumit moment, cunoscute opiniei publice.

Nedumerirea **anonimului** apare chiar pe prima pagină a lucrării citite, unde **autorul** scrie despre lupta “popoarelor din ambele principate” pentru eliberarea de sub jugul turcesc. “Care popoare”, se întreabă **anonimul** în nota marginală. Evident, anonimul a simțit lipsa sintagmei “poporul moldovenesc”.

Pe pagina 8, **autorul**, referindu-se la politica Rusiei în Balcani, o aprecia în sensul că ea, în temei, coincidea cu cea franceză, „susținea lupta Moldovei și Valahiei pentru unire” și, de asemenea, eforturile îndreptate spre independența țării. Și dacă Rusia moșierilor și capitaliștilor reieșea din interesele ei de clasă, Rusia revoluționarilor democrați se conduceau de „interesele poporului român”.

Anonimul subliniază sintagmele, „susținea lupta Moldovei și Valahiei” și, de asemenea, „interesele poporului român”, cuvântul român este luat într-un dreptunghi și unit printr-o săgeată cu două vârfuri cu termenul Moldova, ceea ce desigur, în conceptul **anonimului** nu însemna altceva decât întrebarea: de unde români în Moldova?

Că lucrurile stau anume așa ne spune însemnarea marginală a **anonimului** de la pagina 25. Aici, **autorul** cărții redă opinia istoricului american T. W. Ricker privind unirea Principatelor și subliniază că numitul istoric vedea procesul unirii Moldovei și Valahiei doar ca un rezultat al activității diplomatice a marilor puteri, „dar nu ca o consecință directă a dezvoltării economice și politice interne a principatelor românești”. Și această frază a **autorului** este subliniată de **anonim**. Mai mult chiar: pe însemnarea marginală el se întreabă nedumerit „Parcă până la 1859 în Principatul Moldovei trăiau români?”.

La pagina 35 **autorul** amintește despre rapoartele și depeșele consulilor ruși „din alte orașe românești – Iași (Leks, Karcevski, Iakobson), Galați (Leks, Romanenko), Izmail (Romanenko). **Anonimul** subliniază cuvântul Izmail, iar în nota marginală notează nedumerit: „Așadar, în Izmail trăiau români”, idee care i se pare foarte bizară și pe care, desigur, nu o împărtășește.

Referindu-se la tratatul de pace de la Adrianopol și Regulamentele Organice, **autorul** subliniază că ele au creat condiții economice și politice favorabile pentru comerțul extern al Principatelor Dunărene și dezvoltarea economică rapidă a Moldovei și Valahiei²⁴⁶. **Anonimul** subliniază această afirmație, pune pe câmp un semn de întrebare și notează: „Era Basarabia și Moldova de Vest”. Ceva mai jos²⁴⁷ **autorul** redă articolele I și II ale Convenției din 7/19 august 1858 care prevedea că Moldova și Valahia, ca și mai înainte, își păstrau autonomia sub suzeranitatea sultanului. **Anonimul** intervine și aici cu o notă marginală: „O parte a Moldovei sau Moldova de Vest”, recurgând prin aceasta la un voit fals flagrant, manifestat în tendința de a sublinia individualitatea Basarabiei și „Moldovei de Vest”, care însă, după 1856 nu mai era o realitate politică or, județele de Sud ale Basarabiei, Cahul, Bolgrad și Ismail, erau o parte componentă la aceea ce numește **anonimul** „Moldova de Vest”, adică o pretinsă „Moldovă de Vest” nu exista.

La pagina 54 **autorul** redă, cu referință la *Istoria României*, volumul IV, București, Editura Academiei, 1964, p. 244, și la studiul istoricilor români N. Adăniloae și A. Petric, *Unirea Principatelor române*, București, 1966, p. 23, ideea că burghezia și o parte a boierimii mici și mijlocii, își reformau gospodăria pe baze capitaliste, erau interesați în crearea condițiilor favorabile maxime pentru dezvoltarea industriei naționale, lărgirea pieței interne, înlăturarea concurenților străini și stabilirea dominației lor pe această piață. De aceea ei s-au pronunțat pentru crearea statului Român unitar și independent. Dar în virtutea slăbiciunii economice și temerea de a se sprijini pe masele populare, burghezia încerca realizarea acestor scopuri, în temei, pe cale diplomatică, mizând în primul rând pe ajutorul statelor occidentale. Anume burghezia mică și industrială, a cărei opinie exprima curentul

²⁴⁶ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 43.

²⁴⁷ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 66.

social-politic radical, era acea forță care cel mai consecvent pleda pentru unirea Moldovei și Valahiei și lărgirea autonomiei țării.

Toate aceste idei sunt subliniate de **anonim** și însoțite de o notă marginală foarte „grijulie” față de soarta Basarabiei și locuitorii Moldovei: „Această concluzie aduce vrând-nevrând la cotelopirea Basarabiei și la aceea că în Moldova trăiau români”.

Dar sunt și unele lucruri care îi plac **anonimului**. La pagina 58 **autorul** redă opinia cancelarului austriac Buoli care s-a pronunțat categoric împotriva unirii Principatelor și a declarat, citez cuvintele **autorului**, că „moldovenii sunt una, iar valahii – cu totul alta și că chipurile ei nu doresc formarea unui stat unic. Pe aceeași poziție s-au situat și turcii”. Aceste fraze sunt subliniate de **anonim**, iar faptul că le împărtășește este exprimat de litera **β**, scrisă pe câmpul paginii, ceea ce, desigur, înseamnă *Bene*.

Anonimul nu este satisfăcut nici de faptul cum este prezentat Alexandru Ioan Cuza. La paginile 7-8 **autorul** scrie că după ce în ianuarie 1859 în rezultatul alegerii duble a lui Alexandru Cuza la tronul Moldovei și Valahiei, a fost făcut un pas important pe calea fuziunii acestor principate într-un stat unic, unioniștii români au condus lupta pentru unirea politică și administrativă deplină a Moldovei și Valahiei. **Anonimul** pune un semn mare de întrebare și, printr-o linie perpendiculară pe marginea textului, evidențiază această idee. La pagina 68 **autorul** revine iarăși la personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza și scrie că la 5 ianuarie Adunarea Electivă în Iași, unde majoritatea o aveau părtașii unirii Principatelor, l-a ales domn al Moldovei pe candidatul unioniștilor Alexandru Ioan Cuza și că masele populare au jucat un rol important în alegerea domnului. **Anonimul** subliniază aceste cuvinte, iar pe câmp notează: „De gândit dacă este așa”.

Reflectând opinia duplicitară a consulului rus N. K. Ghirs privind unirea Principatelor **autorul** concluzionează că diplomatul rus spera că apariția pe tronul Principatelor unite a lui Alexandru Cuza – un principe ce provenea dintr-o veche familie boierească, care se ținea puțin într-o parte de grupările burgheze și mai ales de partidul unionist și menținea relații bune cu consuliile ruși, va fi mai puțin primejdios pentru boierii din Principate, decât alegerea unui unionist de orientare antifeudală. **Anonimul** subliniază aceste cuvinte, iar pe câmp apare cunoscuta deja literă **β**, semn că ideea îi place.

În mai multe cazuri **anonimul** nu face nici o însemnare pe marginea paginii citite, el doar evidențiază prin subliniere frazele care nu corespund conceptului lui. Așa, spre exemplu, la pagina 80 **autorul** expune opinia conform căreia diplomația napoleoniană era preocupată nu atât de realizarea dorințelor poporului român, cât de atingerea scopurilor sale proprii, anonimul subliniind sintagma „poporului român”. De asemenea, **autorul** scrie despre ministrul afacerilor externe moldovean, „cunoscutul poet român Vasile Alexandri”²⁴⁸, ultima frază de asemenea este subliniată de **anonim**.

O bună parte din lucrarea **autorului** nu a fost totuși citită de **anonim**: cel puțin nu este nici cel mai mic semn că el ar fi citit capitolele III, IV și V, cuprinse între paginile 103-202. Aceste semne apar iarăși abia în capitolul VI, ultima parte a acestei lucrări.

Relatând poziția revoluționarului democrat rus N. G. Cernâșevski privind evenimentele din anul 1859 în Principatele Dunărene²⁴⁹, **autorul** subliniază că, în temei, el, Cernâșevski, a reușit să dea o apreciere corectă a acestor evenimente, într-un tot era de partea moldovenilor și valahilor care luptau pentru unirea Principatelor și prezintă următorul fragment din opera lui N. Cernâșevski: „Rusia împărtășea (simpatiza) dorința neamului românesc să se unească într-un singur stat. Simpatia trece ușor în speranță”. Doar **anonimul** nu este de acord cu aceasta, sintagma „neamul românesc” îl supără: el subliniază cuvintele lui Cernâșevski și pune pe câmp un semn mare de întrebare.

Prezentând poziția lui N. Cernâșevski privind rolul personalității în istorie²⁵⁰, **autorul** afirmă că el, Cernâșevski, făcea aprecierea adecvată lui Alexandru Cuza, observând că pe el „pe deplin putea conta nația, care dorea să se unească”. Și această frază nu este pe placul **anonimului**: el o subliniază iar pe câmp pune iarăși un semn de întrebare, semn că nicidecum nu putea fi o singură nație, ci două, moldovenească și română.

Prezentând în continuare²⁵¹ opinia lui N. Cernâșevski, **autorul** scrie că el, Cernâșevski, a încercat să stabilească premisele istorice și economice ale unirii principatelor, pe care le-a văzut nu numai în „sentimentele naționale”, care au dat naștere tendinței moldovenilor și valahilor de a se uni într-un singur stat, dar și în „circumstanțe pur materiale ...”, chiar cu caracter gospodăresc (economic). **Anonimul**

²⁴⁸ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 90.

²⁴⁹ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 206.

²⁵⁰ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 208.

²⁵¹ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 208.

subliniază și aceste fraze, iar pe câmpul paginii ne promite: „Trebuie de gândit”.

Autorul se oprește și la polemica dintre revoluționarul democrat A. I. Herțen și V. Kelisiev²⁵², menționând că ultimul s-a retras de la mișcarea revoluționară, a trecut pe pozițiile țarismului și în corespondențele sale din Iași, plasate în ziarul „Golos”, se pronunța împotriva „depravării” poporului român cu „doctrine filosofice din secolul al XVIII-lea” și, mai mult chiar, a început să propage ideea **unirii Moldovei de peste Prut la Rusia țaristă**.

A. I. Herțen s-a pronunțat împotriva unui asemenea „patriotism malign”, cum îl numea el, și, în articolul „Prima preîntâmpinare” scria: „Oare într-adevăr moldovenii au dorit totuși să se unească cu Rusia? Știți voi oare bine pe românește (*po rumanski*)? ... scrieți atât de vioi și de amabil, că nouă ne va fi milă, dacă patriotismul malign vă va îmbrânci de la căile drepte ale rațiunii în labirintele unirilor și însușirilor. Întâi de toate Rusia trebuie să se purifice și să se schimbe și apoi să modifice hotarele și să se amestece în treburi străine”. **Anonimul** subliniază toate aceste fraze, iar pe câmpul paginii pune un semn de întrebare mare, semn că iarăși nu este de acord cu toate acestea.

Autorul se referă și la unele publicații din jurnalul „*Russkoe slovo*”, printre ele fiind și articolul „Politica”, semnat G. B., care, probabil, crede **autorul**, era G. E. Blagosvetov, articol în care este salutată lupta Moldovei și Valahiei pentru unire și scria: „... cum râurile eșite din albiile lor din cauza unor schimbări fizice întâmplătoare, iarăși se întorc în hotarele anterioare, așa și popoarele, delimitate de circumstanțele istorice și de caprizele diplomatice, se străduie să intre în formele lor naturale ... Insulele Ionice sau popoarele dunărene caută o simplă fuziune națională”, subliniind că tendința spre unire a naționalităților nominalizate este absolut legitimă²⁵³.

Anonimul a văzut și în aceste cuvinte o mare primejdie; ele sunt subliniate, pe marginea paginii este pus un mare semn de întrebare, însoțit de o scurtă notă: „Aluzie la Basarabia”.

Așadar, crescut și educat în spiritul revoluționarismului, în spiritul venerării mișcării revoluționare și a revoluțiilor, programele cărora vizau și dezrobirea popoarelor Rusiei țariste, **anonimul** sovietic nu acceptă opiniile celor mai iluștri reprezentanți ai revoluționarilor democrați, cum erau ei apreciați, atunci când aceștea, în conceptul deformat al

²⁵² E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 217-218.

²⁵³ E. E. Чертан, *Русско-румынские отношения в 1859-1863 годах*, Кишинев, 1968, с. 218.

anonymului, „atentau” la integritatea teritorială a Imperiului țarist și criticau tendințele anexioniste ale acestuia, plasându-se în așa fel, pe poziția unui apărător fidel al fostului Imperiu Rus și a succesorului său, sovietic.

Aceasta este imaginea cultivată despre Basarabia și despre România de către ideologia comunistă, imagine care a pătruns adânc în mentalitatea unui „cenzor” neoficial, moldovenist înveterat, rămas aici în anonim.

Logica **anonymului** este destul de simplă și se reduce, în esență la următoarele:

- negarea faptului că locuitorii Moldovei de până la 1859 erau români, localitățile de aici nicidecum nu pot fi apreciate drept românești și deci, în ele nu puteau locui români.
- Basarabia ar fi o individualitate aparte, o altă Moldovă decât „Moldova de Vest”, deși la momentul dat, 1856-1863, sudul Basarabiei era încadrat la Țara Moldovei, apoi la Principatele Unite și la România.
- Este admirat tacit faptul că autoritățile țariste au „eliberat” Basarabia și orice aluzie la existența unei situații obiective generale că popoarele dezbinat caută să se unească, este interpretată drept tentativă de cucerire a Basarabiei

Acestea sunt notițele marginale ale **anonymului** pe marginea cărții citite, notițe care atestă un „moldovenism” destul de primitiv, trăsătura principală a căruia ar fi ignoranța și postura de apărător al unor interese imperiale străine, și, de asemenea, o românofobie exacerbată a acestuia care, în acest caz concret, depășește cu mult cenzura sovietică oficială de la sfârșitul deceniului șapte al secolului al XX-lea. Meurs, desigur este departe de a înțelege toate acestea... .

Pornit, la începutul capitolului, ca un adevărat cruciat, dar într-o „dublă cruciadă”: „împotriva explicației unicecauzale și unidirecționale a relației istoriografiei moldovenești cu revendicările politice și istorice ale României asupra Basarabiei” (problema deja este pusă unilateral de Meurs, fiindcă existau și revendicările politice și istorice ale URSS asupra Basarabiei – I. E.), dar și „împotriva abordării occidentale strict funcționaliste a istoriografiei sovietice”, istoriografie pe care, după cum s-a arătat, Meurs, nu o cunoaște, înarmat cu trei seturi de instrumente, de fapt cunoscute de când lumea, dar exprimate într-o brumoașă frazeologie, apreciate chiar de Meurs drept „mai sofisticate”²⁵⁴, tot

²⁵⁴ Meurs, 1996, p. 174.

acestea sunt și, cum am arătat deja, așa-numitele noile „concepte și modele la analiza scrierii istorice sovietice”, autorul formulează practic, o singură concluzie. Concluzia pe care Meurs o desprinde din descrierea sa este că, „schimbarea subtilă și tendințele contradictorii în termenii atașamentului și ideologiilor” descrise „nu pot fi concepute ca un proces controlat prin directive politice de la Moscova sau Chișinău”, „aceste schimbări au fost adesea rezultatul evoluțiilor din însuși procesul scrierii istoriei sau au oglindit climatul politic într-un mod mai complex”, concluzii care nu pot fi calificate cu alt termen decât drept naive, în pofida instrumentelor sofisticate pe care le-a utilizat. Instrumentele de cercetare sunt foarte binevenite, dar este necesară o amplă cunoaștere a realităților sovietice, străine totalmente lui Meurs, la care se adaugă necunoașterea surselor respective. În general, documentele de partid și ale Ministerelor Educației din RSSM și din URSS nu au fost studiate de Meurs, așa că „geniala” sa concluzie nu are absolut nimic cu realitatea.

Ultimul compartiment al acestui capitol, intitulat *Zorile istoriografiei moldovenești* începe cu fraza următoare: „Epoca lui Gorbaciov a marcat un *amurg* al istoriografiei moldovenești”. Situația este chiar amuzantă. Oare chiar în conceptul occidental *zorile* să semnifice *amurg*? Amurgul îl putem constata pentru istoriografia comunistă moldovenească, cât privește istoriografia necomunistă moldovenească, termenul cel mai potrivit pentru aprecierea ei ar fi cel de *resurrecție*. Penuria surselor istoriografice publicate în perioada gorbaciovistă (doar patru la număr, două publicate la Moscova, una la Talin și una la Chișinău), utilizate de Meurs, nu i-au permis să înțeleagă modificările intervenite în istoriografia din Republica Moldova. Autorul expune opinia lui I. Levit²⁵⁵, pe care o prezintă ca „o nouă interpretare”, care ar fi fost exprimată de acesta, „cu mândrie”, în anul 1990, dar referința este făcută la un studiu al lui A. S. Orlov, publicat la Moscova în 1991, la D. A. Loeber cu un studiu publicat la Talin în 1989 și la *The Pact Molotov-Ribbentrop*, publicat la Chișinău în 1991. În *Bibliografia* de la sfârșitul lucrării, misterioasa lucrare a lui I. Levit din 1990 de asemenea lipsește. Cât privește noutatea interpretării, este de remarcat că în realitate este vorba de o adaptare a interpretării comuniste a anului 1812 – în pofida scopurilor subiective, de cucerire ale țarismului, în mod obiectiv alipirea Basarabiei la Rusia a avut consecințe progresiste și a corespuns voinței seculare a poporului moldovenesc. În privința

²⁵⁵ Meurs, 1996, p. 235.

consecințelor „stânjenitoare în cel mai înalt grad pentru istoricii moldoveni”, „efortul lor disperat de a repara paguba”, în legătură cu publicarea *Protocolului adițional secret* din 23 august 1939, nu putem fi siguri, fiindcă respectivul document era demult publicat în Occident și istoricii de talia lui I. Levit, cu studii la subiect²⁵⁶, cunoșteau foarte bine acest lucru²⁵⁷ și nu aveau motive să fie puternic impresionați. Cu atât mai mult că prevederile referitor la Basarabia, anterior fusese publicate și în studiile istorice din România.

Straniul mod de interpretare a evenimentelor de către Meurs apare și în fraza: „În Republica Moldova moldovenii s-au opus găgăuzilor din sud ca și rușilor și ucrainenilor de pe malul stâng”²⁵⁸. Se știe foarte bine că lucrurile stau invers, etniile menționate s-au opus politicii (limba română – limbă de stat, grafia latină etc.) promovate de autoritățile politice de la Chișinău și au manifestat tendințe separatiste.

Impietatea lui Meurs atinge cota maximă atunci când moldovenii care pledează pentru unirea cu România, „românofili”, sunt catalogați drept „o mică dar zgomotoasă și radicală minoritate”²⁵⁹. Stranie situație, chiar și pentru profesorul universitar Anatol Petrencu, care, mulțumit de două ori²⁶⁰ de către Meurs²⁶¹ pentru că a contribuit la lucrarea acestuia cu „comentarii asupra versiunilor inițiale” ale cărții, i-a sugerat „lecturi suplimentare”, i-a oferit „importante informații și idei”, pentru care fapt beneficiază de mulțumirile meritate. Dar cine este în cele din urmă profesorul Anatol Petrencu și mulți alții: un partizan al unei mici minorități, un radical și un zgomotos, care, după pronosticul clarvăzătorului Meurs va „reveni la interpretările

²⁵⁶ Vezi spre exemplu studiul Б. М. Колкер, И. Э. Левит *Внешняя политика Румынии и румыно-советские отношения, Сентябрь 1939 — июнь 1941*, Москва: Наука, 1971.

²⁵⁷ A se vedea și culegerea de studii, *Împotriva falsificatorilor burghezi ai istoriei și culturii poporului moldovenesc*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1974, p. 31 (în grafie chirilică). Modul calm de apreciere a istoriografiei burgheze de către I. M. Bagrin pe acest subiect, în opinia mea, vorbește despre faptul că autorul era absolut conștient de existența reală a acestui document, dar recunoașterea acestei realități, ar fi avut consecințe drastice pentru autor. Conform liniei trasate de Partidului Comunist, existența *Protocolului adițional secret* trebuia criticată. Iată acest pasaj: „În istoriografia burgheză putem întâlni foarte des afirmația că, chipurile, în timpul semnării acestui pact Uniunea Sovietică și-a exprimat cointeresarea în problema Basarabiei. Uniunea Sovietică, însă, nici odată nu și-a ascuns cointeresarea în eliberarea poporului frate al Basarabiei ...”.

²⁵⁸ Meurs, 1996, p. 235.

²⁵⁹ Meurs, 1996, p. 236.

²⁶⁰ Mulțumirile lui Meurs aduse prestigioșilor istoricilor români la paginile 11-12, contribuțiile cărora sunt ulterior catalogate „amalgam de naționalism și comunism”, nu costă nici o ceapă degerată, or, numele acestor istorici sunt utilizate de acesta pentru a da o pondere „științifică” aberațiilor sale în fața cititorului occidental. În acest context nici nu-mi închipui, cum de au fost ei în stare să-i dea lui Meurs sfaturi utile în realizarea scriiturii sale?

²⁶¹ Meurs, 1996, p. 11-12.

tradiționale naționaliste românești și comunist-naționale”. Astfel, conform prognozelor lui Meurs, un viitor cumplit îi așteaptă pe acești radicali și zgomotoși!

Trebuie să constatăm și faptul că sensibilul subiect al minorităților este abordat de Meurs destul de insensibil. Cu atât mai mult că pe copertă Meurs ne anunță că își continuă cercetările, desigur științifice, pe tema *Minoritățile rusești în statele succesoare Uniunii Sovietice*. Această formulare este de-a dreptul anapoda. Ori, despre câte „minorități rusești” poate fi vorba în statele „succesoare Uniunii Sovietice”? Rămân cu speranța că dacă totuși Meurs va găsi aceste multe „minorități rusești”, ele să nu fie apreciate cu sintagma „o mică dar zgomotoasă și radicală minoritate”²⁶².

În același timp, acei care „propun independența”, conform prezicerilor autorului, pot să se alăture comuniștilor și să accepte afirmația acestora referitoare la „identitatea națională moldovenească” pentru a legitima „statalitatea independentă” și chiar dacă istoriografia comunistă „poate fi moartă”, opiniile comuniste referitoare la istoria Moldovei „vor rămâne parte constitutivă dintr-un domeniu al divagației fără sfârșit”²⁶³. Cât privește divagația²⁶⁴, este de remarcat că și întreaga scriitură a lui Meurs este o divagație, adică o îndepărtare de la subiectul propus în titlul cărții.

Analiza cantitativă a studiilor istoricilor sovietici moldoveni utilizate de către Meurs în acest capitol înserat pe 64 de pagini și intitulat *Istoriografia moldovenească* ne oferă un tablou destul de interesant. Autorul a utilizat două volume *Indice al literaturii sovietice*, care includ publicațiile dintre anii 1918-1980, trei autori ruși de până la 1918, câțiva autori români, circa zece articole din *Enciclopedii*, o lucrare în stil comunist a doi exilați basarabeni, șase studii publicate în RASSM, circa 30 de studii publicate în RSSM, câteva studii publicate la Moscova și câteva studii publicate de specialiști din Occident. De aici și calitatea respectivă a capitolului dat, care nici pe departe nu reflectă *Istoriografia moldovenească*, ci doar unele crâmpoșe ale acesteia.

²⁶² O apreciere a situației minorității ruse din Republica Moldova este făcută de istoricul german A. U. Gabanyi la care face referință Mircea Druc în interviul acordat lui Viorel Patrichi: „În Republica Moldova, cu ocazia Declarației de independență, s-a produs o schimbare fundamentală și specială, în sensul că minoritatea etnică rusă, care însă controla totul în acest stat, și-a pierdut privilegiile avute în imperiul sovietic și a devenit minoritate și din punct de vedere politic, social, ideologic ... Această minoritate, până de curând dominantă în Republica Moldova, consideră că pierderea unor privilegii este o încălcare a drepturilor sale legitime” (Rost, nr. 93, noiembrie 2010, p. 25).

²⁶³ Meurs, 1996, p. 236.

²⁶⁴ Conform *Dicționarului explicative a limbii române*, termenul *divagație* înseamnă *îndepărtare de la o temă, de la un subiect etc.*

Capitolul cinci

**în care Meurs repetă (inversat) și puțin modificat
titlul cărții lui Vlad Georgescu²⁶⁵ și crede că a
înțeles problema *Istoriei și politicii în România*,
mai bine decât acesta, de aceea s-a încumetat să o
explice și altora**

Inițial, Meurs încearcă să se descurce în orientarea internă și externă a României după 1964, în sensul ce a fost aceasta, „curs independent” sau „autonom” și ne spune că este vorba de „un curs deosebit și autonom”²⁶⁶, „autonom”²⁶⁷. Autorul pornește „de la prezumția că până și într-un stat dictatorial, ideologia și tradițiile științifice pot fi adesea în afara controlului politic”. De asemenea, se afirmă că în România, mai mult decât în Republica Moldova (de fapt RSSM – I. E.), „ideologia naționalistă a corupt și a înlocuit ideologia comunistă”²⁶⁸, adică și în RSSM ar fi avut loc acest fenomen, dar într-o măsură ceva mai mică. De fapt, mai sus am arătat că opiniile lui Meurs privind ideologiile naționalistă și comunistă, abordate de dânsul la p. 179-180 și întemeiate pe termenii utilizați pentru desemnarea locuitorilor din Moldova, sunt cusute cu ață albă. Se crează impresia că Meurs nici nu-și dă seama ce însemna manifestarea de „naționalism” în fosta RSS Moldovenească, de aceea orice cititor din Republica Moldova nu va percepe ideea de corupere și înlocuire a ideologiei comuniste cu ideologia naționalistă, chiar și într-o măsură destul de mică.

Cred că este prea categorică afirmația lui Meurs că România este „stat balcanic”²⁶⁹, în general se admite că doar o mică parte a țării, cca 6%, ar intra în arealul balcanic.

Meurs descoperă rădăcinile „naționalismului românesc” în cronicile din secolul al XVIII-lea, autorii cărora „subliniaseră deja descendența comună”²⁷⁰ a locuitorilor din principatele Moldovei, Transilvaniei și Valahiei”, dar el devine o forță politică abia în secolul al XIX-

²⁶⁵ Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români 1944-1977*, Ediție îngrijită și postfață de Radu Popa, București, Humanitas, 2008. Alte ediții au ieșit la München în anii 1981 și 1983.

²⁶⁶ Meurs, 1996, p. 237.

²⁶⁷ Meurs, 1996, p. 238.

²⁶⁸ Meurs, 1996, p. 238.

²⁶⁹ Meurs, 1996, p. 238.

²⁷⁰ Oare chiar faptul că acei cărturari moldoveni din secolul al XVII-lea, laici și eclesiastici, care au sesizat originea comună a locuitorilor din cele trei țări românești, să fi pus bazele „naționalismului românesc”?

lea²⁷¹. De fapt, dacă judecăm ca și Meurs și căutăm serios rădăcinile „naționalismului românesc”, o parte componentă a căruia ar fi „descendența comună”, noi trebuie să ne adresăm cărturarilor bizantini, în primul rând lui Constantin al VII-lea Porfirogenetul (912-959) care, în lucrarea sa *Despre administrarea imperiului*, preciza că „aceștia se mai numesc și romani pentru că au venit din Roma și poartă acest nume până în ziua de astăzi”. El este primul care a semnalat originea romană a unei părți a locuitorilor din Imperiul Bizantin²⁷². Urmează cronicarul din secolul al XII-lea Ioan Kynnamos, care a străbătut teritoriile nord-dunărene și afirma despre locuitori că „se zice că sunt coloni veniți demult din Italia”. Istoricul Adolf Armbruster aprecia informația în felul următor: “Ne aflăm aici înaintea primei dovezi despre conștiința originii romane la românii nord-dunăreni”²⁷³. Istoricul mai subliniază un fapt, semnificativ în opinia sa, anume că autorul bizantin “nu revendica pentru el paternitatea constatării”, ci sublinia că “se zice” că ei sunt urmașii colonilor romani ceea ce atestă că informația parvine de la un ostaș care a participat la expediție în nordul Dunării sau chiar de la Ioan Kynnamos, care au cunoscut populația din nordul Dunării²⁷⁴.

Cu alte cuvinte, rădăcina “naționalismului românesc” se află chiar în rândul populației purtătoare a acestui nume, român, urmașă a romanilor veniți pe aceste meleaguri și care nu poartă absolut nici o vină că se numesc români. Nu este cazul să repet numeroasele surse care atestă “descendența comună” a locuitorilor din cele trei țări, Moldova, Transilvania și Țara Românească, totuși trebuie menționat numele lui Nicolae Olahus cu a sa *Hungarica* (1536) în care el susține descendența din romani, unitatea de neam, limbă, obiceiuri și religie a românilor. Ideea “descendenței comune” a fost împărtășită și de marii cronicari și cărturari moldoveni, Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, care se considerau români și care, dacă judecăm ca și Meurs, de asemenea, au stat la rădăcinile “naționalismului românesc”.

Nu poate fi împărtășită nici ideea că elitele politice din Moldova și Țara Românească “nu erau în contact cu civilizația europeană”, fiind

²⁷¹ Meurs, 1996, p. 239.

²⁷² A se vedea analiza competentă a istoricului Adolf Armbruster în studiul *Romanitatea românilor, Istoria unei idei*, Ediția a II revăzută și adăugită, București, Ediția Enciclopedică, 1993, p. 24-26

²⁷³ Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Ediția a II revăzută și adăugită, București, Ediția Enciclopedică, 1993, p. 31.

²⁷⁴ Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Ediția a II revăzută și adăugită, București, Ediția Enciclopedică, 1993, p. 31.

preocupate doar de lupta împotriva otomanilor²⁷⁵. În acest context nu trebuie să uităm de activitatea Academiei domnești din București și Iași, de numeroasele traduceri a manualelor din diferite limbi străine de către cărturarii locali, printre care un loc de frunte îl ocupă Amfilohie Hotiniul (cca 1730-1800)²⁷⁶. Gheorghe Caragață²⁷⁷, citat de A. Babii, aprecia că activitatea lui Amfilohie Hotiniul “denotă faptul pătrunderii – până în sânul bisericii – a unui spirit european nou în atmosfera secolului”²⁷⁸.

Meurs mai crede că conceptul național-statal, acceptat de tinerii boieri care au studiat la Paris a fost folosit de ei doar “pentru a se sprijini pe el în lupta împotriva sultanului”²⁷⁹. Dar lupta nu se ducea de dragul luptei, ci pentru înlăturarea suzeranității otomane și obținerea independenței statale, luptă care s-a dus nu numai în secolul al XIX-lea, ci și în secolele anterioare. Anume de aceea avem acea “adânc înrădăcinată devoțiune pentru idealul statului național independent”²⁸⁰ la elita politică a principatelor.

Nu s-a lămurit Meurs nici în problema cine a inventat mitul națiunii moldovenești. La pagina 243, referința 11, după ce prezintă, destul de simplist, “naționalismul românesc”, care ar fi fost unica ideologie care a dominat politica statului, condusă de “mici grupări de indivizi puternici, precum clanul Brătianu²⁸¹, în locul partidelor instituționalizate”²⁸² și care ar fi dus la izolarea României²⁸³, Meurs scrie: “Cum se susține în capitolul al patrulea, Cominternul a inventat mitul națiunii moldovene la mijlocul anului '20”. Am revenit iarăși

²⁷⁵ Meurs, 1996, p. 239.

²⁷⁶ *Gramatica teologhicească scoasă în limba moldovenească de pe Bogoslovia lui Platon, arhiepiscopul de Moscova*. Iași, 1795; *De obște Geografie pe limba moldovenească, scoasă de pe Geografia lui Buffier*. Iași, 1795; *Elemente aritmetice*. Iași, 1795. Ultimile două lucrări sunt traduse din limba italiană.

²⁷⁷ Scurte date biografice a se vedea în studiul lui Ioan Dănilă, *Romanitate, românitare, romanistică în cazul Gheorghe Caragață* (http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:Aho-y-raA7gJ:www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari2/loan%2520Danila.pdf+G.Caragata&hl=mo&gl=md&pid=bl&srcid=ADGEESJtstJgQnlg-zH2EF4kJ_eVuFWnE2na3mo-pPPLzBo55I9KK8gDwGdHowfJTISBixdJ71buxfwkDR2iDlonNz5Wh3TL7MlffYI-aafeg7mh4Zav9DJC3aX4E4233_VkDeTaL3p&sig=AHIEtbSUTxPjvrg-NDGaQFCEvLeL3X1vA) (ultima accesare 15 noiembrie 2011).

²⁷⁸ A. Babii, *Amfilohie Hotiniul*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1990, p. 69 (în grafie chirilică).

²⁷⁹ Meurs, 1996, p. 239.

²⁸⁰ Meurs, 1996, p. 239.

²⁸¹ La pagina 260 este amintit George Brătianu, descendent al “dinastiei Brătianu”.

²⁸² Se uită de fapt că Ion C. Brătianu a fost primul președinte al PNL, urmat de alți membri ai acestei familii, dar și de Dimitrie Sturdza și Ion G. Duca, asasinat de legionari. Ultimul din familia Brătianu, Constantin I. C. Brătianu, a fost înțemnițat de autoritățile comuniste la penitenciarul Sighet, unde a decedat. Dintre celelalte partide din perioada interbelică pot fi menționate Partidul Național Liberal, Partidul Național Tărănesc, Partidul Naționalist-Democrat, Garda de Fier etc.

²⁸³ Meurs, 1996, p. 240-242.

la capitolul patru unde află că mitul respectiv a fost pe larg discutat de Meurs în capitolul trei²⁸⁴. Mă întorc la capitolul trei ca să află că “conceptul de popor moldovean ca o națiune în sine” a fost o invenție țaristă²⁸⁵. La pagina 137 citim că liderii sovietici au fost acei care “au creat” o națiune moldovenească. Revin iarăși la capitolul patru și la pagina 191, unde Meurs scrie despre Comitetul Științific Moldovenesc instituit în anul 1928 și aminește de un alt comitet, creat la sfârșitul anului 1925, cu precizarea în referința 47: “Acest comitet era foarte probabil în legătură cu dezbaterile ce se purtau în Comintern privitoare la Basarabia și națiunea moldovenească”. Nu pot decât să las cititorul singur în fața dilemei, cum a înțeles Meurs problema, cine a inventat mitul națiunii moldovene? Deci pot să constat doar faptul că Meurs nu s-a isprăvit cu sarcina dată.

Conform afirmațiilor lui Meurs, există argumente serioase că la începutul anului 1964 Hrușciov a redeschis problema Transilvaniei și, prin aceasta, a amenințat integritatea teritorială a României²⁸⁶, fără ca autorul să prezinte aceste argumente sau să facă referințe la sursele respective, dar și fără să facă o *apreciere* (subl. – I. E.) a acestui act al liderului de la Kremlin. Meurs evidențiază că “România nu și-ar fi prezentat niciodată pretențiile ei asupra Basarabiei”, dacă nu ar fi existat pretenția anterioară sovieto-maghiară asupra Transilvaniei. Nici în acest caz, acțiunea comună sovieto-maghiară nu beneficiază de o *apreciere* (subl. – I. E.) a autorului. Ceva mai jos, Meurs informează cititorul că drept “răspuns la *amenințarea* (subl. – I. E.) (în sfârșit, acțiunea este apreciată drept *amenințare* – I. E.) Moscovei, delegația română condusă de Ion Maurer a cerut la 6 iulie restituirea Basarabiei”, provocând prin aceasta “un gust amar” lui Hrușciov, cu atât mai mult că cererea românilor a fost sprijinită și de China. În cazul de față, Meurs nu ezită să *aprecieze* (subl. – I. E.) gestul României ca o acțiune care “era pe cursul reînvierii generale a naționalismului românesc în 1963 și 1964”. Acțiunile politicianilor și istoricilor români de la mijlocul anilor '60 sunt apreciate drept “calomniatoare”.

Așadar, atitudinea “obiectivă” și “echilibrată” a lui Meurs față de aceste momente apare în toată splendoarea ei: nici o *apreciere* acțiunilor sovieto-maghiare, cu excepția celei sovietice, calificată drept *amenințare*, în schimb partea română beneficiază de ele din plin, în

²⁸⁴ Meurs, 1996, p. 176.

²⁸⁵ Meurs, 1996, p. 135.

²⁸⁶ Meurs, 1996, p. 247.

pofida faptului că Meurs face o remarcă destul de interesantă: “Trebuie remarcat că România nu și-ar fi prezentat niciodată pretențiile ei asupra Basarabiei fără să existe o pretenție anterioară sovieto-maghiară asupra Transilvaniei”²⁸⁷. Este cât se poate de clar că apele au fost “tulburate” de acțiunile sovieto-maghiare, dar, în loc să discute la rece aceste evenimente destul de fierbinți, în toiul cărora România trebuia să-și apere integritatea statală, Meurs le utilizează pentru ... demonstrarea “naționalismului românesc”. Năluca “naționalismului românesc” constituie un atribut constant al cărții lui Meurs.

Mai mult chiar, acest naționalism românesc este prezentat de autor ca o trăsătură caracteristică, înăscută, a poporului roman: “Gheorghiu-Dej profita tot mai mult *de sentimentele tradițional naționaliste ale populației* (subl. – I. E.)”²⁸⁸, evident, ale populației românești, pentru a-și consolida puterea, iar în anul 1964 “acest naționalism a dobândit chiar unele accente antiruse”²⁸⁹, prin publicarea manuscriselor inedite ale lui Karl Marx²⁹⁰.

Desigur, în acest context, apare întrebarea, ce vină poartă Andrei Oțetea, Academia Română sub a cărei egidă au fost publicate *Însemnările despre români* de faptul că “tonul pasajelor” lui Marx era antirus și condamna anexarea Basarabiei de la 1812?

Nu cred că utilizarea acestei lucrări a lui Karl Marx în “argumentarea” “naționalismului românesc” antirus este cea mai reușită întreprindere a lui Meurs. Dimpotrivă, aici ar trebui de atenționat asupra faptului, cum era utilizat marxismul de către conducerea comunistă de la Kremlin: atunci când el nu atenta la tendințele imperiale ale Rusiei țariste, învățătura marxistă era valabilă, dar atunci când aprecierile lui Marx criticau politica externă a Rusiei țariste, ele erau cu grijă ascunse chiar de acei care își propusesese să construiască societatea comunistă, bazată pe învățătura marxist-leninistă. Spre exemplu, studiul lui Karl Marx, *Diplomația secretă din secolul al XVIII-lea* a fost publicat în limba rusă abia în anii '60²⁹¹. Alte studii ale lui Marx, care conțineau

²⁸⁷ Meurs, 1996, p. 247.

²⁸⁸ La pagina 250 Meurs chiar utilizează sintagma “naționalismul popular”.

²⁸⁹ Meurs, 1996, p. 248.

²⁹⁰ K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, București, 1964.

²⁹¹ Comentariile pe acest subiect vezi studiul academicianului rus Юрий Афанасьев, *Я хотел бы увидеть Россию расколдованной*, (<http://www.novayagazeta.ru/politics/44939.html?print=1>) (ultima accesare 14 octombrie 2011), material publicat în: *Новая Газета* pe 27 mai 2009. Iată textul care interesează aici: „А в полном собрании сочинений К. Маркса и Ф. Энгельса не оказалось работы Маркса «История дипломатии в XVIII веке», ее опубликовали только во времена «оттепели», в 1960-х годах в журнале «Вопросы истории». Почему цензурировали Маркса? Опять же — «в

aprecieri ale situației Țărilor Române, ce nu corespundeau politicii autorităților sovietice, erau de asemenea ascunse cu grijă. Aduc iarăși doar un exemplu, anume aprecierea făcută de către Karl Marx statutului juridic al țărilor române în sistemul Imperiului Otoman, considerate de către acesta drept state suverane aflate sub suzeranitatea Porții căreia îi plătesc tribut, apreciere citată ultima dată în istoriografia sovietică în anul 1964. Ulterior, istoricii sovietici au recurs la alte citate, mai bine zis frânturi de citate din operele lui Marx, oricum studiile lor trebuiau scrise din punct de vedere marxist, în care se aprecia dur “despotismul oriental”, care a provocat numeroase pagube țărilor române aflate sub “dominație otomană”.

Nicolae Iorga și Gheorghe Brătianu sunt plasați de către Meurs la compartimentul *Școala naționalistă*, ulterior în text fiind inclus și Constantin C. Giurescu²⁹². Pretenția autorului este destul de mare, dar judecând după referințele de subsol pe care le face, cunoașterea operei istorice a acestora este nulă. N. Iorga, conform lui Meurs, chiar își «apăra cu ardoare statul „lui” național românesc»²⁹³. Oare chiar să fi avut și marele istoric Iorga obiceiul lui Meurs, care scrie despre “modelul meu”? Să fi înțeles oare marele istoric Nicolae Iorga statul “lui” cu aceiași aroganță nedisimulată, cu care un oarecare Meurs înțelege sintagma “modelul meu”?

Și încă ceva. Opera istorică a lui Gheorghe Brătianu și Constantin C. Giurescu, dar a lui Nicolae Iorga îndeosebi, a fost destul de vastă și consacrată celor mai diferite probleme. Fără îndoială, au fost broșuri, cum scrie Meurs, chemate să argumenteze realitățile politice din România interbelică, dar au fost și studii strălucite de analiză obiectivă a proceselor istorice, studii care, cel mai probabil, vor rămâne pentru totdeauna necunoscute autorului olandez. De aceea, catalogarea acestora doar ca naționaliști, fără a le cunoaște studiile istorice,

интересах», потому что он вторгся в святая святых нашей самобытности: заговорил о сомнительной нравственности и неприглядной природе княжеской власти на Руси, высказал свое мнение о причинах возвышения Москвы. Изымалось или маргинализировалось все, что хоть чуточку отходило от «основной линии» партии. В течение всего периода советской власти сущностная отечественная история так и осталась в недостижимости не только для массового общественного сознания, но и для правящей элиты, включая обслуживающую элиту — советскую интеллигенцию. Не изменилась ситуация в данном отношении и до сих пор”. Adică până în anul 2009! Să ținem cont de faptul că este aprecierea unui academician rus, care, fără îndoială, cunoaște situația mai bine decât un oarecare Meurs.

²⁹² Spre nefericirea sa, Constantin C. Giurescu nimereste și în „școala comunistă națională” (Meurs, 1996, p. 265).

²⁹³ Meurs, 1996, p. 259.

este pur și simplu o manifestare a lipsei totale de bun simț. Despre profesionalism, foarte necesar istoricului, în acest caz, nici nu poate fi vorba.

Meurs, în totală necunoștință de cauză, îl plasează pe Titu Maiorescu în rândul „unor faimoși istorici”, alături de Alexandru Xenopol și Nicolae Iorga²⁹⁴. În realitate, Titu Maiorescu a fost critic literar, chiar un critic al literaturii istorice, dar nu un istoric profesionist, așa cum au fost A. Xenopol și N. Iorga.

După 33 de pagini din acest capitol, în sfârșit, Meurs începând cu p. 269, revine cu compartimentul *Chestiunea Basarabiei*, prezentată pe următoarele 25 de pagini. În prima parte, *Marx și românii*²⁹⁵, Meurs informează de patru ori cititorul că *Însemnările* au fost publicate în 1964, repetare absolut inutilă, că Marx prezintă două argumente în favoarea pretenției românești asupra Basarabiei, că Marx sugera că locuitorii Basarabiei sunt români și nu moldoveni, aceasta fiind apreciată de Meurs drept „declarație politică” (ca să vezi, cu se ocupa Marx, făcea declarații politice în favoarea românilor!- I. E.), ca de altfel însăși publicarea cărții, care, de asemenea, este apreciată drept „acțiune de publicare, cu caracter politic”²⁹⁶ (de ce publicarea altor lucrări ale lui Marx nu au caracter politic? Evident, *se vrea* ca anume publicarea acestei lucrări, care nu convine, să aibă caracter politic – I. E.), dar și „acțiune îndrăzneată a istoricilor români”, care „nu implică în mod necesar rațiuni *cinice* din partea istoricilor”, care au publicat manuscrisul, ci, doar ... criminale, fiindcă, conchide Meurs, „doi dintre istoricii implicați în publicarea manuscriselor s-au întors mai târziu la *locul crimei* (subl. – I. E.)”. La acestea se adaugă ceva mai mult de două pagini din arhiva Radio Europa Liberă referitoare la istoricul descoperirii manuscriselor și declarația că istoricii români atrași în publicarea manuscriselor lui Marx au fost implicați „în politizarea istoriografiei”.

Publicarea de către Constantin C. Giurescu în lucrarea *Târguri și orașe*²⁹⁷ din 1966 (de fapt cartea a apărut în 1967 – I. E.) a unei hărți

²⁹⁴ Meurs, 1996, p. 265. De fapt ce să ne mai mirăm de “profunde” cunoștințe ale lui Meurs, dacă și istoricul turc H. Inalcik apare tot ca istoric român (Meurs, 1996, p. 360).

²⁹⁵ Meurs, 1996, p. 270-277.

²⁹⁶ Cred că ar fi la locul ei întrebarea dacă, în general publicarea operelor lui Marx, Enghels și Lenin au urmărit cumva alt caracter, decât cel politic. Mai mult chiar, nepublicarea acestora, în condițiile regimurilor comuniste din Europa de Est, de asemenea, era o acțiune politică.

²⁹⁷ Denumirea lucrării lui C. C. Giurescu este dată greșit și incomplet de către Meurs în nota de subsol, dar și la *Bibliografie*, titlul corect este Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, Editura Academiei R. S. R. 1967.

a Țării Moldovei din epoca medievală²⁹⁸, în care era absolut normal să fie incluse Basarabia și Bucovina, Meurs precizează că o *hartă similară* (subl. – I. E.) se află și în volumul trei al sintezei *Istoria României*, situație apreciată de dânsul drept exprimarea ideilor „naționale și naționaliste”²⁹⁹, ceea ce a făcut ca mai mulți dintre istoricii români să fie „mai mult decât fericiți”. Într-adevăr, parcă mult le trebuie unor istorici români pentru a se simți mai mult decât fericiți?! O singură hartă! Dar Meurs, în tendința sa de a demonstra fericirea istoricilor români prin posibilitatea de a-și exprima „ideile naționale și naționaliste”, prezintă și aici lucrurile eronat. Volumul III al sintezei *Istoria României* a văzut lumina zilei în anul 1964, numai că o *hartă similară* (subl. – I. E.) cu cea publicată de Constantin C. Giurescu la paginile indicate de Meurs, anume 50-51, nu a fost și nici nu putea fi publicată, fiindcă limita cronologică superioară a lucrării acestuia este mijlocul secolului al XVI-lea, iar sinteza din 1964 începe cu secolul al XVII-lea³⁰⁰. O hartă care include teritoriile celor trei țări românești în hotarele de la sfârșitul secolului al XVI-lea³⁰¹ a fost publicată și în volumul II al sintezei *Istoria României*, publicat în anul 1962. Dar, deoarece această publicație nu se include în schema artificială a lui Meurs, deoarece anul trebuie să fie 1964, el s-a văzut nevoit să prezinte fals informația de care avea nevoie³⁰².

De la pagina 280 și până la pagina 287 Meurs iarăși uită că titlul capitolului său se numește *Istorie și politică în România* și examinează istoriografia din RSSM, cu unele referințe la Moscova, care, apreciază autorul, erau calme la „acțiunile calomnioase ale politicienilor și istoricilor români”³⁰³. Calmul a mai fost păstrat mai bine de un an de zile. Meurs în continuare scrie: „Singura provocare pe care liderii moldoveni nu au putut să o ignore a fost publicarea *Însemnărilor despre români*”³⁰⁴.

²⁹⁸ Constantin C. Giurescu a publicat la pagina 57 harta cu titlul *Târguri sau orașe și cetăți moldovene la finele sec. XV* (Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene*, p. 57).

²⁹⁹ Meurs, 1996, p. 280.

³⁰⁰ La paginile 50-51, sub formă de planșă, este publicată harta cu titlul *Dezvoltarea economică a țărilor române în secolele XVII-XVIII*. A se vedea: *Istoria României*, București, Editura Academiei RPR, 1964.

³⁰¹ Este vorba de *Harta economică a țărilor române în sec. XIV-XVI (hotarele de la sfârșitul secolului al XVI-lea)*, publicată sub formă de planșă, la pp. 300-301 (*Istoria României*, II, București, Editura Academiei RPR, 1962).

³⁰² Fără îndoială, în anumite cazuri, în dependență de cum sunt alcătuite hărțile, ele pot fi tratate ca materiale care atestă intenții naționale, naționaliste, imperialiste etc. În cazul de față însă, lucrurile stau cu totul altfel și dacă Meurs nu le sesizează, aceasta este problema lui, ceea ce nici pe departe nu înseamnă că opinia sa nu poate fi respinsă, ca fiind total neargumentată și futilă.

³⁰³ Meurs, 1996, p. 280.

³⁰⁴ Meurs, 1996, p. 281.

Publicarea *Însemnărilor*, carte care a ajuns „la timp” și la Chișinău, a trezit nedumerirea mai mult a autorităților comuniste, dar nu și a istoricilor profesioniști, care, din operele deja publicate ale lui K. Marx și F. Engels, cunoșteau foarte bine poziția „clasicilor” vis-à-vis de politica balcanică a țarismului. Un mic grup de istorici a primit indicația conducerii de partid din Chișinău să întreprindă o examinare atentă a *Însemnărilor* și, din punct de vedere marxist-leninist, să facă o apreciere „obiectivă” marxismului expus în *Însemnări* de către Karl Marx. Raportul-recenzie respectiv a fost întocmit și, împreună cu lucrarea, trimis la comandatar, unde a fost pus la un loc sigur de păstrare ...

Referindu-se la un articol publicat în 1966 de istoricul din RSSM Andrei Grecul, articol consacrat evenimentului de la 28 iunie 1940, nu anului 1812, cum scrie Meurs, ultimul afirmă că autorul a abordat „această problemă” (problema *Însemnărilor* – I. E.) „printr-o aspră critică la adresa unei prezentări a scrierii românești în *Journal de Genève* și „taxa cartea”, „și, implicit, pe Marx însuși! – drept propagandă a ideologiilor imperialiste ...”³⁰⁵. Dar Meurs și în cazul de față, falsifică total informația din articolul lui A. Grecul.

Într-adevăr, pe 22 iunie 1966 ziarul *Советская Молдавия* cu articolul *Истоки великого братства*³⁰⁶ semnat de A. Grecul, răspundea, dar nu la lucrarea lui Karl Marx, ci la o publicație din ziarul englez *Guardian* din 1962 și la alta din *Journal de Genève* din 1965, fără să specifice titlurile acestor publicații, ci doar faptul că autorii publicațiilor respective afirmau că Moldova „este locuită de români, care, ca și în timpul țarismului, sunt asupriți” și îi învinuiește pe ideologii imperialismului în falsificare, în încercarea de a revizui teoria marxist-leninistă pe problema națională.

Așa dar, cititorul sovietic este lăsat în întuneric, el nu știe despre ce este vorba în realitate, nici K. Marx, nici *Însemnările* acestuia publicate în 1964, nu sunt pomenite. Această situație este absolut clară, Marx nu putea fi nici într-un fel criticat în mod public de istoricii de la Chișinău, chiar dacă ei înțelegeau destul de bine lucrurile, această critică i-ar fi lipsit de „unica învățătură justă”, de fundamentul teoretic și ideologic pe care se bazau studiile lor – marxismul. În schimb, critica „imperialiștilor” era salutăată.

³⁰⁵ Meurs, 1996, p. 281.

³⁰⁶ А. Грекул, *Истоки великого братства*, în: *Советская Молдавия*, № 142 din 22 iunie 1966, p. 3-4.

În continuare Meurs se oprește la o altă publicație din Moldova. Este vorba de ediția în limba rusă a lucrării comune a lui S. K. Brâseakin și M. C. Sâtnic cu titlul *Торжество исторической справедливости*, apărută în anul 1969, urmată în anul următor de ediția în „limba moldovenească”. Autorii, „cu regret constată” (nu „atacau”, nu „blamau”, cum se exprimă Meurs, situația era mult prea delicată pentru asemenea acțiuni, se lăsa loc pentru ca „tovarășii români” să se corecteze – I. E.) că unii istorici români au deviat de la cursul marxist-leninist al istoriografiei românești trasat la sfârșitul anilor '40 și în anii '50, fiind amintiți printre aceștea trei istorici, I. Popescu-Puțuri, P. Rădulescu și I. M. Oprea și nu doi, cum scrie Meurs³⁰⁷. „Numărul de 40 000 de exemplare ale cărții, scrie în continuare Meurs, sugerează că ea era destinată profesorilor, agitatorilor și *altora ca ei* (subl. – I. E.)”³⁰⁸. Nu-mi închipui despre cine este vorba, cine ar fi acești „*altora ca ei*” – Meurs îi consideră atât de lipsiți de importanță, încât a hotărât nici să nu-i desemneze cu termenul adecvat. Dar Meurs pornește și de această dată de la o premisă falsă, în cazul dat este vorba de cifră – 40 000 de exemplare. În realitate, cartea apăruse cu un tiraj de numai 4 000 de exemplare, de aceea și „sugestia” generată minții lui Meurs de o cifră falsă, este tot falsă. Dacă dânsul ar fi consultat și ediția în „limba moldovenească” apărută cu un tiraj de doar 2 500 de exemplare, în condițiile când populația locală alcătuia majoritatea absolută în RSS Moldovenească și locuia în temei în localități rurale, poate că alte gânduri, alte „sugestii”, îi treceau prin cap. Dar cum să-i treacă așa ceva prin minte, dacă el consideră că puternicul emițător de radio instalat în 1971 la Iași era destinat „minorității românești din Basarabia și Bucovina”³⁰⁹?

Meurs apreciază că în anii '80 în România „naționalismul a devenit mai puternic decât comunismul”, iar „declarațiile provocatoare ale istoricilor români în legătură cu Basarabia nu numai că s-au înmulțit, dar au devenit și mai deschise, mai belicoase ca niciodată”. Referința

³⁰⁷ Referința făcută de către Meurs, de asemenea, este falsă, istoricii români sunt amintiți la p. 9-10, nu la p. 4. Cât privește afirmația că S. K. Brâseakin și M. C. Sâtnic, în *Introducere* la cartea lor, ar face referință la discursul lui Ceaușescu din 7 mai 1966, ea, de asemenea este falsă. Documente recent publicate atestă că colaboratorii *Sectorului de documentare român* au citit mult mai atent cartea celor doi autori sovietici, alcătuind cu acest prilej *Nota informativă* respectivă care urma să fie, cel mai probabil, transmisă organelor superioare de partid. A se vedea documentul publicat în: Gheorghe E. Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968-1979)*, *Studii și documente*, Iași, Tipo Moldova, 2011, p. 258-266.

³⁰⁸ Meurs, 1996, p. 283.

³⁰⁹ Meurs, 1996, p. 283-284.

se face la un studiu publicat în limba engleză la București în 1985 al „câinilor de pază” ai partidului, Mircea Mușat și Ion Ardeleanu,³¹⁰ fără ca Meurs să dezvăluie esența acestor declarații „provocatoare” și „belicoase”.

Dar, și de această dată, Meurs a trecut pe lângă chestiunea Basarabiei oglindită în istoriografia românească. Este vorba de sinteza lui Aron Petric și a altor autori români publicată încă în anul 1981³¹¹, sinteză care, pentru prima dată în România, a prezentat cititorului articolul 3 din *Protocolul adițional secret al Pactului Molotov-Ribbentrop* din 23 august 1939, articol ce sublinia interesul URSS pentru Basarabia. Meurs, în postura sa de istoriograf al chestiunii Basarabiei era obligat să cunoască acest studiu publicat în 1981, neștiința acestei publicații, dar și a altora, fundamentale pentru tema abordată de Meurs, atestă încă odată necunoașterea de către acesta a subiectului investigat, de unde și competențele destul de limitate ale autorului de a face aprecieri obiective, așa cum permanent pretinde.

Apreciind la general istoriografia românească, Meurs desemnează trăsătura caracteristică a ei anume, „absența unei deosebiri perceptibile între știință și politică”, iar „activitățile științifice și politice” înainte de 1944 „erau integrate de naționalism”, iar după acest an „de către *partinost*”. Cred că această opinie, care prezintă întreaga istoriografie românească din perioada comunistă drept o unealtă fidelă a politicului, nici pe departe nu corespunde realității. În pofida tuturor dispozițiilor regimului comunist, istoriografia românească a realizat studii de o valoare inevaluabilă, care își vor menține ținuta științifică un timp îndelungat. În același timp, scrie Meurs, „istoricii români, spre deosebire de cei din Republica Moldova, ar putea fi clar puși pe categorii, deoarece deosebirile etnice nu există și nu complică tabloul”³¹². Pentru a convinge cititorul în aceasta, Meurs face o notă neglijentă în subsol: „cu excepția câtorva istorici evrei și maghiari”. Oare chiar aceste excepții sunt atât de nule, încât nu au meritat ca numele și studiile să le fie amintite? Cu atât mai mult că „nu complică tabloul” și dacă nu îl complică, atunci, cred, îl completează.

³¹⁰ Meurs, 1996, p. 293.

³¹¹ Detalii la studiul lui Florin Constantiniu, *De la Răutu și Roller la Mușat și Ardeleanu*, București, Editura Enciclopedică, 2007, p. 291, 396-398.

³¹² Meurs, 1996, p. 294.

Capitolul șase, în care Meurs se oprește la *Aspectele sovietice ale problemei*, pe care el o vede ca temă „din istoriografia sovietică, în legătură cu istoria Basarabiei și a Republicii Moldova”

Capitolul de fapt, are patru probleme, patru studii de caz. La prima problemă, *Stăpânirea sovietică și statalitatea moldovenească* Meurs prezintă evoluția termenilor pentru aprecierea proceselor de trecere a teritoriului actual al Republicii Moldova, „dintr-o mână în alta”³¹³. Alte două probleme, *Instalarea puterii sovietice* și *Statalitatea moldovenească*, reprezintă o continuare a relatărilor din Capitolul II, intitulat *Scurtă istorie a Basarabiei*. Caracteristic este faptul că autorul, nici pe departe nu examinează istoriografia problemei Basarabiei, limitându-se la câțiva autori și la studiile acestora scrise până la 1974, inclusiv studiul lui A. Lazarev, opiniile căruia sunt prezentate atât de sumar, încât nu permit înțelegerea clară a conceptului istoricului sovietic moldovean. Spre exemplu, relatând poziția lui A. Lazarev pe problema poziției bolșevicilor față de Sfatul Țării, Meurs scrie că el i-a condamnat pe „bolșevicii locali pentru că încercaseră să transforme Republica Sfatului Țării într-o adevărată republică populară”³¹⁴. Conceptul lui A. Lazarev este însă mult mai nuanțat. A. Lazarev scrie că în octombrie – mijlocul lui decembrie 1917 bolșevicii din Moldova nu au pus problema statalității naționale sovietice a poporului moldovenesc și că toată activitatea lor în vederea rezolvării problemei naționale s-a redus la trecerea învățământului pentru copii în limba natală. Această atitudine a bolșevicilor din Moldova este apreciată de numitul autor drept „greșeală” ca, de altfel și faptul că bolșevicii au susținut un timp Sfatul Țării în speranța de a transforma acest organ „burghez-naționalist” într-un organ al puterii sovietice, iar Republica Populară Moldovenească burgheză în statalitate sovietică națională moldovenească³¹⁵.

Fără îndoială, această „activitate” a bolșevicilor, apreciată drept „greșeală”, s-a datorat situației în care aceștea se aflau. De fapt, bolșevicii

³¹³ Meurs, 1996, p. 297.

³¹⁴ Meurs, 1996, p. 310.

³¹⁵ А. М. Лазарев, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, Кишинев, Карта молдовеняскэ, 1974, с. 545-546

din Chișinău nici nu erau constituiți într-o organizație proprie, ei se aflau într-o organizație comună cu menșevicii-internaționaliști, pentru care fapt au fost supuși criticii de către conferința bolșevicilor de pe Frontul român, care a avut loc la Chișinău între 28-30 noiembrie 1917. Abia după aceasta, pe 4 decembrie 1917, s-a constituit organizația bolșevică da aici, organizație care număra cca 160 de oameni³¹⁶.

Concluziile lui Meurs privind dezbaterile „privitoare la instaurarea puterii sovietice și la statalitatea moldovenească par să fi fost lăsate în seama celor de formație academică... Această libertate academică poate fi socotită prețul pe care regimul sovietic trebuia să-l plătească pentru o mai înaltă calitate istoriografică”³¹⁷. Greșește amarnic Meurs. Regimul sovietic comunist nu putea, prin esența sa, lăsa istoricilor oarecare libertate academică pe problemele menționate, cu atât mai mult că lipseau argumentele³¹⁸. Dezvăluirile lui B. C. Vizer din ziarul *Timpul*, demonstrează clar cum, la cererea ultimativă a CC al PCM, un grup de istorici, convocați la o ședință la Academie, au stabilit, pe parcursul unei zile, data „exactă” a biruinței puterii sovietice în Basarabia – 1 ianuarie 1918.

Al doilea studiu de caz, intitulat *Revoluția în Basarabia*, începe cu un preambul de patru pagini cu o singură notă la subsol la un autor occidental după care urmează compartimentul *Alexandr Pușkin, decembrieștii și revoluția rusească*. Aici Meurs ne povestește despre *Narodnicii moldoveni*, despre *Organizațiile social-democrate*, despre *Revoluția din 1905*, despre *Trei revolte din Basarabia*, ca să încheie cu *Eroii Marelui Război Patriotic*. Unele dintre aceste probleme au fost atinse și în capitolul *Scurtă istorie a Basarabiei*. Evident că prezentarea dată pe cca 25 de pagini³¹⁹ nici nu poate fi altceva decât o compilație simplă, ordinară, cu utilizarea a ceva studii sovietice, dar din care lipsesc totuși, cele mai relevante. În schimb, nu lipsesc „savantele” intervenții-

³¹⁶ D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk, A. S. Esaulenco, „*Sfatul Țării*” – organ antipopular, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1984, c. 79-80 (în grafie chirilică).

³¹⁷ Meurs, 1996, p. 310-311.

³¹⁸ Conform lui A. Lazarev, primii pași în chestiunea creării statalității sovietice a poporului moldovenesc se referă la sfârșitul lui decembrie 1917-începutul lui ianuarie 1918, când în Chișinău și în întreaga Moldovă, conform autorului, a fost instaurată puterea sovietică (A. M. Лазарев, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, c. 551). Și de această dată, pentru a demonstra biruința puterii sovietice în Moldova, A. Lazarev nu invocă nici o sursă documentară, singurele „argumente” fiind referințele la o lucrare a lui A. Surilov, publicată în 1963 și la un articol semnat de I. Bodiul și publicat în ziarul „Правда” pe 28 iunie 1970. Fără îndoială, cu asemenea „argumente” demonstrezi doar dependența totală a științei istorice în problema dată de politica comunistă, exprimată, în acest caz, de I. I. Bodiul.

³¹⁹ Meurs, 1996, p. 311-336.

aprecieri ale lui Meurs: politicienilor și istoricilor din RASSM „nu le pasă câtuși de puțin de activitățile unor revoluționari ruși petrecute în Basarabia”³²⁰, „se presupune” – vedeți de câtă prudență științifică dă dovadă Meurs – că Pușkin a influențat lucrările unor scriitori „moldoveni și români”³²¹, punctele de vedere politice ale lui Pușkin „erau ambigui, ca să nu spunem mai mult” (Doamne, câtă rezervă, desigur, „științifică” – I. E.), realizările lui Pușkin ca scriitor „erau, într-adevăr parte” componentă a „bogatei și avansatei culturi rusești”³²², „savanții sovietici au acceptat reabilitarea lui Eminescu în România”!³²³ (curată trăsnae – I. E.), „din fericire, doi dintre cei mai importanți *narodnici* s-a întâmplat să fie moldoveni de origine”³²⁴, *Capitalul* din bibliotecile din Chișinău era prezentat „cu mândrie” publicului³²⁵, „ca să dea poveștii un sfârșit fericit, istoricii sovietici ...”³²⁶, amestecul istoricilor de la Kiev în explicarea revoltei de la Tatar Bunar și pretinderea unor „drepturi exclusive”, „i-a înfuriat pe istoricii moldoveni”³²⁷, „noua recoltă de eroi arăta slab”³²⁸. Expresii care nici pe departe nu conferă studiului lui Meurs un caracter academic. Dacă adăugăm erorile cu duiumul din cartea examinată, speranța lui Meurs ca lucrarea lui „să devină o parte a discuțiilor academice și publice referitoare la istoria Basarabiei”³²⁹ sună în deșert, cu atât mai mult că titlul ei nu este *Istoria Basarabiei*, ci *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, care sunt probleme total diferite.

Referindu-se la organizațiile social-democrate, Meurs apreciază Comitetul PMSDR că „nu era cu nimic mai bun (dar cine dintre istorici a afirmat că era mai bun? – I. E.) decât cele mai multe din celelalte regiuni de graniță ale Rusiei” și subliniază „sinceritatea din cărțile de istorie din anii '60”. E vorba de sinceritate sau de obiectivitate? Istoricul „local” Iurie Ivanov prin abordarea subiectului ce ține de *Iskra* „se pare că descoperise un gol pe piață”³³⁰. Dar omiterea numelui

³²⁰ Meurs, 1996, p. 315. Este limpede că Meurs este departe de a înțelege mizeria intelectuală din RASSM.

³²¹ Meurs, 1996, p. 318.

³²² Meurs, 1996, p. 317.

³²³ Meurs, 1996, p. 319.

³²⁴ Meurs, 1996, p. 322.

³²⁵ Meurs, 1996, p. 324.

³²⁶ Meurs, 1996, p. 330.

³²⁷ Meurs, 1996, p. 333.

³²⁸ Meurs, 1996, p. 335.

³²⁹ Meurs, 1996, p. 13.

³³⁰ Meurs, 1996, p. 325.

tipografului *Iskrei*, L. I. Goldman, în ediția din 1981 a *Studiilor de Istorie a Partidului Comunist al Moldovei*, este apreciată de către Meurs drept unul din multele exemple de „antisemitism în istoriografia sovietică”³³¹. În tratarea subiectului Meurs observă și „ceva mândrie moldovenească”³³². Este foarte interesant, cum a descoperit Meurs această „mândrie moldovenească” în textul sec al celor câteva pagini ale *Studiilor*, scrise, cel mai probabil, de un etnic nemoldovean? Am încercat și eu să găsesc această „mândrie moldovenească”, dar recunosc, fără succes.

Referindu-se la eroii Marelui Război Patriotic, Meurs demonstrează o lipsă totală de bun simț uman: dacă „în anii interbelici Moldova putuse conta pe câțiva eroi glorioși, precum *Grigori Cotovschi*, *Serghei Lazo* (subl. – I. E.): în cel de-al doilea război mondial, *noua recoltă de eroi arăta slab* (subl. – I. E.). Au fost frecvent menționate doar două nume: *Boris Glavan și Ion Soltâs* (subl. – I. E.)”. Așa dar, în ambele cazuri, Meurs numește câte doi eroi, numai că, în mintea sa, în primul caz, primii doi înseamnă, cantitativ, mai mult decât ceilalți doi, din al doilea caz. Cred că este o situație unică în aritmetica mondială! În același timp, scrie Meurs, fraza ambiguă de „fi ai poporului moldovean” era utilizată în general pentru a ascunde faptul că eroii erau de origine ucraineană sau rusă. Interesant, ce ascunde Meurs și principalul, de ce, atunci când folosește sintagmele *popor moldovean*, *istorici moldoveni*? Chiar crede că toți sunt etnici moldoveni?

Total aberante sunt afirmațiile lui Meurs că „mult timp *s-a considerat nepotrivit* (subl. -I. E) să se insiste asupra participării

³³¹ Meurs, 1996, p. 326. Sunt de acord cu autorul în privința acestei aprecieri, dar nu cred că acuzarea trebuie înțeleasă pentru „istoriografia sovietică”, cel puțin în cazul de față. Este necesar de subliniat că totuși, câteva pagini mai jos, aceiași autori, în număr de 25, condamnă vehement guvernul țarist care, sprijinindu-se pe „sutele negre” și alte elemente reacționare, a incitat și organizat pogromul antievreiesc din aprilie 1903 din Chișinău (*Очерки истории коммунистической партии Молдавии*, Изд. Третье, Кишинев, Картя Молдовенияскэ, 1981, с. 29-30)., adică reiese că pe o pagină se manifestă antisemitismul acestora, iar pe alta, acest sentiment lipsește. De aceea cred că este o interpretare prea simplistă a lui Meurs. Cu atât mai mult că, autorul compartimentului respectiv din *Очерки истории коммунистической партии Молдавии*, cel mai probabil, este același Iu. G. Ivanov, care în anul 1980 publica studiul monografic *Революционное движение в Молдавии (с 1895 по февраль 1917 г.)*, Кишинев, Штиинца, 1980, unde numele lui L. I. Goldman este amintit de cel puțin șapte ori, indicându-se clar că el era conducătorul tipografiei ilegale *Iskra* din Chișinău (Ю. Г. Иванов, *Революционное движение в Молдавии*, с. 24-47), pe când numele lui I. I. Radcenko este amintit o singură dată. Cu alte cuvinte, lucrul autorului asupra celor două studii, practic, a decurs paralel. De aceea afirmațiile sale duplicitare nu au nici o logică. Din acest considerent cred că în cazul de față este necesar de ținut cont de specificul lucrării din 1981, *Очерки истории коммунистической партии Молдавии* (*Schițe din istoria partidului comunist al Moldovei*), care era, în ultimă instanță, discutată și redactată de persoane din organele superioare de partid, nu de istorici profesioniști.

³³² Meurs, 1996, p. 326.

românilor la operația Barbarossa”³³³. Dacă urmărim același indice bibliografic al literaturii sovietice, utilizat abundent și neîntemeiat de către Meurs, la rubrica *RSS Moldovenească în prima perioadă a marelui război pentru apărarea Patriei*, avem un singur titlu *Planurile invazive ale României burghezo-moșierești în ajunul celui de al doilea război mondial*, dar nici un titlu, din cele 25 (douăzeci și cinci) nu conține sintagma „germano-fasciști”. Înseamnă aceasta că „s-a considerat nepotrivit (subl. -I. E)” să se insiste asupra participării trupelor germano-fasciste la operația Barbarossa? Fraza următoare a lui Meurs, că încă din anii ’50 istoricii sovietici se refereau la agresori ca fiind doar „cuceritori fasciști” sau „fasciști germani”³³⁴, de asemenea nu reflectă o realitate. Mai mult chiar, Meurs utilizează un standart dublu în aprecierile sale atunci când se referă la români: într-un caz se referă la *titlurile studiilor*, în altul, la *mențiunile din textul studiilor*. În acest context, trebuie de subliniat faptul că istoricii sovietici niciodată nu au considerat *nepotrivit* să scrie despre participarea României burghezo-moșierești la războiul antisovietic, despre care fapt vorbesc atât titlurile articolelor respective, începând cu anul 1944³³⁵, dar și conținutul unor lucrări, care nu țin direct de subiect. Spre exemplu, I. G. Budak, în *Încheierea la studiul consacrat revoluției din 1905-1907 din Moldova*, publicat în 1955 scria destul de limpede, fără să considere *nepotrivit* acest lucru, despre faptul că în timpul Marelui război pentru apărarea Patriei, Moldova a fost ocupată de trupele fasciste germane și române³³⁶. Nu poate fi acceptată nici teza lui Meurs că «prima scriere care menționează „ocupanții germano-români” în titlul ei este un articol din 1968 care-l are ca autor pe Mihail Sâtnic»³³⁷, fiindcă titlurile unor studii din anii 1944-1949 de asemenea utilizează sintagma dată³³⁸, dar și din considerentul că în calitate de coautor la un studiu din 1968, alături de M. Sâtnic, apare și A. Lisețki³³⁹. Mai mult chiar, sintagma „fasciști germano-români” apare și într-un articol semnat

³³³ Meurs, 1996, p. 336.

³³⁴ Meurs, 1996, p. 336.

³³⁵ *История, Археология, Этнография Молдавии, Указатель советской литературы 1918-1968*, Кишинев, Издательство Картеа Молдовеняскэ, 1973, с. 334 și în continuare.

³³⁶ И. Г. Будак, *Революция 1905-1907 годов в Молдавии*, Кишинев, Госиздат Молдавии, 1955, с. 164. 165.

³³⁷ Meurs, 1996, p. 336.

³³⁸ *История, Археология, Этнография Молдавии, Указатель советской литературы 1918-1968*, Кишинев, Издательство Картеа Молдовеняскэ, 1973, с. 334-335.

³³⁹ *История, Археология, Этнография Молдавии, Указатель советской литературы 1918-1968*, Кишинев, Издательство Картеа Молдовеняскэ, 1973, с. 338.

de A. Korenev, publicat tot în anul 1968³⁴⁰. Interesant, numai din neglijență nu a observat Meurs aceste lucruri, sau așa o cere un „studiu obiectiv”, cum pretinde dânsul că a realizat? În încheiere aș menționa faptul că dacă Meurs scrie despre „superficialitatea și artificialitatea acestor povestiri de război”³⁴¹, scriitura sa nu depășește această stare la capitolul examinării istoriografiei sovietice privind cel de al doilea război mondial, ea este mult mai superficială și artificială.

Unele fraze ale lui Meurs depășesc chiar afirmațiile istoricilor sovietici. Spre exemplu fraza: „Prima tipărire a *Iskrei* pe pământul Rusiei s-a întâmplat să se facă la Chișinău”³⁴². Istoricii sovietici au scris întotdeauna despre tipărirea *Iskrei* în Moldova (uneori Basarabia), la Chișinău. În același timp, prin afirmația că moldovenii și românii sunt „etniile înrudite”³⁴³, Meurs nu se deosebește absolut cu nimic de istoricii comuniști sovietici.

Al treilea studiu de caz, *Ultimatumul*³⁴⁴, este de fapt o continuare a compartimentului *Ultimatumul sovietic* de la paginile 107-109, reluat sub un foarte slab aspect istoriografic și include examinarea unor lucrări doar până la „manualele din 1982”³⁴⁵. Acest lucru este demonstrat de următoarele sintagme: „în general, s-a admis că ...”³⁴⁶, „istoricii sovietici au luat peste picior interpretarea autorizată” a istoricului Andreas Hillgruber³⁴⁷, „istoricii sovietici au susținut că”³⁴⁸, „o serie de istorici ai regimului” lui Ceaușescu. Nici una dintre aceste afirmații nu conține referințele de rigoare, necesare unui studiu științific. Concluziile capitolului sunt foarte înguste, mai mult niște bănuieli, spre exemplu, autorul caută să rezolve problema, „științifică” desigur, de ce A. Lazarev și-a scris cartea din 1974. Prima cauză, apreciată de Meurs

³⁴⁰ История, Археология, Этнография Молдавии, Указатель советской литературы 1918-1968, Кишинев, Издательство Картеа Молдовеняскэ, 1973, с. 358.

³⁴¹ Meurs, 1996, p. 336.

³⁴² Meurs, 1996, p. 326.

³⁴³ Meurs, 1996, p. 334.

³⁴⁴ Meurs, 1996, p. 336-348.

³⁴⁵ Meurs, 1996, p. 346.

³⁴⁶ Meurs, 1996, p. 336.

³⁴⁷ Astăzi publicul larg poate face cunoștință cu acest studiu, cu două ediții în Occident, el fiind publicat în limba română la 1994. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu, Relațiile germano-române (1938-1944)*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Humanitas, 1994. Istoricii sovietici, doar pentru motivul că aici era semnalată existența Protocolului adițional secret al Tratatului de neagresiune din 23 august 1944 (p. 90), nicidecum nu puteau avea o atitudine pozitivă față de această lucrare. Orice atitudine pozitivă față de studiile istoricilor occidentali, în problema discutată aici, putea avea, cum am menționat și mai sus, consecințe drastice pentru istoricii sovietici.

³⁴⁸ Meurs, 1996, p. 337.

„cea mai puțin probabilă”, el „ar fi știut dinainte ceea ce avea să se întâmple” (?). A doua, scrie Meurs, „este mult mai plauzibil să vedem cartea sa ca o reacție la pretenția românească asupra Basarabiei” (publicarea *Însemnărilor* lui Marx și vizita lui Maurer la Moscova, ambele evenimente au avut loc în 1964), dar autorul se îndoiește și de aceasta. În ultimul caz, Meurs se adresează la „trecutul personal și profesional al lui Lazarev” și crede că „o importantă parte din explicație poate fi găsită în ambiția personală ce-l anima de a-și face un nume în domeniul scrierii istoriei”³⁴⁹. I-a scăpat din vedere lui Meurs un „flea”, anume aniversarea de 50 de ani de la formarea RASS Moldovenești. Liderii sovietici aveau o slăbiciune față de asemenea sărbători – ele trebuiau comemorate nu numai pompos, ci și argumentate din punct de vedere istoric, cu studii fundamentale, ceea ce, se credea în istoriografia sovietică, a și realizat A. Lazarev. Dar nu este nici o concluzie a lui Meurs, care ar ține de titlul compartimentului, *Ultimatumul*.

Cea de a patra problemă este intitulată *Moștenirea culturală*, care, în opinia lui Meurs, „nu reprezintă un subiect major în activitatea de propagandă”³⁵⁰. În pofida acestui fapt Meurs crede că „pune în lumină două epizoade ale culturii moldovenești”. Meurs a ales o structură destul de „originală” de prezentare a acesteia, care începe cu *Boierul progresist Dimitrie Cantemir*, urmată de *Mitropolii moldoveni și cronicari*, care au trăit și activat înaintea lui Cantemir, continuă apoi cu *Poetul național Mihail Eminescu* și încheie cu *Scriitorii români și moldoveni* în care sunt pomenite personalitățile literare din secolul al XIX-lea cu formularea „profunde” probleme, „care dintre scriitori ar trebui considerați ca aparținând culturii Moldovei sau României”, că această problemă „pare”, doamne, câtă prudență, desigur științifică, din partea lui Meurs, „să fie strâns legată de chestiunea națiunii burgheze moldovenești”³⁵¹. Întreg compartimentul este prezentat simplist în stilul „sovieticii au scris”, „românii au afirmat”, textul fiind înfrumusețat cu mai multe „libertăți literare”, expresii de genul „furia lui Lazarev”, „ambiția personală”, tot a lui Lazarev, „schisma între români și moldoveni”, care pentru Meurs, iarăși este o mare problemă, când a avut loc, în secolul al XIV-lea sau la mijlocul secolului al XIX-lea (cum am demonstrat mai sus, e o problemă falsă, apărută în rezultatul neînțelegerii de către Meurs a poziției istoriografiei sovietice – I. E.),

³⁴⁹ Meurs, 1996, p. 348.

³⁵⁰ Meurs, 1996, p. 349.

³⁵¹ Meurs, 1996, p. 369.

Cantemir „a plâns soarta țării”, „acești istorici români s-au simțit mândri”, tot ei „au înregistrat, de asemenea, cu mândrie”, broșura lui Virgil Cândea „exulta de sentimentul mândriei”, „presupusul dor” de țară a lui Cantemir, „românii puteau să fie încântați”, românii „și-au pierdut cu totul simțul realității” etc. Toate aceste „libertăți literare” sunt absolut futile în scriitura sa, ce se pretinde a fi academică.

„Din punct de vedere legal, decizia lui Cantemir echivala cu o trădare”, fiindcă, crede Meurs, conform prevederilor înscrise în „*ahtinamuri*” (!) Cantemir „era obligat să-și sprijine suzeranul în lupta oricărei puteri străine”³⁵². Păcat că Meurs a înțeles numai această prevedere din *ahidname*-le, dar chiar și aceasta trebuia îndeplinită numai în cazul în care și puterea suzerană și-ar fi îndeplinit totalmente obligațiile de suzeran.

Prezentând formal numărul moldovenilor, care l-au însoțit pe Dimitrie Cantemir în Rusia, relatate de istoriografia rusă de până la 1917 (Meurs crede că este vorba doar de cca 1 000 – 2 000 – I. E.), el constată „exagerarea ... uluitoare” a istoricilor sovietici, care, „*fără să apară surse noi* (subl. – I. E.)”³⁵³ menționau în *anii '60* (subl. – I. E.) cca 4 000 de persoane. Referința este făcută la *Краткая история Румынии*, publicată la Moscova în anul 1987, care nici pe departe nu se încadrează în *anii '60*. Dar, în fond, nu aceasta este principalul. Principalul este afirmația lui Meurs privitoare la sursele istorice, afirmație care sugerează cunoașterea cvasitotală de către dânsul a acestora, ceea ce, în realitate, este numai manifestarea aroganței fără limită a autorului. Realitatea, în ce privește cifrele invocate, este cu totul alta.

În studiul publicat de către N. Mohov în anul 1961, în nota din subsol numărul 2, autorul indica la o scrisoare a grafului Golovkin în care se indica că împreună cu Dimitrie Cantemir din Moldova au plecat 4 000 de persoane, bărbați și femei (*число мужского и женского пола 4 000 человек*). N. Mohov face referință la studiul lui Beer consacrat vieții și activității lui Dimitrie Cantemir, publicat în limba rusă la Moscova în anul 1783³⁵⁴. Așa dar, cifra de 4 000 de persoane, nu era nici

³⁵² Meurs, 1996, p. 352.

³⁵³ Meurs, 1996, p. 354.

³⁵⁴ Н. А. Мохов, *Очерки истории молдавско-руско-украинских связей (с древнейших времен до начала XIX века)*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1961, с. 129. Aceiași informație este repetată de N. Mohov și în studiul publicat în 1964 (Н. А. Мохов, *Молдавия эпохи феодализма (от древнейших времен до начала XIX века)*, Кишинев, Издательство Картия Молдовеняскэ, 1964, с. 358).

pe departe „exagerarea ... uluitoare” a istoricilor sovietici, cum scrie Meurs, ci o cifră luată dintr-o sursă contemporană a acelor evenimente, anume scrisoarea grafului Golovkin, utilizată în literatura cu caracter istoric încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. De asemenea, cifra de 4 000 de moldoveni apare într-un act publicat în **1964**. Este vorba de scrisoarea lui Dimitrie Cantemir către Petru I din 1 august 1711, în care se menționau moldovenii, „числом мужеска и женска полу болии 4 000 душ”³⁵⁵, scrisoare pe care sunt făcute și însemnările lui Petru I³⁵⁶. Mai mult chiar. Editorii sovietici al acestui document, indică și la publicarea lui în volumul IV al ediției fundamentale *Полное собрание законов Российской империи* publicat în **1830** și într-un studiu al lui P. P. Pekarski din **1862**. Este evident că autorii sintezei *Краткая история Румынии*, publicată la Moscova în anul **1987**, la care face referință Meurs, au avut destul timp să facă cunoștință cu aceste materiale, care atestă destul de limpede că nu este vorba de „exagerarea ... uluitoare” a istoricilor sovietici. Dimpotrivă, aceasta demonstrează încă odată ignoranța, dar și aroganța nesăbuită a lui Meurs.

Referindu-se la cărturarii din secolul al XVII-lea – prima jumătate a secolului al XVIII-lea, Meurs scrie că acești „șase moldoveni” (de fapt, el numește șapte – Varlaam, Dosoftei, Petru Movilă, Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ioan Neculce – I. E.) în perioada de până la cel de al doilea război mondial nu s-au bucurat de atenția scrierilor rusești și sovietice, limitându-se la referiri sporadice în manuale și enciclopedii”³⁵⁷.

Și în acest caz, iarăși se manifestă aroganța lui Meurs de cunoscător al literaturii istorice publicate. Nimic nu este de mirare în această situație, dar, cu atât mai mult, teza lui Meurs este falsă. În Rusia au apărut studii monografice consacrate activității lui Petru Movilă și a lui Dosoftei. Spre exemplu, după datele invocate de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Szekely în *Bibliografia* la câteva studii ale lui Petre Panaitescu republicate în anul 1996, Petru Movilă a beneficiat de atenția istoricilor din Rusia de până la 1917³⁵⁸. În afară de articole și părți din lucrări generale, S. T. Golubev publica la Kiev în anii

³⁵⁵ *Письма и бумаги императора Петра Великого*, Том одиннадцатый, Выпуск второй (июль-декабрь 1711), Москва, Издательство Наука, 1964, с. 63.

³⁵⁶ Compararea citatelor reproduse de editori, indică că într-adevăr, este vorba despre două documente diferite și nu de o eventuală confuzie.

³⁵⁷ Meurs, 1996, p. 361.

³⁵⁸ P. P. Panaitescu, *Petru Movilă*, Studii, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 121-132.

1883 și 1898 un studiu monografic în două volume consacrat lui Petru Movilă³⁵⁹, studiu care nu și-a pierdut actualitatea nici până astăzi. De asemenea, la 1914 Ștefan Ciobanu publica la Kiev un studiu consacrat mitropolitului Dosoftei³⁶⁰.

Concluziile de la sfârșitul compartimentului *Moștenirea culturală* subliniază că în jurul anului 1950, se începe atenuarea condamnării dogmatice și comuniste a clasicilor burghezi ai literaturii române și că „evoluțiile ulterioare în acest domeniu nu au avut aproape nici o legătură cu chestiunea Basarabiei”³⁶¹. Dacă adăugăm la acestea răspândirea ulterioară a publicațiilor românești *Scânteia*, *Săteanca* și altele, legătura cu chestiunea Basarabiei a fost directă și foarte importantă: practic era imposibil să demonstrezi că limba română și limba moldovenească sunt două limbi diferite, iar de aici începeau și toate celelalte probleme privind subiectul dat. Nu întâmplător, după un anumit timp, difuzarea lor în RSSM a fost interzisă.

³⁵⁹ С. Т. Голубев, *Киевский митрополит Пётр Могила и его сподвижники*, Т. 1, Киев, 1883; Т. 2, Киев, 1898.

³⁶⁰ С. Н. Чебан, *Досифей митрополит сочавский и его книжная деятельность*, Киев, 1915.

³⁶¹ Meurs, 1996, p. 372.

Capitolul șapte, în care Meurs se oprește la *Aspectele românești ale problemei*, pe care el le vede ca „subiecte istorice care au creat probleme istoriografiei românești”

Capitolul conține trei studii de caz. Primul ține de personalitatea lui Nicolae Titulescu și locul lui în diplomația românească. Subliniind activitatea diplomației românești, care a „apărat drepturile țării lor asupra Basarabiei fără să facă compromisuri”, Meurs apreciază că sovieticii, în pofida faptului că nu au recunoscut niciodată suveranitatea *de jure* a României asupra Basarabiei, „erau mai puțin îndărătnici”³⁶², evident, decât românii, argumentând prin aceea că au semnat mai multe tratate internaționale prin care, au recunoscut *de facto* suveranitatea României asupra Basarabiei, suveranitate recunoscută și *de jure* de principalele state europene prin tratatul de pace de la Paris din 28 octombrie 1920³⁶³. Foarte interesant ar fi fost să aflăm, ce

³⁶² Meurs, 1996, p. 374.

³⁶³ Textul tratatului de la Paris: (28 octombrie 1920) Imperiul britanic, Franța, Italia, Japonia, principalele puteri aliate, și România: Considerînd că în interesul păcii generale în Europa trebuie asigurată încă de pe acum în Basarabia o suveranitate care să corespundă aspirațiilor populațiunii și să garanteze minorităților de rasă, religione sau limbă protecțiunea ce le este dorită; Considerînd că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată; Considerînd că populațiunea Basarabiei a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România; Considerînd, în sfîrșit, că România, din propria ei voință dorește să dea garanții sigure de libertate și dreptate, fără deosebire de rasă, de religione sau de limbă, conform cu tratatul semnat la Paris la 9 decembrie 1919, locuitorilor atît ai vechiului Regat al României, cît și al teritoriilor de cîrînd transferate; Au hotărît să încheie tratatul de față și au desemnat ca plenipotențieri ai lor, sub rezerva facultății de a dispune înlocuirea lor pentru semnătură; [...] Care s-au înțeles asupra stipulațiunilor următoare:

Art. 1. Înaltele Părți Contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa pînă la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia, și acest vechi hotar.

Art. 2. O comisiune compusă din trei membri, dintre care unul va fi numit de principalele puteri aliate, unul de România și unul de Consiliul Societății Națiunilor pe seama Rusiei, va fi constituită în termen de 15 zile, cu începere de la punerea în vigoare a tratatului de față, spre a fixa pe teren noua linie de frontieră a României.

Art. 3. România se obligă a respecta și a face să fie riguros respectate pe teritoriul Basarabiei, arătat la art. 1, stipulațiile tratatului semnat la Paris la 9 decembrie 1919 de către principalele puteri aliate și asociate și România, și anume: a asigura locuitorilor, fără deosebire de rasă, de limbă sau de religione, aceleași garanții de libertate și de dreptate, ca și celorlalți locuitori din ținuturile ce fac parte din Regatul României.

Art. 9. Înaltele Părți Contractante vor invita Rusia să adere la tratatul de față, de îndată ce va exista un guvern rus recunoscut de ele. Ele își rezervă dreptul de a supune arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor toate chestiunile care ar putea fi ridicate de guvernul rus cu privire la detaliile acestui tratat, fiind bine stabilit că frontariile definite de acest tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde nu vor putea fi puse la discuțiune.

Monitorul oficial din 8 august 1922 http://www.istoria.md/articol/496/Tratatul_de_la_Paris___28_octombrie_1920 (ultima accesare 29 noiembrie 2011)

compromisuri trebuia să facă România pe problema Basarabiei, ca se beneficieze și ea de o apreciere „mai puțin îndărătnică” din partea lui Meurs? Cu atât mai mult că reprezentantul României la negocierile de la Riga (1932) M. Sturdza (1886-1980) declara la a doua întâlnire cu B. S. Stomoniakov, reprezentantul sovietic la negocieri, că guvernul român nu urmărește la aceste negocieri scopul obținerii recunoașterii din partea URSS a ocupării Basarabiei de către România³⁶⁴. În continuare, demonstrarea de către Meurs a reabilitării lui Titulescu de către istoriografia românească se bazează doar pe două studii semnate de P. Constantinescu-Iași și Ion Oprea, publicate în 1961 și, respectiv, în 1962, pe două studii ale lui Ion Oprea din 1966 și 1967, la care, pentru diversitate, se mai adaugă câțiva autori. Demonstrarea este și ea originală: se pornește de la studiul publicat în 1967 și se merge la cele anterioare, ori, mersul real al istoriei și al cercetării istorice este exact invers. Mai mult chiar, Meurs se decide și la o observație: „În contrast cu titlul cărții sale, Oprea trece în revistă toate negocierile sovieto-române după 1918”³⁶⁵, limitele cronologice ale cărții fiind 1928-1936. Observația este valabilă, după cum am arătat deja de nenumărate ori, și pentru cartea lui Meurs, deaceia se poate afirma cu toată certitudinea: „În contrast cu titlul cărții sale, Meurs trece în revistă întreaga istorie a Basarabiei”, cum indică chiar el singur, de cca 2 000 de ani. Și de unde știe Meurs că Ion Oprea „se mândrește pentru referirile făcute la chestiunea Basarabiei în cartea sa din 1967”, fără ca să menționeze nici o singură dată termenul Basarabia? Dar dacă Ion Oprea nu se mândrește? Este destul de interesant să știm cum determină Meurs starea afectivă a numitului istoric, „modelul meu”, cum scrie autorul, nu oferă careva criterii pentru o asemenea determinare?

Relatând despre opinia lui Robert Deutsch privind politica externă a României în perioada interbelică, Meurs nu face referința de rigoare, trecând la opinia altui autor, Gh. Matei, care nu este însă menționat în text, ci numai în referință³⁶⁶, situație destul de confuză pentru cititor.

³⁶⁴ Я. М. Копанский, И. Э. Левит, *Советско-румынские отношения (1929-1934)*, Москва, Издательство Наука, 1971, с. 82. Astăzi cititorul poate face cunoștință și cu memoriile lui Mihail Sturdza, referitor la negocierile de la Riga: Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, p. 62-68 (<http://www.scribd.com/doc/54604647/Mihail-Sturdza-Romania-si-sfarsitul-Europei-Amintiri-din-tara-pierduta-Romania-anilor-1917-1947>).

³⁶⁵ Meurs, 1996, p. 375.

³⁶⁶ Meurs, 1996, p. 378.

După ce expune opinia istoricilor români, Meurs prezintă, în capitolul intitulat *Aspecte românești ale problemei*, pe cinci pagini, *Răspunsul Chișinăului*, care nu se încadrează logic aici: locul lui este în capitolul precedent, *Aspecte sovietice ale problemei*. Mai mult însă, deranjează altceva. La pagina 386 Meurs citează următoarea frază, luată chipurile din lucrarea lui Ia. M. Kopanski și I. Levit, de la paginile 180-182, în care se face o scurtă caracteristică a diplomatului român Nicolae Titulescu: «la mijloc se aflau „politicienii cu o gândire progresistă, și în mod deosebit Nicolae Titulescu (subl. – I. E.)»³⁶⁷, apreciere atribuită acestor doi istorici. Evident, că fraza citată, oricât nu s-ar fi străduit cei doi istorici, nicidecum nu putea fi redată tocmai pe trei pagini. Mă adreșez nemijlocit lucrării istoricilor menționați și constat că fraza „tradusă” de Meurs ar putea fi o parte dintr-o propoziție a celor doi autori sovietici, care sună în felul următor: „а также под давлением прогрессивных сил страны здравомыслящим политикам Румынии (вроде Н. Титулеску) (subl. – I. E.)”³⁶⁸, s-a reușit stabilirea relațiilor diplomatice cu URSS. Așa că din fraza citată, reiese destul de limpede că diplomatul român N. Titulescu nu este apreciat de istoricii sovietici nominalizați nici ca politician cu „o gândire progresistă”, nici nu este evidențiat ca „deosebit”, el este apreciat pur și simplu cu termenul „normal” (здравомыслящим)³⁶⁹, care a fost nevoit să țină cont de „presiunea forțelor progresiste din țară” și nu că el era progresist.

Concluzia pe care o trag din acestea este faptul că Meurs nu cunoaște limba rusă la nivelul necesar pentru o cercetare istorică. Studiul său, aparent convingător, sau cum zice Meurs despre lucrările istoricilor sovietici, „ar putea convinge pe oricine care nu este specialist în acest domeniu”³⁷⁰, necesită o cercetare minuțioasă a surselor istoriografice consultate de el, confruntarea cu ceea ce a scris Meurs, pentru a stabili obiectivitatea celor scrise. Deocamdată, raționamentele sale atârnă

³⁶⁷ Meurs, 1996, p. 376.

³⁶⁸ Я. М. Копанский, И. Э. Левит, *Советско-румынские отношения (1929-1934)*, Москва, Издательство Наука, 1971, с. 181.

³⁶⁹ Cu acest termen erau apreciați toți acei care pledau pentru stabilirea relațiilor pașnice și apropierea de URSS. Ia. M. Kopanski și I. Levit invocau și un material inedit, convorbirea dintre diplomatul sovietic M. A. Rozenberg și N. Titulescu, conform căreia ultimul a manifestat o „plăcută mirare” atunci când oamenii politici francezi de dreapta, s-au pronunțat pentru apropierea cu URSS (Я. М. Копанский, И. Э. Левит, *Советско-румынские отношения (1929-1934)*, Москва, Издательство Наука, 1971, с. 160).

³⁷⁰ Meurs, 1996, p. 385.

în aer: Meurs cunoaște foarte slab limba rusă și nu redă exact sensul studiilor istoricilor sovietici. Ar fi și o explicație, de ce dânsul prezintă capitolul unu, *Istoriografia sovietică*, numai după autori occidentali, de ce se ferește de citate și chiar are o atitudine critică față de acei istorici care le utilizează. E drept, Meurs recurge la unele citate din lucrările istoricilor sovietici, dar ele sunt preluate din literatura occidentală, nu din surse originale. Și încă o curiozitate istoriografică: nu am întâlnit încă nici un istoric care să facă referință la scurta adnotare a cărții publicate de pe verso-ul foii de titlu. Meurs recurge la acest șiretlic, desigur „științific”, adnotarea respectivă de la p. 4 a celor doi autori, Ia. M. Kopanski și I. Levit, o prezintă drept *Introducere*³⁷¹. Incompletă este și *Diagrama 7. 1* de la pagina 385 care, conform autorului, reflectă publicațiile sovietice referitoare la relațiile sovieto-române în perioada interbelică, fiind însă omise publicațiile de după anul 1978. De ce?

Fraza lui Meurs precum că „în anii '70 istoricii români s-au decis (subl. – I. E.) să nu forțeze chestiunea Basarabiei”³⁷², atestă încă odată în plus că dânsul nu conștientizează realitățile din sistemul totalitar comunist. Asemenea probleme politice nu puteau fi și nici nu erau „decise” de istorici, oricât de cunoscuți ar fi fost ei.

Referindu-se la aceiași perioadă, anii '70 a secolului al XX-lea, Meurs se prezintă pe sine drept primul care a spus un „adevăr” despre realitățile din România: „Deși nu s-a spus niciodată acest lucru, orientarea națională avea prioritate asupra orientării comuniste”³⁷³. Fraza dată sună în gol, ea nu este argumentată absolut prin nimic, este o simplă declarație, de care Meurs are nevoie pentru a încadra istoriografia românească în schema sa artificială.

Foarte stranie apare în cartea lui Meurs și referința 38 de la pagina 386, făcută la pp. 75-179 din lucrarea lui Ia. M. Kopanski și I. Levit. Aceste pagini, ceva mai mult de 100, sunt exprimate de Meurs într-un paragraf de 13 rânduri. Conform celor înțelese de Meurs, se crează impresia că întreg capitolul celor doi autori sovietici este consacrat diplomației promovate de N. Titulescu. În realitate, primele 30 de pagini se referă la negocierile de la Riga, la care N. Titulescu nici nu a participat și în care, desigur, guvernul român, conform lui Ia. M. Kopanski și I. Levit, se sprijinea pe antisovetismul claselor conducătoare ale țării, de aceea toată vina pentru insuccesul acestora cade pe umerii guvernului

³⁷¹ Meurs, 1996, p. 385.

³⁷² Meurs, 1996, p. 386.

³⁷³ Meurs, 1996, p. 386.

român. Evident, prezentarea lui Titulescu este atât de schematică și de superficială, încât nici pe departe nu reflectă punctul de vedere al celor doi istorici sovietici despre diplomatul român, opinie care este mult mai nuanțată, mai diversă, mai complexă și nicidecum nu se înscrie doar în sentința lui Meurs că potrivit lui Ia. M. Kopanski și I. Levit „acțiunile politice întreprinse de Titulescu făceau uneori jocul presei reacționare sau a germanilor”³⁷⁴, ori, acțiunile diplomatice întreprinse de Titulescu făceau jocul nu numai „presei reacționare”, ci întregii prese europene, inclusiv celei sovietice. Cât privește relațiile lui Titulescu cu Germania, abordate de Ia. M. Kopanski și I. Levit³⁷⁵, Meurs, nu se știe din ce considerente, putem doar bănuî că ele sunt profund „științifice”, a trecut pe lângă ele. Meurs de asemenea scrie că istoricii sovietici ar fi recunoscut că Titulescu a fost o „excepție de la regulă”, nu a fost „un reacționar agresiv antisovietic”³⁷⁶. Situația nu este chiar atât de simplă cum o vede Meurs. Titulescu, ca și ceilalți oameni politici occidentali era pe poziții anticomuniste, iar faptul că ei au căutat o apropiere cu URSS era dictat de anumite motive, în primul rând de teama unei noi reîmpărțiri a lumii, ceea ce, cum declara Titulescu, ar duce la „bolșevizarea Europei”³⁷⁷. Or, această teamă de „bolșevizare a Europei” era același antisovetism, exprimat cu alte cuvinte și acest lucru îl înțelegeau destul de bine istoricii sovietici³⁷⁸.

Încă o idee enunțată de Meurs, precum că acele acțiuni politice ale lui Titulescu, care au făcut jocul presei reacționare sau a germanilor, „au determinat cercurile conducătoare din România să pună capăt negocierilor lui Titulescu cu sovieticii, în 1936”, nu își găsește argumentarea necesară. Referința se face la aceiași istorici sovietici, Ia. M. Kopanski și I. Levit³⁷⁹, dar, în lucrarea acestor doi istorici sovietici, lipsește chiar și cea mai mică aluzie la cele afirmate de Meurs. Anul 1936 este amintit, dar cu precizarea că în acest an, în luna octombrie, guvernul român a anulat decretul guvernamental, care discrimina URSS-ul în domeniul comerțului extern.

³⁷⁴ Meurs, 1996, p. 386.

³⁷⁵ Я. М. Копанский, И. Э. Левит, *Советско-румынские отношения (1929-1934)*, Москва, Издательство Наука, 1971, с. 131-133, 153, 158.

³⁷⁶ Meurs, 1996, p. 387.

³⁷⁷ Я. М. Копанский, И. Э. Левит, *Советско-румынские отношения (1929-1934)*, Москва, Издательство Наука, 1971, с. 127.

³⁷⁸ Acest lucru se vede destul de bine atunci când ei apreciază politica Germaniei „anticomunistă, antisovietică” (Я. М. Копанский, И. Э. Левит, *Советско-румынские отношения (1929-1934)*, Москва, Издательство Наука, 1971, с. 151). Oligarhia românească *питала ненависть* față de URSS (Ibidem, 155).

³⁷⁹ Meurs, 1996, p. 386.

Toate acestea, neînțelegerea textului în limba rusă, traduceri arbitrare, invocarea unor momente, care ar fi fost scrise în lucrările istoricilor sovietici, dar în realitate lipsesc, pun serios sub semnul întrebării calitatea cercetării și concluziile lui Meurs.

Al doilea studiu de caz este consacrat celui de al doilea război mondial. „În adâncul sufletelor lor, scrie destul de academic Meurs, liderii români sperau că sprijinul lor militar îl va determina pe Hitler” să le retrocedeze teritoriul Transilvaniei pierdut în urma tratatului de la Viena³⁸⁰. Referința la “adâncul sufletelor” liderilor români ar fi poate bună, dar, interesant, de ce nu ne spune Meurs ce sperau “în sufletul” lor liderii germani pe această problemă, dacă se consideră un expert atât de exeget “în suflete”? Ar fi fost un perfect tablou “sufletist”, dar un tablou absolut necaracteristic unui studiu istoric. Dacă încercăm să explicăm anumite probleme istorice cu referință la “suflete” și nu la documente istorice, mare lucru nu vom realiza.

Studiul de caz continuă cu jocul de-a “românii zic așa”, “sovieticii răspund așa”, trecând uneori, sovieticii, în ofensivă, cu toate că literatura istorică sovietică ar fi trebuit să fie examinată în capitolul precedent, intitulat *Aspectele sovietice ale problemei*. Nu se uită nici frazele “obligatorii” pentru acest studiu, cum ar fi “naționalistii din Republica Moldova”³⁸¹, “naționalismul extrem” din România, acesta fiind reprezentat de Ion Ardeleanu, V. F. Dobrinescu și Florin Constantiniu³⁸². Ultimul, pe pagina 3 a cărții beneficiază de mulțumirile lui Meurs, pentru “comentarii asupra versiunilor inițiale”, pentru că i-a sugerat “lecturi suplimentare” și chiar i-a oferit “importante informații și idei”. Ca să vezi, ce om de treabă acest istoric român, naționalist “extrem”, acest Florin Constantiniu, care, i-a dat lui Meurs atâtea sfaturi utile, iar ulterior va realiza un splendid studiu de “cercetare

³⁸⁰ Meurs, 1996, p. 388.

³⁸¹ Meurs, 1996, p. 392.

³⁸² Meurs, 1996, p. 391. Argumentarea lui Meurs mi se pare stranie: oare faptul că Ion Ardeleanu și alți doi autori au publicat în 1991 două volume de documente inedite referitoare la relațiile lui Hitler cu Antonescu poate servi dovadă pentru al acuza pe Ion Ardeleanu (de ce numai pe el, de ce nu și ceilalți doi autori, V. Arimia și Șt. Lache?) de „naționalism extrem” manifestat de acesta după 1989? Aceeași întrebare apare și în privința lui Florin Constantiniu și V. F. Dobrinescu, primul coordonator științific la lucrarea deja menționată, al doilea, autor al introducerii la ediția din 1991 la studiul lui Ion Antonescu, *Românii. Originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, publicat prima dată în 1919 și republicat apoi în 1990, 1991 și 1998. Ori, Antonescu din 1919 nu era criminalul de război, cum este el apreciat de o bună parte din istorici, Ion Antonescu pe care îl cunoaște istoria mai târziu? Și mai straniu apare faptul că Meurs nu pomeniște nimic despre studiul lui V. F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*, apărut tot la Iași, Institutul European, în anul 1991.

istoriografică, dar și memorialistică”, cum îl apreciază însuși autorul³⁸³, studiu la care Meurs doar poate să viseze!

Încercarea lui Meurs de a-l implica în discursul său pe renumitul scriitor Marin Preda și de a amplasa opinia romancierului român în același rând cu opinia istoricilor profesioniști, încercare eronată din punct de vedere al cercetării istorice, este făcută tot cu piciorul stâng. La pagina 390 aflăm că în 1976 scriitorul român a făcut “un prim și foarte precaut pas în direcția reabilitării istoriei României din vremea războiului”. Referința de rigoare este făcută la romanul *Delirul*, ediția a II-a, care a apărut în anul 1976. Dar dacă este vorba de ediția a doua, înseamnă că amintitul primul “pas” a fost făcut ceva mai înainte de 1976. Când? Mă adresez la *Bibliografia* de la sfârșitul cărții pentru ca să citesc că ediția a II-a a romanului *Delirul* a apărut la București în anul 1975³⁸⁴. Evident, cititorul, în eventualitatea că va citi atent și până la sfârșit această scriitură istoriografică a lui Meurs, care se pretinde a fi foarte exactă și obiectivă, așa și nu va afla un simplu, mic, dar totuși adevăr, ce ține de aceste două ediții ale romanului *Delirul*.

Referința la Marin Preda care a scris despre soldatul român participant “în 1941 la eliberarea Basarabiei”³⁸⁵ și prin aceasta “călcase deja pe nervii Kremlinului” și a provocat “reacția furioasă a sovieticilor”, iese din categoria studiului istoriografic. Mai mult chiar, ultimile două fraze, luate în ghilimele de către mine, nu sunt argumentate de autor prin referințele respective.

Totuși, pentru prezentarea “echilibrată” a istoriei, la care permanent pretinde Meurs, în acest caz ar fi trebuit să se apeleze și la un scriitor din RSS Moldovenească, cu atât mai mult că avem un exemplu strălucit în acest sens. Este vorba de scriitorul Ion Druță, care, prin romanele sale realiste, începând cu *Frunze de dor*, publicat în 1957 și continuând cu altele publicate ulterior, a provocat indignarea fără măsură a autorităților comuniste de la Chișinău. Scriitorul a fost învinuit că scrie bine despre realitățile sociale trecute, dar trece cu vederea noua realitate socialistă din satul moldovenesc. Atitudinea ostilă a PC din RSSM a fost exprimată în adresarea lui I. Bodiul către N. S. Tihonov,

³⁸³ Florin Constantiniu, *De la Răutu și Roller la Mușat și Ardeleanu*, București, Editura Enciclopedică, 2007, p. 11. Istoricul face o remarcă esențială și anume, „în perioada comunistă au fost numeroase situații, când atitudini sau decizii de mare interes nu au lăsat nici o urmă scrisă” (Ibidem, p. 11). Acest, îl numesc cu toată convingerea așa, „reper metodologic” existent în perioada comunistă, îi este total străin lui Meurs, de aceea numărarea mecanică a titlurilor de publicații și alcătuirea unor diagrame în baza lor, nu oferă, practic, nimic esențial în analiza istoriografiei sovietice.

³⁸⁴ Meurs, 1996, p. 495.

³⁸⁵ Meurs, 1996, p. 390.

președintele Comitetului pentru premiile Lenin și de Stat al URSS în domeniul literaturii, artei și arhitecturii de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS din 2 iunie 1970 în care își exprima nemulțumirea față de faptul că romanul lui Ion Druță *Povara bunătății noastre* a fost înaintat la Premiul de Stat al URSS, înaintare apreciată de CC al PC din RSSM “anormală” (*ненормальным*), făcută fără a se ține cont de “opinia poporului și a organelor oficiale” din RSSM. Printre multe alte învinuiri, Ion Druță a fost acuzat și de faptul că a exprimat compătimire “față de un ofițer român” din timpul războiului și nu face “o distincție între armata sovietică și armata fascistă a lui Antonescu”³⁸⁶. Iată în cazul dat, cazul Ion Druță, avem prezente, dar și argumentate cele două componente la care indică Meurs pentru *Delirul* lui Marin Preda, “furia” comuniștilor locali și călcătura pe “nervii” CC al PC al RSSM.

Evident, în acest context îmi pun întrebarea, ce a fost mai important pentru formarea conștiinței publice a locuitorilor, limbajul aristic al romanelor lui Ion Druță³⁸⁷ sau limbajul sec al studiilor istorice? Cred că oricine cunoaște răspunsul la această întrebare. Cu atât mai mult că Ion Druță amintea în romanele sale despre niște lucruri relativ recente din viața Basarabiei. Mult mai târziu, acele fenomene reale despre care cu un deosebit talent artistic a relatat Ion Druță, au fost completate de surse documentare veritabile publicate ulterior de istoricii din RM. Este salutar faptul că adevărații specialiști, nu au rămas înșelați de “adevărul” politicului, exprimat de secretarul CC I. Bodiul.

La pagina 393, Meurs scrie: “Cum se poate vedea în diagrama 7. 2, între 1947 și 1950 studiul istoriei războiului era dominat de *istoricii militari*, iar *atașamentul antioccidental* (subl. – I. E.) era cel care determina interpretarea războiului, ceea ce era în ton cu scrierea istoriei sovietice la nivelul întregii Uniuni”. Referința de rigoare ne informează că *Diagrama* a fost alcătuită în baza tabelului 6 din *Anexă*. Examinez foarte atent *Diagrama 7. 2, Publicații moldovenești*

³⁸⁶ Scrisoarea lui I. Bodiul către N. Tihonov din 2 iunie 1970, în: Nistru, 9, 1988, p. 115-116. Același număr al jurnalului mai publica și articolul semnat de Gheorghe Mazilu, *Epoca stagnării și curajul literaturii* (p. 110-115), în care sunt examinate mai multe articole critice la adresa operei lui Ion Druță, dar și *Scrisoarea deschisă* a lui Ion Druță din decembrie 1973 adresată colegiului de redacție al revistei „Кодры” (p. 116-120).

³⁸⁷ Tirajul romanelor lui Ion Druță era mult mai mare decât tirajul studiilor istorice. Spre exemplu, în 1970, *Povara bunătății noastre* apărea cu un tiraj de 12 000 de exemplare, *Frunze de dor* din 1972 cu un tiraj de 25 000 de exemplare. Deosebit de numeroase erau și tirajele în limba rusă ieșite la Chișinău sau Moscova. Spre exemplu, *Povara bunătății noastre*, publicată în limba rusă la Moscova la editura „Молодая гвардия” în 1969 avea un tiraj de 65 000 de exemplare.

*privitoare la cel de-al doilea război mondial, 1944-1968*³⁸⁸, în speranța să observ atât *istoricii militari*, dar și *atașamentul antioccidental* al acestor publicații. Semnele grafice din *Legenda* numitei *Diagrame*, referitoare la intervalul 1947-1950 conțin 4 (patru) indici: *Chestiuni generale, 1941-1943, Rezistența patriotică și Moldovenii pe alte fronturi*, clasificare care corespunde întru totul cu *Indicele literaturii sovietice pentru anii 1918-1968*³⁸⁹. După cum observăm, nici un indiciu care să ne ajute să depistăm *istoricii militari* și *atașamentul antioccidental*.

Să examinăm în continuare corectitudinea alcătuirii *Diagramei* 7. 2. La anul 1947 sunt indicate două tipuri de publicații: *Chestiuni generale* și *Rezistența patriotică*. La prima avem două publicații, la a doua, o publicație. Mărimea semnelor grafice din *Diagramă* ar fi trebuit să se deosebească, dar ele nu se deosebesc. Pentru anul 1948, în *Diagramă* nu sunt indicate nici un tip de publicații, cu toate că la rubrica *Rezistența patriotică*, conform cu *Indicele bibliografic* citat deja, avem indicate două publicații, omise de Meurs. Pentru anul 1949 *Diagrama* indică două tipuri de publicații, *Rezistența patriotică* și *Moldovenii pe alte fronturi*. În realitate, conform cu *Indicele bibliographic* în 1949 avem o publicație la *Chestiuni generale*, omisă de Meurs, cinci publicații la *Rezistența patriotică*, care sunt reflectate în *Diagramă*, două publicații la *Eliberare*, care nu sunt reflectate în *Diagramă*. În sfârșit, la indicele *Moldovenii pe alte fronturi*, în anul 1949, contrar *Diagramei* lui Meurs, nu s-a publicat nici o lucrare, acest subiect apare pe paginile publicațiilor abia începând cu anul 1962. Pentru anul 1950 *Diagrama* indică doar un tip de publicații, 1941-1943, dar mai avem o publicație ce ține de *Eliberarea Moldovei*, omisă de Meurs. În concluzie la cele relatate, putem afirma cu certitudine că *Diagrama* 7. 2 este falsă și nu reflectă realitatea privind publicațiile moldovenești referitoare la cel de al doilea război mondial.

La pagina 394 Meurs menționează „ordinele lui Hrușciiov”, conform căroră „istoricii au trebuit să se confrunte cu adversarii lor burghezi la un nivel științific mai elevat”. Dar aceste misterioase „ordine” nu sunt documentate de autor, or, referința de rigoare lipsește. Mai

³⁸⁸ În virtutea faptului că Meurs examinează, cum pretinde el, întreaga istoriografie sovietică, *Diagrama* dată este incompletă, lipsesc datele de după 1968, care, parțial, puteau fi luate din volumul II al publicației *История, Археология, Этнография Молдавии, Указатель советской литературы 1969-1980*, Кишинев, Издательство Картя Молдовеняскэ, 1982, restul trebuiau căutate în bibliotecile din Chișinău. Înțeleg că este mult de lucru, dar obiectivele propuse îl obligau pe Meurs să muncească.

³⁸⁹ *История, Археология, Этнография Молдавии, Указатель советской литературы. 1918-1968*, Кишинев, Издательство Картя Молдовеняскэ, 1973, с. 7.

departe, Meurs scrie că primul istoric moldovean „care a acordat atenție acestui ordin” (deja e un singur ordin-I. E.) a fost Iachim Grosul și el „s-a ocupat de argumentele scriitorilor burghezi români de dinainte și de după război”³⁹⁰. Mă adresez nemijlocit la studiul lui Ia. S. Grosul, republicat în anul 1982³⁹¹ și constat că din cele 92 de referințe, doar două sunt făcute la scrierile istoricilor români³⁹², care au fost publicate în perioada anilor 1923-1940 și se atenționează asupra faptului că aceștea, „istoricii burghezi-naționaliști moldoveni și români”, s-au străduit să nege însemnătatea progresistă a alipirii Basarabiei la Rusia și criticau nu numai politica țarismului, ci a tot ce era rusesc³⁹³. Aceiași istorici „burghezi-naționaliști moldoveni și români” mai sunt amintiți în legătură cu relatarea mincinoasă, calomnioasă a unor evenimente și tăcerea deplină față de altele³⁹⁴. De „argumentele” invocate de aceștea pentru a-și sprijini opinia, Ia. S. Grosul nu amintește nimic, cum nu amintește nimic nici de istoricii români de după război. Dimpotrivă, istoricul moldovean, invocă o serie de argumente, care, în opinia sa, demonstrează teza privind însemnătatea progresistă a alipirii Basarabiei la Rusia. Constatând această situație sunt impus să concluzionez că Meurs nu a înțeles nimic din ceea ce a citit în articolul menționat.

Al treilea studiu de caz, este consacrat Sfatului Țării. Meurs își propune să „zdruncine” miturile românești și sovietice referitoare la Sfatul Țării și să prezinte o opinie mai echilibrată. Primul pas este făcut cu o siguranță demnă de invidiat: Sfatul Țării, în opinia lui Meurs, este o controversată „organizație” (conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, „organizație” înseamnă asociație de oameni cu concepții sau preocupări comune), dar și „parlament”³⁹⁵ (Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, „parlament” înseamnă organ legislativ suprem, eligibil), adică el acceptă și terminologia sovietică de apreciere a acestuia, dar și pe cea românească. Cine poate, în această situație să afirme că nu este o abordare „echilibrată” a problemei? „Echilibrul” aprecierilor se menține și în continuare. Meurs ne spune că parlamentul

³⁹⁰ Meurs, 1996, p. 394.

³⁹¹ Я. С. Гросул, *Историческое значение присоединения Бессарабии к России для судеб молдавского народа*, în: *Труды по истории Молдавии*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1982, с. 25-51

³⁹² În acestea sunt amintiți 8 autori din perioada interbelică.

³⁹³ Я. С. Гросул, *Историческое значение присоединения Бессарабии к России для судеб молдавского народа*, în: *Труды по истории Молдавии*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1982, с. 26.

³⁹⁴ Я. С. Гросул, *Историческое значение присоединения Бессарабии к России для судеб молдавского народа*, în: *Труды по истории Молдавии*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1982, с. 36.

³⁹⁵ Meurs, 1996, p. 401-402.

basarabean s-a deschis la 4 decembrie 1917³⁹⁶, dar el știe că Republica Democratică Moldovenească a fost proclamată de către Sfatul Țării pe 2/15 decembrie 1917³⁹⁷. Parlamentul s-a deschis, la pagina 80, cu 120 de locuri, la pagina 402 cu 125 de membri. La pagina 81 Meurs scrie despre primirea Declarației de „independență a Moldovei”, la pagina 418 citim despre proclamarea „Republicii autonome Moldova”, iar la pagina 80, republica era „cu o considerabilă autonomie”. Ulterior, după ce prezintă punctul de vedere al istoricilor sovietici, Meurs scrie că punctul de vedere românesc „este exact imaginea invers reflectată în oglindă a dogmelor sovietice: parlamentul era reprezentativ pentru populația Basarabiei și exprima voința majorității”³⁹⁸.

La ce concluzii ajunge Meurs? În linii mari, fără a intra în detalii, acestea sunt următoarele:

- Apreciați „din perspectivă istorică, moldovenii au fost suprareprezențați”³⁹⁹ în Sfatul Țării, dar, „ușoara suprareprezentare a moldovenilor în Sfatul Țării *nu pare* (subl. – I. E.) semnificativă”⁴⁰⁰.
- „Dogma sovietică după care Sfatul Țării era o organizație reacționară, naționalist-moldovenească, *pare* (subl. – I. E.) să fie exagerată”⁴⁰¹.
- „există *puține dovezi* (subl. – I. E.) că s-a operat o manipulare a participării membrilor” Sfatului Țării la votările din 9 aprilie și 10 decembrie 1918⁴⁰².
- „Conducerea *parlamentului* (subl. – I. E.) a fost dominată de un mic număr de moldoveni cu o înaltă educație”, fiind nominalizați Pantelimon Halippa, Ion Pelivan, Ion Inuleț, Petru Cazacu. Aceștea, fiind susținuți de puternicul Bloc Moldovenesc, „au fost în stare să determine cursul parlamentului basarabean”. Și, ca să nu supere cumva urmașii istoriografiei sovietice, Meurs preia din dogma sovietică aprecierea că Sfatul Țării a fost un *organ naționalist*: „Poziția lor ... a fost consolidată de dominația *ideologiei naționaliste* (subl. – I. E.)”⁴⁰³. De fapt, cum am menționat și mai sus, calul de bătaie al lui Meurs, pe parcursul întregii sale scrieri, este acuzarea în naționalism.

³⁹⁶ Meurs, 1996, p. 80, 402

³⁹⁷ Meurs, 1996, p. 418.

³⁹⁸ Meurs, 1996, p. 403.

³⁹⁹ Meurs, 1996, p. 404.

⁴⁰⁰ Meurs, 1996, p. 407.

⁴⁰¹ Meurs, 1996, p. 405.

⁴⁰² Meurs, 1996, p. 406.

⁴⁰³ Meurs, 1996, p. 407.

Așadar, aceste aprecieri evazive, incerte, crează ansamblul de circumstanțe, iluzia apariției unei opinii „mai echilibrate” referitor la Sfatul Țării. Cu excepția naționalismului, concept sovietic care corespunde întru totul conceptului naționalist al lui Meurs.

Dar mai este aici o problemă importantă. Mitul sovietic privitor la Sfatul Țării și în general chestiunea basarabeană, așa cum era ea înțeleasă de sovietici nu se deosebește cu nimic de opinia celeilalte părți a Rusiei, antibolșevice. În această privință este de menționat studiul diplomatului român Viorel Virgil Tilea (1896-1972), publicat pentru prima dată în 1925 și republicat în anul 2000⁴⁰⁴. Conform surselor invocate, în anul 1919 amiralul Kolceak refuza să dea un răspuns privitor la viitorul statut al Basarabiei până la hotărârea Adunării Constituante, adică refuza „sfărâmițarea Rusiei fără voia ei”⁴⁰⁵. Mai mult chiar, pe 2 iulie 1919 V. A. Maklakov (1869-1957), reprezentantul rușilor țariști, declara că «nu poate fi înstrăinată nici o părticică din teritoriul Rusiei fără consimțământul ei ... majoritatea locuitorilor din Basarabia nu doresc „anexarea” la România, că Sfatul Țării nu reprezintă provincia amintită și că el (Maklakov – I.E.) este gata să accepte un plebiscit numai în regiunile cu majoritate moldovenească»⁴⁰⁶. Cu alte cuvinte între opinia sovietică și opinia reprezentanților fostei Rusii țariste, pe problema Sfatului Țării și a Basarabiei, nu exista nici o diferență, partea sovietică recurgea, practic, la aceleași argumente, exepând Adunarea Constituantă și invocând pretinsa instaurare a puterii sovietice în Moldova.

⁴⁰⁴ Viorel Virgil Tilea, *Chestiunea Basarabiei*, în: *Basarabia. Recurs la identitate*, Ediție îngrijită de Costică Asăvoaie și Vasile Munteanu. Studiu introductiv prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, Iași, Editura Agora, 2000.

⁴⁰⁵ Nu se ținea însă cont de faptul că atunci când la 1812 Moldova a fost dezmembrată și Basarabia a fost anexată de Rusia, țarul a făcut acest lucru de asemenea, fără voia Moldovei.

⁴⁰⁶ Viorel Virgil Tilea, *Chestiunea Basarabiei*, în: *Basarabia. Recurs la identitate*, Ediție îngrijită de Costică Asăvoaie și Vasile Munteanu. Studiu introductiv prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, Iași, Editura Agora, 2000, p. 120-121.

Concluzii, sau ce crede Meurs că a realizat în scrierea sa

În primul rând, Meurs, ca un adevărat filistin, își exprimă totala satisfacție față de faptul că istoricii români de pretudindeni, „au fost încântați” de faptul că dânsul s-a apucat de cercetarea problemei date, dar ei nu au ținut cont, că el, Meurs, este cu adevărat „echilibrat”, „obiectiv”, obiectivitate care nu i-a însă în considerație interesele „naționale românești”, așa că domnilor cititori români, „concluziile mele pot dezamăgi”⁴⁰⁷, constată, poate cu satisfacție, autorul.

Lucrarea lu Meurs într-adevăr dezamăgește, dar nu din cauza că ea nu este scrisă „pe linia intereselor naționale românești”, cum crede autorul, ci cu totul din alte cauze. Cititorul român va fi, cu siguranță, deranjat de argumentarea lui Meurs a capitolului *Scurtă istorie a Basarabiei*, unde scrie că „s-ar putea ca puțini cititori să aibă o cunoaștere adâncă a istoriei Basarabiei”⁴⁰⁸, lăsând să se înțeleagă că cele circa 80 de pagini de istorie a Basarabiei care se referă la o perioadă de 2 000 de ani ar oferi o asemenea „cunoaștere adâncă”, ceea ce semnifică o futilitate totală a autorului.

Cititorul român va fi deranjat și de aplombul autorului, care crede că acesta, adică cititorul român, va fi „indiferent de calitatea lucrării” lui Meurs și va rămâne la stadiul de „uimire” și de „încântare” doar în virtutea faptului că un olandez se interesează de istoria românilor. În acest caz „uimirea” și „încântarea” cititorului ar fi fost mult mai mare, dacă de istoria românilor s-ar fi interesat un papuas, în schimb, calitatea lucrării, în cazul în care ea ar fi citită de vreun român, cred că nu l-ar fi lăsat indiferent.

Cititorul român poate fi deranjat de acuzațiile și de limbajul războinic, agresiv, atunci când Meurs este dispus să utilizeze acest limbaj. Frazele de tipul că istoricii s-au întors la „locul crimei”, românii trebuie „acuzați”, sovieticii au început „să-și facă mai clare condamnările”, cred că nu au ce căuta pe paginile unui studiu istoric, care se pretinde a fi „științific”, „obiectiv” și „echilibrat”. Argumentarea, prezentarea unei alte opinii este la Meurs „atac”: Giurescu l-a atacat pe Lazarev, Vinogradov l-a atacat pe Notovici, dar s-a ajuns și la „atacurile

⁴⁰⁷ Meurs, 1996, p. 409.

⁴⁰⁸ Meurs, 1996, p. 51.

moldovenilor la adresa scrierilor exilaților români”⁴⁰⁹. Cu alte cuvinte, un limbaj total neadecvat unui studiu istoric.

Afirmația lui Meurs că „relația dintre politică și scrierea istoriei este una de interacțiune mai curând decât de comandă directă”⁴¹⁰, de asemenea este neconvingătoare, fiindcă dânsul nu a studiat documentele de partid ce țin de formularea sarcinilor care erau puse în fața istoricilor, sarcini care trebuiau realizate în mod obligatoriu. Întreaga activitate a istoricilor, sub aspect de tematică, conținut, metodologie, era sub un strict control, nemaivorbind de *chestiunea Basarabiei*. Evident, nu este vorba de faptul că pentru fiecare carte, pentru fiecare articol, era dată o „comandă directă”, dar temele luate pentru cercetare, abordarea și concluziile, trebuiau să țină strict cont de linia trasată de partid. Nu era admisă nici o abatere. Să ne amintim în ce era învinuită istoriografia occidentală în recenziile istoricilor sovietici. Spre exemplu, V. N. Vinogradov în recenzia la un studiu al B. Jelavich publicat în 1959, scria că în lucrarea dată lipsește principalul, anume, „metodologia științifică corectă pentru o cercetare istorică”. „Zadarnic, continua autorul, am încerca noi să căutăm în carte cercetarea politicii de clasă a țarismului”⁴¹¹.

Evident, „istoricii din Moldova au trebuit să urmeze într-o mare măsură tendințele de la Moscova”, care, țineau și ele cont de linia trasată de partid, dar, continuă Meurs, „ei au avut și propriile lor preocupări, cum erau de pildă scrierile românilor exilați în Occident”⁴¹². Această a doua parte a frazei nu corespunde realității. În primul rând, istoricii din Moldova nu dispuneau liber de aceste cărți. Ele erau concentrate într-un fond special la Academia de Științe, Sectorul de informare al AȘ din RSS Moldovenească, unde puteau fi utilizate, dar nu de toți cercetătorii. Așa că „scrierile românilor exilați în Occident”, și nu numai a românilor, ci și a istoricilor occidentali, se aflau sub un strict control și nici pe departe nu erau „propriile ... preocupări” ale istoricilor din Moldova. Cât privește disputele pe diferite probleme ale istoriei, pentru a crea iluzia pluralismului de opinii, ele erau admise, dar în anumite limite. Același exemplu referitor la instaurarea puterii sovietice în Moldova: obiect al discuției istoricilor sovietici nu putea

⁴⁰⁹ Meurs, 1996, p. 410.

⁴¹⁰ Meurs, 1996, p. 410.

⁴¹¹ В. Н. Виноградов, рецензия на В. Желавич, *Russia and the Rumanian national cause 1858-1859*, Bloomington, 1959), în: История СССР, 1961, 1, с. 222.

⁴¹² Meurs, 1996, p. 410.

fi problema în esența ei, a fost instaurată puterea sovietică sau nu, se discuta doar problema când a avut loc acest eveniment. În virtutea faptului că istoricii nu au găsit prea repede răspunsul la această întrebare, partidul a intervenit pentru a „lămuri definitiv” lucrurile.

Tot în *Concluzii* constat cu stupoare că istoricii S. K. Brâseakin și M. C. Sâtnic „au făcut un salt în carieră prin aceea că ei au fost atenți la chemarea partidului de a se purta o campanie antiromânească”, atenționând, de asemenea, la S. Afteniuk și A. Lazarev care „au avut motive profesionale și personale excelente” să participe la această campanie antiromânească⁴¹³. Evident, această chemare antiromânească a partidului trebuie documentată cu referința de rigoare, în felul în care este prezentată, poate fi apreciată drept o invenție a lui Meurs. În al doilea rând, cariera lui S. K. Brâseakin este mai mult decât modestă: în 1952 este angajat la Catedra de Istorie la USM în calitate de lector superior, în 1955 primește titlul de conferențiar, în 1981 susține teza de doctor habilitat⁴¹⁴, iar în 1983 i se conferă titlul de profesor universitar⁴¹⁵. Cu alte cuvinte, o carieră absolut obișnuită a unui cadru didactic universitar. Cariera științifică și didactică a lui M. C. Sâtnic, în linii mari, a fost următoarea: colaborator științific al Institutului de istorie al AȘ a RSSM, susține teza de doctor în istorie în 1961, din 1962 este angajat la Universitatea de Stat lector superior apoi conferențiar (1964). În anul 1967 devine decan al Facultății pentru Instruirea Studenților Străini, în anii 1970-1977 decan al Facultății de istorie de la Universitatea de Stat din Moldova, apoi director-adjunct al Institutului de Istorie a Partidului. În 1980 susține teza de doctor habilitat⁴¹⁶. Cu toate că a avut o carieră mai bună decât a colegului său, aceasta însă nu poate fi legată exclusiv de publicarea cărții din 1969. Dar ceva avea să se întâmple în cariera lui M. C. Sâtnic. În anul 1964 M. Sâtnic publica un material cu titlul *Zile de neuitat (Răsfoind paginile gazetelor din iunie-iulie 1940)[Cu prilejul aniversării a 24-a de la realipirea Basarabiei la Patria Sovietică]*. Peste mai mulți ani, în

⁴¹³ Meurs, 1996, p. 410.

⁴¹⁴ Susținerea tezei de doctor habilitat la Moscova (la Chișinău nici nu exista un consiliu abilitat cu susținerea a asemenea teze) pe o temă care necesita cunoașterea obligatorie a limbii române, pe care Brâseakin nu o cunoștea, nu implică în nici un fel că scriitura românofobă din 1969 ar avea vreo legătură cu acest pas în “cariera” sa. S. K. Brâseakin era un șovinist și un românofob înrăit – acestea erau motivele care determinau mișcarea lui “înainte”.

⁴¹⁵ Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma, *Profesorii Universității de Stat din Moldova, Dicționar, 1946-2001*, Chișinău, CE USM, 2001, p. 31.

⁴¹⁶ Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma, *Profesorii Universității de Stat din Moldova, Dicționar, 1946-2001*, Chișinău, CE USM, 2001, p. 179-180.

timpul când era director-adjunct al Institutului de Istorie a Partidului, alți colegi ai săi au răsfoit și ei paginile ziarelor din iunie-august, dar anul următor, 1941 și au descoperit că elevul Mișa Sâtnic a participat, alături de alți consăteni din satul său de baștină, Jura, raionul Râbnîța, la sărbătoarea consacrată zilei intrării trupelor române în sat și eliberarea de sub bolșevici. Iată această „descoperire” într-adevăr a influențat cariera lui M. C. Sâtnic, care a fost imediat scos din postul de director-adjunct al Institutului de Istorie a Partidului. Mulți ani mai târziu, abia în 1987 M. C. Sâtnic va primi o nouă funcție, șef al *Catedrei Interuniversitare de Istorie a Moldovei* de la Universitatea de Stat din Moldova, unde am avut prilejul să-l cunosc mult mai bine. Examinând *Programa* cursului de Istorie a Moldovei, care se predă pe acele timpuri, dânsul a rămas mirat de faptul că nu se predă o temă, importantă în viziunea lui, anume tema *Formarea națiunii burgheze moldovenești*. Pe acest subiect am avut cu dânsul o discuție în care am argumentat lipsa temei date cu ajutorul „învățăturii marxist-leniniste”, cu alte cuvinte, a citatelor din operele lui Marx și Engels publicate în anii 50 și în care locuitorii Basarabiei din secolul al XIX-lea apăreau desemnați cu termenul români. În rezultatul îndelungatei discuții am ajuns la concluzia comună că tema *Formarea națiunii burgheze moldovenești* să nu fie predată studenților nici la Facultatea de istorie nici la Facultățile neistorice, unde se predă cursul Istoria Moldovei.

Încheie Meurs raționamentele sale referitoare la acești istorici cu aceea că „cu toții au avut, *se presupune* (cine, unde, în Olanda sau în altă parte – I. E.), nevoie și de puțină stimulare din partea conducerii partidului”⁴¹⁷. Și această presupunere trebuia argumentată documentar, în caz contrar, ea apare ca „șoptită” de cineva.

Cititorul român poate fi uluit de penuria cunoștințelor elementare ale lui Meurs referitoare la biografiile istoricilor din Moldova, acestea, după cum subliniază Meurs, având un rol important în concluziile sale. Evident că în acest caz, atunci când citesc despre „Basarabeianul Andrei Grecul”⁴¹⁸ care în realitate s-a născut în satul Slobozia, raionul Slobozia, pe malul stâng al Nistrului, cu studii la Institutul Pedagogic din Tiraspol, concluziile lui Meurs nu mai au nici o valoare. Este adevărat, la pagina 281 Meurs știe despre aceasta, dar ulterior uită. În același context, „Eugen Russev, dintre cei de pe malul stâng”⁴¹⁹ al

⁴¹⁷ Meurs, 1996, p. 410.

⁴¹⁸ Meurs, 1996, p. 411.

⁴¹⁹ Meurs, 1996, p. 411.

Nistrului, în realitate s-a născut în satul Cubei, județul Cahul, studiile liceale le-a făcut la Chișinău, după care a urmat Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care a absolvit-o în anul 1939, iar ulterior, în anul 1951, va susține doctoratul la Moscova, în cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a URSS. Așa că, concluziile lui Meurs, fundamentate pe date biografice false (locul de naștere, naționalitate, cum am arătat și mai sus) sunt, utilizând termenul lui, total „înșelătoare”.

Cititorul român poate fi deranjat și de afirmația că „în România, unii dintre istoricii pregătiți la Moscova în anii '50 au devenit apoi îndârjiți naționaliști români în anii '70”⁴²⁰, fiindcă, în mod evident, apare întrebarea, dar ce au devenit ceilalți? Dar istoricii din Republica Moldova care au fost pregătiți la Moscova? Faptul că Meurs nu face nici o distincție în ce privește semnificația termenului *naționalism* în statele comuniste și cum îl înțelege el, duce cititorul la gânduri de-a dreptul sinistre, fiindcă eticheta de *naționalist* în perioada respectivă avea urmări foarte grave pentru persoanele învinuite în asemenea păcat.

Pentru cititorul român este inconceptibilă poziția amfibologică a lui Meurs pe problema Basarabiei, așa cum a fost ea soluționată de Sfatul Țării. După ce prezintă poziția istoricilor „români naționaliști” (dar să se țină cont de faptul că această poziție e împărtășită și de istoricii români exilați în Vest – I. E.), care apreciau Sfatul Țării ca fiind reprezentativ, iar „încorporarea” și unificarea apăreau ca apogeu al acestui proces, după ce prezintă opinia istoricilor sovietici care învinuiau Sfatul Țării de faptul că el era străin poporului basarabean, iar hotărârea sa, drept un regres temporar „al procesului istoric”, Meurs, care pretinde că a studiat și a comparat *toate* (subl. – I. E.) documentele și studiile consacrate acestei probleme, concluzionează că „mișcarea revoluționară social-politică a fost mult mai puternică în Sfatul Țării decât au fost dispuși românii să accepte”, iar „reprezentativitatea Sfatului Țării a fost mult mai puternică, iar legăturile ei cu organizațiile social-democratice erau mult mai puternice decât erau gata să accepte istoricii sovietici”. În așa fel, Meurs nu răspunde la întrebarea cheie: cum apreciază el actele Sfatului Țării din 27 martie și 10 decembrie 1918? Aceasta este întrebarea, în cazul de față, la care așteaptă cititorul un răspuns limpede de la istoricul occidental care și-a pus drept obiectiv „să

⁴²⁰ Meurs, 1996, p. 411.

zdruncine vechiul mit istoriografic și să depolitizeze, pe această cale, controversele istoriografice și să depolarizeze conflictele politice”⁴²¹, chiar dacă este tânăr (dar am văzut și foarte arogant, atunci când pretinde că a studiat *toate* documentele și studiile consacrate acestei probleme – I. E.) și nu are „nici strămoși ruși, nici strămoși români”⁴²².

Până la sfârșitul anilor '50, crede Meurs, „nu au existat motive antiruse ori antisovietice care să însoțească politica lui Gheorghiu-Dej”, care, nicidecum nu poate fi etichetat ca naționalist⁴²³. Asemenea motive, nu trezește nici o îndoială faptul, au existat întotdeauna după anul 1944⁴²⁴, dar ele nu s-au manifestat în acest răstimp, deoarece în România, până în anul 1958, moment omis de Meurs, s-au aflat trupele sovietice. Concluzia pe care o vrea Meurs se impune de la sine: prezența trupelor sovietice pe teritoriul României a fost benefică, nu au existat motive antiruse și antisovietice și nici Gheorghiu-Dej nu a fost naționalist.

⁴²¹ Meurs, 1996, p. 18.

⁴²² Meurs, 1996, p. 17.

⁴²³ Meurs, 1996, p. 413.

⁴²⁴ Primele manifestări antirusești pot fi plasate în timpul războiului ruso-austro-turc din anii 1735-1739 și sunt legate de intrarea trupelor ruse conduse de generalul Miniș, în Moldova, dezvoltate „prin creșterea apetitului anexionist al Rusiei înveșmântat în haina străvezie a protectoratului unilateral asumat asupra popoarelor creștine din Orientul European (inclusiv asupra Principatelor) (Dumitru Vitcu și Gabriela Bădărău, *Introducere*, în: *Regulamentul Organic al Moldovei*, Ediție integrală realizată de Dumitru Vitcu și Gabriel Bădărău cu sprijinul lui Corneliu Istrati, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 15), aceste sentimente au devenit destul de accentuate după anexarea Basarabiei de către Rusia la 1812.

Bibliografie

sau fața de la sfârșitul cărții lui Meurs

Meurs informează cititorul că a utilizat un număr de 28 de titluri de *Enciclopedii* care în total însumează 457 de volume. De asemenea, un număr de 11 titluri este plasat la rubrica *Documente*, fără a indica nici numărul total de volume, care cu siguranță, este impresionant, dar nici anii când au fost publicate, ceea ce este un lucru nepermis pentru un studiu istoric care se pretinde a fi științific. Aici, alături de mari colecții de documente publicate, cum ar fi *Документы внешней политики СССР*⁴²⁵, sunt plasate și instrumente de lucru pentru cercetător, *Indice bibliografic*, cum ar fi *История, Археология, Этнография Молдавии, Указатель советской литературы 1918-1968*, care este cu totul alt tip de publicație. Odată ce Meurs și-a propus să cerceteze istoriografia comunistă din URSS și România era necesar să se cerceteze și seria de volume *Bibliografia istorică a României*, care, într-o mare măsură, este oglinda publicației respective din RSSM și să utilizeze aceleași metode de cercetare ca și în cazul istoriografiei sovietice moldovenești. Aplicarea unor standarde duble în procesul de cercetare este doar în detrimentul acestora și nicidecum nu poate oferi studiului un caracter obiectiv.

Atenționează și rubrica *Arhive*, din care aflăm că autorul a utilizat 14 fonduri din arhivele din București, Amsterdam și München. Examinarea operei lui Meurs atestă că el a citat doar un singur dosar din Arhivele statului de la București, dosarul 70, 1920, aflat în fondul 299, Președenția Consiliului de Miniștri, 1859-1939 și se referă la amintirea introducerii unei cenzuri riguroase pentru a împiedica agitația bolșevică, lucru cunoscut demult. Așadar, și sub aspect de valorificare a noilor surse de arhivă din România, contribuția lui Meurs este nulă. Autorul mai face câteva referințe la *dosarul* S. Schwann și la *dosarul* Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PCR⁴²⁶, de unde împrumută unele informații referitoare la preistoria publicației *Însemnărilor* lui K. Marx, pentru ca în compartimentul *Bibliografie* să afirme că acestea sunt *fonduri*, nu simple *dosare*, așa că cititorului îi rămâne să ghicească în stilul expunerii lui Meurs: pot fi *fonduri*, dar

⁴²⁵ Cu regret, autorul nu indică ce volume a utilizat, referința bibliografică fiind făcută extrem de neglijent: *Documenti vneșnei politiki SSSR, Gospolitizdat, Moscova, 1957-... (???-I. E-)*.

⁴²⁶ Meurs, 1996, p. 274-276.

aceasta nu înseamnă că nu sunt *dosare*. Restul fondurilor de arhivă nu sunt utilizate în cercetarea sa și sunt indicate doar pentru satisfacerea propriului orgoliu și pentru a impresiona cititorul.

Meurs atașează și o impunătoare listă (138 de titluri) de *Ziare, reviste și magazine*, dar practic este imposibil de descifrat ce anume a citit el, fiindcă în textul scrierii sale, în cele mai dese cazuri se indică că publicația cutare sau cutare a fost citată într-un studiu. Spre exemplu la pagina 368 Meurs face o referință, 284: „M. Eminescu, *Timpul*, 25 ianuarie 1878, citat în Scorochirja, Basarabia, p. 28-33”. Încercăm să ne descurcăm. La compartimentul ziare, reviste și magazine *Timpul* lipsește, la Eminescu M. găsim indicat „*Basarabia 1812*, 1991”, la Scorochirja G. „*Basarabia*, Colecția Omul Nou, nr. 33, 1955”. Personal, admit o anumită doză de erori tehnice, care, oricât ne străduim, le mai comitem, dar nu chiar în acest hal !

Trecând nemijlocit la autori, Meurs indică la o recenzie a lui Fl. Constantiniu și Dan Berindei la cartea lui A. Lazarev publicată în 1974, *Moldavskaia sovetskaia gosudarstvennost* ..., care s-ar afla la „*MS, Iorga Institute*” (poate să semnifice Manuscrise la Institutul Nicolae Iorga -??- I. E.), unele titluri sunt indicate fără a se preciza unde și când au fost publicate, altele nu conțin titlul deplin al lucrării, unii autori sunt menționați la *Bibliografie*, dar lipsesc în referințele din subsol și invers, sunt menționați în notele din subsol, dar lipsesc la *Bibliografie*, lucru care nu ar fi trebuit să se întâmple, dacă ținem cont de avertismentul autorului că „Bibliografia conține toate lucrările de referință și alte scrieri care au fost utilizate în această cercetare”⁴²⁷. Meurs indică mai multe lucrări ce țin de trecutul foarte îndepărtat, cum ar fi studiul semnat de A. I. Meliukova *Памятники VIII в. до н. э. на территории лесостепной Молдавии*, dar nu am găsit nici o referință la el, ar fi fost interesant să aflăm care este legătura acestor monumente din sec. VIII a.Chr. cu *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, care este tema propusă spre cercetare. Evident, acest studiu, precum și altele, care nu au nici o legătură cu subiectul pe care îl investighează Meurs, au fost excluse din calculele care urmează mai jos.

Făcând o statistică a lucrărilor indicate de Meurs de la pagina 459 până la pagina 507, unde sunt indicate titlurile studiilor și autorii acestora, constatăm că numărul total este de 1129 de titluri. Dintre acestea cca 255 de studii aparțin autorilor sovietici, inclusiv din

⁴²⁷ Meurs, 1996, p. 452.

RSS Moldovenească, ceea ce alcătuiește cca 22,5% din numărul total de lucrări, iar cca 183 aparțin istoricilor români, ceea ce alcătuiește cca 16,2% din numărul total al publicațiilor. Ținând cont de faptul că o bună parte a studiilor istoricilor publicate în URSS folosite de Meurs, nu se referă la chestiunea Basarabiei, ci la istoria Basarabiei în general, iar în cele 183 de studii ale istoricilor români din care o bună parte nu se referă la subiect, iar altă parte o constituie lucrările publicate în perioada când România nu era o țară comunistă, se cere concluzia iminentă că gradul de investigare de către autor a problemei *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, așa cum este ea formulată în titlul cărții, este minim și scopul propus nu a fost atins. Această disproporție dintre literatura necomunistă și comunistă, ultima fiind de fapt obiectul cercetării lui Meurs, șochează și am tot temeiul să afirm că prin cercetarea dată a fost creat un nou mit – *mitul examinării de către Meurs a istoriografiei comuniste privind problema Basarabiei*.

Concluzii

sau ce cred eu că a realizat Meurs în scriitura sa

Meurs își prezintă cartea sa într-o manieră exagerat de pretențioasă, începând cu titlul și continuând cu declarațiile de intenție: obiectivitate, echilibru, examinarea întregii istoriografii comuniste, mod de tratare nou, „modelul meu”, cum îl definește dânsul, și nuanțat, față de cum s-a cercetat anterior. Autorului nu-i lipsește nici pretenția că abordează subiectul în cauză de pe poziții strict științifice, absolut obiectiv, chiar tinerețea sa și lipsa strămoșilor ruși sau români, contribuie în mod natural la obiectivitatea lui, spre deosebire de istoricii din Republica Moldova și România, care, crede el, și după 1989, practic au rămas pe aceleași poziții, naționaliste, fapt de care dânsul s-a convins în timpul „călătoriilor” sale în aceste două țări⁴²⁸.

Evident, cititorul, copleșit de toate aceste declarații de intenție, se așteaptă la un studiu fundamental, la o analiză minuțioasă a literaturii istorice, cel puțin din URSS și România, consacrate chestiunii Basarabiei, anume așa cum era înțeleasă și interpretată această problemă în aceste două state foste comuniste. Dar, citind cartea dată te convingi din ce în ce mai mult că titlul ține mai mult de imagine, ca el să fie atractiv, incitant, pentru a-i asigura succesul temporar pe piață și nu de obiectul de studiu. Cartea, numai aparent, la o lectură superficială, lasă impresia obiectivității.

Așa dar, realitatea este cu totul de altă natură. Acum, ajuns la sfârșitul cărții aș indica câteva momente-cheie, care ar explica incompetența autorului de a trata subiectul pe care și l-a propus.

În primul rând, ar fi vorba despre formația autorului, care este departe de desăvârșire în ce privește pregătirea lingvistică, adică cunoașterea nivelului necesar a limbilor rusă și română, cel puțin nu am altă explicație pentru numeroasele confuzii pe care le-am semnalat pe parcurs.

În al doilea rând, autorul nici pe departe nu a consultat întreaga literatura istorică comunistă consacrată chestiunii Basarabiei, aproape întreg efortul său s-a redus la numărarea titlurilor mai mult din *Indicile bibliografic* publicat la Chișinău în anul 1969 și mai puțin din cel publicat în anul 1982, titluri care se referă la întreaga literatură

⁴²⁸ Meurs, 1996, p. 18.

istorică ce ține de istoria Moldovei în general și istoria Basarabiei în particular, nu numai de chestiunea Basarabiei.

În al treilea rând, ar fi vorba despre incapacitatea autorului de a ține sub control informația acumulată din sursele istoriografice, de unde rezultă numeroasele erori, contradicții etc.

În al patrulea rând, substituirea arbitrară a înțelesului sintagmei „chestiunea Basarabiei” în literatura istorică comunistă din URSS și România cu aceea ce crede dânsul că este „chestiunea Basarabiei”. Această substituire artificială și crearea unei noi esențe pentru „chestiunea Basarabiei”, care, în conceptul lui Meurs, se reduce la istoria Basarabiei, deci diferită de aceea cum a fost înțeleasă și tratată în URSS și România, l-a dus pe autor pe cu totul alt făgaș și, practic, subiectul cărții anunțat în titlu, a rămas într-o parte.

În al cincilea rând, încercarea de a prezenta o viziune globală asupra istoriografiei sovietice, a legăturii dintre istorie și politică, fără cunoașterea documentelor de partid și a studiilor originale ale acestor istorici, fără invocarea contextului intern și internațional, trădează de la bun început incompetența autorului de a înțelege nuanța și complexitatea procesului istoric de evoluție a acestei istoriografii. Chestiunea Basarabiei este o chestiune politică și la abordarea ei istoricii erau obligați să țină cont de numeroși factori, care nu este cazul să fie înserați aici, dar în primul rând, de linia Partidului Comunist și de metodologia marxist-leninistă. Subliniez încă odată faptul că istoria ca știință nu poate fi apreciată ca un instrument al puterii politice, dar, până în prezent, situația din țările europene este de așa natură, încât puterea politică utilizează istoria ca instrument în promovarea și realizarea politicii sale.

Așadar, am parcurs atent cele 525 de pagini text, însoțite de hărți, diagrame și anexe în care autorul, conform titlului cărții, urma să investigheze chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă. Cu părere de rău, sunt nevoit să constat că, de fapt, întreaga demonstrație a autorului nu este subordonată acestei idei-cheie, fundamentale pentru istoria spațiului dintre Nistru și Prut. Mai întâi aflăm, în pofida pretențiosului titlu, că este totuși vorba doar de istoriografia comunistă din URSS și România, ignorându-se faptul că și în alte state comuniste chestiunea Basarabiei, într-o măsură mai mare sau mai mică, a fost abordată. Din acest considerent, chiar titlul cărții, nu reflectă situația reală din cuprinsul ei. De fapt, Meurs nici nu a conștientizat până la

capăt sintagma „istoriografia comunistă”. Într-o notă din subsol de la pagina 34, Meurs scrie că „evoluțiile istoriografice de după 1985 sunt totuși în afara obiectivului acestui studiu”, de parcă istoriografia comunistă s-ar fi epuizat la 1985. Dar tot pe aceeași pagină, autorul declară categoric că „în martie 1990, istoriografia comunistă a încetat să mai existe”⁴²⁹. Astfel, absolut arbitrar, sunt abandonați cinci ani de zile din viața prodigioasă a istoriografiei comuniste din perioada sovietică.

Demonstrația lui Meurs se vrea deosebit de pretențioasă nu numai sub aspectul formulării subiectului, „relația dintre politică și scrierea istoriei într-un sistem comunist”, unde problema Basarabiei este aleasă ca un studiu de caz, dar și sub aspectul studierii exhaustive și aprecierii generale a istoriografiei sovietice și românești și chiar „la analiza cuvânt cu cuvânt a unor obscure articole publicate de istoricii români și moldoveni”.

Meurs este fascinat de scriitura sa, care se prezintă, după cum s-a menționat deja, una exhaustivă. În legătură cu asemenea situații s-a observat că „fascinația pentru explicațiile totalizante și exhaustive ale istoriei”, prezintă „un prim simptom al gândirii *hybris*, al radicalismului tiranofil și liberticid”⁴³⁰.

Pompoasa declarație că în capitolul unu se face o „apreciere generală a istoriografiei sovietice” și că „este dezvoltat un model teoretic pentru înțelegerea istoriografiei comuniste”, în realitate, se rezumă la un conspect al lucrărilor istoricilor occidentali, care au studiat lucrările istoricilor sovietici. În cel mai fericit caz, Meurs a citit doar un singur articol publicat în anul 1951 de M. Necikina în volum de 8 (opt) pagini. Evident, Meurs și-a făcut iluzia că a înțeles istoriografia sovietică, necitind practic nici un studiu al acestora. Și desigur, apare foarte problematică situația, cum se poate dezvolta un model teoretic de analiză a istoriografiei sovietice, dacă nu ai studiat, nu ai citit nimic din această istoriografie?

Meurs are un mod ciudat de înțelegere a „chestiunii basarabene”, cu toate că undeva reproduce corect esența problemei basarabene în conceptul istoricilor sovietici. Dar specificul acesteia nu l-a înțeles și crede că „oricine își exprimă o opinie asupra evoluțiilor istorice,

⁴²⁹ Meurs, 1996, p. 34.

⁴³⁰ Vladimir Tismăneanu, Apoteoza Istoriei: De la Hegel la Marx (o conferință de excepție) (<http://tismaneanu.wordpress.com/2011/05/10/de-la-hegel-la-marx-o-invatare-la-o-conferinta-de-exceptie-miercuri-ora-17-00-colegiul-noua-europa> (ultima accesare 23.10.2012).

lingvistice, demografice sau culturale devine inevitabil parte în conflict”. Dar se substituie două probleme total diferite: chestiunea basarabeiană, pe de o parte, și, evoluția istorică, lingvistică, demografică și culturală a Basarabiei, pe de altă parte. Meurs, conștient, se pare, le confundă și nu este clar, de ce? Poate doar din dorința de a atrage cititorul, care, atras inițial, până la urmă rămâne șocat de conținut. S-ar putea admite că abordând problema Basarabiei să devii „inevitabil parte din conflict”, dar Meurs caută să evite acest lucru, fiindcă declarația sa de intenție este **chestiunea Basarabiei**, dar în realitate el s-a străduit să fie „pe cât de posibil obiectiv în prezentarea **istoriei acestei regiuni**”, ori, nu acesta este obiectivul lucrării sale, dacă reieșim din titlul ei. Cât de „obiectiv” și „echilibrat” a fost autorul, am indicat pe paginile de mai sus. De aceea, am ajuns la concluzia că tinerețea dânsului, la care se referă Meurs, este, în opinia mea, cea mai bună calitate a acestuia în calitate de „istoric” al chestiunii Basarabiei.

S-a creat impresia că Meurs nu a înțeles încă că istoria este totuși cea mai politică știință dintre toate care existau până la 1996, dar și după această dată. Să consideri „politica drept o bază a istoriei”, după cum crede Meurs, într-adevăr este bine, dar aceasta nu înseamnă că ești contra lui Marx, fiindcă V. I. Lenin, care cunoștea marxismul mai bine decât Meurs a scris destul de clar că „politicul nu poate să nu aibă întâietate asupra economicului. A gândi altfel înseamnă a uita abecedarul marxismului”. Să fii de partea savanților este foarte bine, dar să fii „împotriva politicienilor”, care desigur, fac și promovează politica, care, în linii mari este definită o “totalitate de scopuri și obiective urmărite de clasele sau grupurile sociale în lupta pentru interesele lor, precum și metodele și mijloacele cu ajutorul cărora se ating aceste scopuri și obiective”, mi se pare că înseamnă să fii contra vântului. Și iată în această luptă, politicienii utilizează și știința istorică⁴³¹.

Autorul explică mai multe studii ale istoricilor sovietici prin prisma datelor biografice, prin motive profesionale și personale, prin „ambitiția personală” a acestora de a se manifesta, cu doar „se presupune”, scrie autorul, „puțină stimulare din partea conducerii partidului”. În acest context, studiul lui A. Lazarev, studiu fundamental în istoriografia

⁴³¹ Nu poate fi neglijat faptul că în multe cazuri, istoricii au plătit tribut “interesului național”, dar nu cred că aceasta poate fi o caracteristică a științei istorice în general. Am putea exemplifica cu o simplă unealtă de muncă, care se numește *furcă*. Meșterul care o confecționează se gândește la ea ca la un instrument util, care să ușureze munca țăranului, însă, în epoca medievală, dar și mai târziu, uneori, țărani utilizau această unealtă și în calitate de armă de luptă. În acest caz mă întreb, care este vina meșteșugarului?

sovietică la subiectul dezbătut de Meurs, este examinat extrem de superficial, se crează impresia că studiul dat a trecut „pe lângă” Meurs, cu toate că se fac câteva referințe la el. Și desigur că atunci când citim în cartea lui Meurs că A. Lazarev s-a născut în Basarabia⁴³², dar în realitate el s-a născut în Camenca, pe malul stâng al Nistrului, concluziile autorului devin și mai suspicioase. Deseori Meurs pornește anume de la premise eronate, cum ar fi locul de naștere, originea etnică a istoricului, proveniența acestuia etc., de aceea și concluziile formulate de el sunt eronate. Mai mult chiar, uneori Meurs utilizează aceste criterii pentru concluziile sale, alteori le ascunde cu grijă.

Caracteristic pentru multe pagini este lipsa referințelor de rigoare, chiar și în cazul în care se citează fragmente întregi luate în ghilimele⁴³³. În unele cazuri, referințele bibliografice din subsol nu se regăsesc în *Bibliografia* de la sfârșitul cărții. Spre exemplu la p. 353, Meurs face o referință la ediția rusă a *Operele* lui Marx și Engels (*Сочинения*, vol. 9, p. 9, 32.), dar în *Bibliografie* este indicată ediția a II, românească, în 35 de volume publicată la București în anii 1960-1984. Este și acesta un „procedeu” științific, care desigur duce la sinistrul gând că autorul nici nu a foiletat cele 35 de volume ale ediției românești, iar referința la ediția rusă a copiat-o de pe undeva.

Demascând cele patru mituri comuniste, Meurs, de la opinia preconcepută că “naționalismul este un aspect cultural în scrierea istoriei Uniunii Sovietice (capitolul întâi), Moldovei Sovietice (capitolul patru) și României (capitolul cinci), pornind de la “renașterea naționalismului în Est”, de la ideea “expansiunii explosive a naționalismului”, ajunge la inaugurarea unui nou mit istoric, anume mitul privitor la “sentimentele tradițional naționaliste ale populației” românești, mit-acuzare jignitor și total aberant. Meurs utilizează permanent termenul de *naționalism*, atribuindu-i o conotație negativă, așa ca și pe timpul regimului comunist. La acest gând, duce faptul că uneori el utilizează și sintagma „ideile *naționale* și *naționaliste*”⁴³⁴, termenul *naționale*, cel mai probabil, în conceptul lui Meurs, nu are conotație negativă, dar nici nu este utilizat pentru explicarea proceselor istorice la care face referință. Nu poate fi acceptat naționalismul xenofob, șovinist, antisemitismul, dar cum putem să nu acceptăm drepturile popoarelor la autoconservare și supraviețuire? Cititorul pur și simplu nu înțelege

⁴³² Meurs, 1996, p. 286.

⁴³³ Meurs, 1996, p. 290.

⁴³⁴ Meurs, 1996, p. 280.

aceste învinuiri permanente în naționalism, care ar fi chiar o trăsătură caracteristică, naturală, a poporului român, omniprezentă de-a lungul unei perioade îndelungate a istoriei sale. Exaltarea naționalismului ca o trăsătură caracteristică, tradițională, a unui popor, nu este nici pe departe criteriul obiectiv în tratarea istoriei acestuia. Cititorul nu vede schimbarea: cea mai gravă învinuire în perioada comunistă era învinuirea de către autorități în naționalism, după înlăturarea comunismului, aceeași învinuire vine din partea unuia care se consideră istoric obiectiv occidental. Meurs ar fi trebuit să contureze clar termenul de *naționalism* pe care el îl utilizează permanent și pentru secolul al XIX-lea, și pentru secolul al XX-lea, dar și rădăcinile, „naționalismului” românesc, pe care le „observă” în secolul al XVIII-lea. Este oare vorba de aceeași esență a naționalismului în diferite perioade istorice, în care au existat diferite contexte politice?⁴³⁵ Și putem noi oare să-i învinuim în naționalism pe acei care au căutat să scuture dominația imperială? Dar poate să formulez puțin altfel întrebarea, există oare astăzi popoare în Europa care nu au luptat pentru unitatea politică și națională? Oare tendința de unificare a națiunii germane după cel de al doilea război mondial ce semnifică? Tot naționalism?

Întreaga lucrare a lui Meurs este predominată de ideea existenței naționalismului și naționaliștilor printre istorici și că „idealul studiului obiectiv științific, distanțat de politică, este tipic Occidentului”. Cu alte cuvinte, naționalismul românesc nici nu poate fi corijat. Pornind de la acest principiu, evident, analiza lui Meurs este superficială și subiectivă. Lucrarea examinată aici atesă limpede că Meurs nu se încadrează nici pe departe în acest „ideal” al Occidentului.

Meurs, cel puțin la nivel declarativ, pare să fie absolut conștient de faptul că „un studiu istoriografic cere o bogată cunoaștere de fond”. Dar iată anume această latură, „cunoașterea de fond”, dânsului îi lipsește. Necunoașterea literaturii sovietice, situație demonstrată de dânsul în *Capitolul unu*, selectarea, după criterii necunoscute, a literaturii din RSSM și din România, din care lipsesc titluri destul de relevante, necunoașterea totală a documentelor de partid referitoare la aceea ce ele numeau dezvoltarea științei istorice în cele două state comuniste, deficiențele de traducere, numeroasele erori factologice, prezentarea încurcată a biografiilor istoricilor, etc., demonstrează cu

⁴³⁵Vezi spre exemplu: C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisuc, *România și conferința de pace de la Paris (1918-1920). Triumful principiului naționalităților*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983.

lux de amănunte lipsa a aceea ce Meurs, foarte exact, definește prin sintagma „cunoaștere de fond”.

Meurs nu a cercetat documentele de partid, nici din URSS, RSSM, nici din România, documente de care istoricii permanent țineau cont în procesul de cercetare istorică, mai ales la subiectul Basarabia. Fără cunoașterea profundă a acestor documente, mai ales de un istoric străin, care nu are o idee reală despre regimul comunist, ci doar una puțin cărturărească, orice interpretare a legăturii dintre istorie și politică, nu are sorți de izbândă, în sensul că nu poate beneficia de o tratare cât de cât obiectivă. Meurs nu înțelege nuanța în discursul istoriografiei comuniste, de unde i se crează impresia de o anumită libertate a istoricilor în tratarea problemei date. Mergând pe biografiile istoricilor din enciclopediile sovietice, pe studii nu întotdeauna considerate, chiar în istoriografia sovietică ori românească din perioada comunistă, fundamentale, lipsa analizei documentelor de partid ce conțin indicații „prețioase” referitoare la cercetarea istoriei, studiul lui Meurs, inclus într-un model, „modelul meu”, cum scrie dânsul, poate bun, este superficial, concluziile formulate, mai mult pe alături de chestiunea Basarabiei, nu sunt documentate, ele parcă ar fi luate de la un corp străin și alipite artificial unui pretins „model nou”. Necunoașterea documentelor indicate a dus la aceea că lui Meurs i-a scăpat un principiu important al istoriografiei comuniste, pe care nu l-a amintit niciodată, anume principiul internaționalismului de factură sovietică, la care i s-au alăturat apelativele „socialist” și „proletar”.

Neglijarea lucrărilor istoricilor din Moldova privind feudalismul (de fapt acest aspect al problemei, ca și multe altele nu au nimic comun cu chestiunea Basarabiei, așa cum a fost ea tratată în istoriografia comunistă – I. E.) pe motivul că ei repetau discuțiile sofisticate de la Moscova nu au absolut nici un temei, mi s-a creat impresia că Meurs pur și simplu este nepregătit pentru abordarea acestui domeniu. În același timp, istoricii români din perioada comunistă abordau și ei aceste probleme în cadrul discuției privind *Problemele tratatului de Istoria României*⁴³⁶ și nu numai. Nu este clar, de ce sunt neglijați acei istorici români și sovietici, care cunoșteau destul de bine și citau istoriografia occidentală?

⁴³⁶ A se vedea: *Discuții cu privire la unele probleme ale rentei feudale*, material întocmit de secretariatul Tratatului de Istoria României, în: *Studii, Revistă de istorie*, 2, 1959, p. 187-202).

Meurs practic nu a analizat istoriografia sovietică de după 1968, dar chiar și cea de până la acest an, nu pot afirma că a constituit obiectul unei analize profunde, cu toate că cea de după 1968 a fost, cel puțin cantitativ, mai multă. Documente recent publicate atestă că publicațiile istoricilor din România și URSS în special RSSM, au constituit obiectul discuției la cel mai înalt nivel. Spre exemplu, pe 1 august 1979 L. Brejnev și N. Ceaușescu abordau, printre alte probleme și publicațiile istoricilor pe „așa-zisa problemă teritorială”. Conform *Notei informative*, strict secrete, adresată secretarilor CC al PCM, despre esența discuțiilor celor doi se afirma: „Abordând așa-zisa problemă teritorială, L. I. Brejnev a spus că ... prea des suntem nevoiți să ne ocupăm nu de elaborarea pașilor noștri comuni către viitor, ci să ne întoarcem la trecutul istoric, iarăși și iarăși să vorbim despre chestiuni care au fost abordate de nenumărate ori în discuțiile noastre”. La rândul său, Ceaușescu, de asemenea, se referea la problema teritorială subliniind că într-adevăr „mai apar un șir de probleme legate, în special de publicațiile pe teme istorice”. Ceaușescu mai declara că venind la această întâlnire „tovarășii noștri mi-au dat o listă mare de materiale care se publică în presa sovietică și, în special, în cea moldovenească, pe această temă. E adevărat, și la noi apar asemenea materiale, dar ele sunt în număr mult mai mic – a zecea parte din ceea ce se publică la dvs. Propunem ca istoricii noștri să examineze aceste chestiuni. Haideți să terminăm odată cu aceste publicații. Ele nu trebuie să mai umbrească relațiile noastre”. La rândul său, Brejnev a declarat că este „de acord cu tine: trebuie să punem capăt publicațiilor pe probleme istorice. Și tu și eu înțelegem despre ce este vorba. Hai să considerăm că ne-am înțeles în această chestiune”⁴³⁷. Această informație, prin *Nota informativă* a șefului adjunct al Secției informații și relații internaționale a CC al PCM, N. Mumji din 20 august 1979 este difuzată secretarilor CC al PCM⁴³⁸.

Cu regret, însă Meurs nu a făcut o analiză cantitativă a publicațiilor sovietice pe problema basarabeană de după 1968, pentru a vedea dacă lucrurile stau într-adevăr așa. Cu atât mai mult, nu a fost făcută analiza cantitativă a publicațiilor românești, acestea de fapt, fiind unele din sarcinile pe care și le-a propus în lucrarea sa. Concentrarea atenției

⁴³⁷ Gheorghe E. Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968-1979)*. Studiu și documente, Iași, Tipo Moldova, 2011, p. 748-749.

⁴³⁸ Gheorghe E. Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968-1979)*. Studiu și documente, Iași, Tipo Moldova, 2011, p. 751.

principale asupra literaturii de până la 1968 nu este argumentată prin nimic.

După cum s-a arătat, Meurs își „crează” faptele istorice necesare: pentru dânsul I. Hâncu este rus; A. Lazarev basarabean; I. Ceban nu trebuie să utilizeze termenul „popor moldovenesc” și, chiar în pofida faptului că îl utilizează, Meurs zice că nu; „anturajul” lui Ia. S. Grosul trebuie să fie alcătuit din reprezentanți ruși și ucraineni, naționalitatea altor istorici din „anturajul” lui Ia. S. Grosul este neglijată etc. În baza acestor date, Meurs își construiește discursul, după „modelul meu”, artificial în esență, apoi trage concluziile. Evident apare întrebarea, despre ce fel de obiectivitate poate fi vorba? Așadar, Meurs își argumentează „modelul” prin fapte contrafăcute, false și deci, prin aceasta se prezintă ca un veritabil creator de mitologie, ceea ce îl descalifică ca istoric profesionist.

Întreaga lucrare a lui Meurs, este, în primul rând un mit istoriografic, esența căruia constă în faptul că autorul își imaginează că într-adevăr, a analizat chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă.

Ca un fir roșu prin scrierea lui Meurs trece ideea despre lipsa de obiectivitate a istoricului din cele două state comuniste, chiar și după înlăturarea acestor două regimuri, această obiectivitate, „idealul studiului obiectiv științific, distanțat de politică” fiind caracteristic doar Occidentului. Teza lui că studierea de către dânsul a chestiunii Basarabiei este cea mai bună ieșire din situație, fiindcă cercetarea sa este echilibrată și obiectivă, calități asigurate de faptul că este din Occident, dar și de lipsa strămoșilor ruși sau români, poate ar avea șanse de izbândă, dar cu o singură condiție, autorul să cunoască la perfecție, în orice caz, nu mai rău decât cei mai buni istorici din Republica Moldova și România, sursele și literatura istorică. În cazul de față, Meurs apare, în cele mai dese cazuri, ca un jalnic reproducător al literaturii comuniste după studii occidentale și o cunoaștere extrem de nesemnificativă a studiilor originale, nemaivorbind de cunoașterea surselor istorice.

Istoricul sovietic, care s-a referit la chestiunea Basarabiei, așa cum era ea înțeleasă în URSS, nu putea să scrie aceea ce credea sau dorea, el trebuia să scrie doar aceea ce credea și dorea partidul comunist, cu scopul final – menținerea cu orice preț a integrității teritoriale a Imperiului Sovietic. Orice aluzie de altă natură era drastic sancționată. Acest lucru trebuie să-i fie clar istoricului care se adresează subiectului

dat. Dar, nu numai problema Basarabiei constituia interesul istoricilor sovietici, existau și multe alte probleme care, în analizele istoricilor, predomina tendința de a fi prezentate obiectiv.

Tendința nobilă a lui Meurs de a prezenta cititorului un studiu echilibrat, în esență sa, a evoluat spre manifestarea tranșantă a echilibristicii terminologice pe problemele-cheie. El utilizează sintagme care, în înțelesul cititorului din spațiul postcomunist, se exclud reciproc. Spre exemplu, Meurs operează cu sintagma „anexarea rusească a Basarabiei” de la 1812, dar și cu „eliberarea din 1812”; „unirea Basarabiei cu România” la 1918, „unirea națională cu România”, dar și „ocupație românească”, „anexarea Basarabiei” de către România, unul și același proces istoric este apreciat cu sintagma „renaștere națională”, dar și „naționalism”. Expresiile privind perspectivele „smulgerii Basarabiei din mâinile boierilor români”, „Armata Roșie a trecut Nistrul să elibereze Basarabia de români” și altele, utilizate și acceptate de Meurs, sunt tipice istoriografiei sovietice, în același timp însă, acțiunea sovietică din anul 1940 este apreciată de Meurs și „anexarea Basarabiei”. Acest comportament duplicitar al autorului în aprecieri, alternarea termenilor care se exclud reciproc, derutează cititorul din cele două state postcomuniste și nici pe departe nu semnifică prezentarea echilibrată a chestiunii Basarabiei. Problema Basarabiei este o chestiune mult prea delicată pentru ca să fie tratată în asemenea mod. Adevărul este unul singur și utilizarea terminologiei care se exclude reciproc nu semnifică echilibru în tratarea istoriei, ci o simplă echilibristică terminologică.

Cu alte cuvinte, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă* rămâne în așteptarea unui istoric competent, indiferent de faptul, are strămoși români sau ruși, ori nu...

ION EREMIA
CHESTIUNEA BASARABIEI – POLIGON PENTRU INTRUȘI?
Chișinău 2012